

Medverkande

Stockholms stad
Louice Persson
Lisa Klingwall
Christine Markvi
Andrew Blank

IBKA-teamet

Topia landskapsarkitekter
Jenny Forslund, uppdragsansvarig
Martha Hedin, uppdragsansvarig
Katja Andersson Teleman, handläggare
Malin Söderström, handläggare

Maria Nordström, barnmiljöforskare Sveriges lantbruksuniversitet
Ann Storkitt, trafikplanerare

Bildmaterial i rapporten från Topia landskapsarkitekter där
ingenting annat anges.

Tack!

Tack till de medverkande som bidragit med material och
arbetskisser under IBKA-processen.

Ett stort tack till lärare och pedagoger på de skolor och
förskolor som har deltagit i dialogprocessen.

Ett särskilt stort tack till alla barn som bidragit
med sina tankar och synpunkter om stadsdelsområdet
Alvik som lagt grunden för denna rapport!

Innehållsförteckning

Sammanfattning IBKA Alvik Östra	5				
1. Inledning	7				
1.1 Bakgrund	7	3.4 Kvantitativ tillgång parker	20	5.2.3 Analys av konsultteamets strukturförslag - delredovisning 1, 15 februari 2016	48
1.2 Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA)	7	3.5 Kvalitativ tillgång parker	21	5.2.4 Analys av konsultteamets strukturförslag - delredovisning 2, 4 april 2016	49
1.3 Syfte och avgränsning	7	3.6 Trafik	22	5.2.5 Analys av byggaktörers förslag för Alviks Strand - delredovisning 1, 23 februari 2016	52
1.4 Barnkonventionen	8	3.6.1 Biltrafik	22	5.2.6 Analys av byggaktörers förslag för Alviks Strand – delredovisning 2, 28 och 12 april 2016	56
1.5 Stockholms stads styrande dokument och riktlinjer	8	3.6.2 Gång- och cykeltrafik	22		
1.5.1 Vision 2040	8	3.6.3 Kollektivtrafik	22		
1.5.2 Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018–2022	8	3.7 Målpunkter	22		
1.5.3 Översiktsplan för Stockholms stad	8				
1.5.4 Kultur i ögonhöjd	8	4. Dialogprocessens resultat	24	6. Programsamrådsförslag konsekvensanalys	62
1.5.5 Stockholms stads förskoleprogram - Framtidens förskola 2013	8	4.1 Resultat förskoledialog	24	6.1 MILJÖ OCH HÄLSA	63
1.5.6 Stockholms stads skolprogram 2013	9	4.1.1 Förskolebarnens platser	24	6.1.1 Buller-, ljud- och luftförhållanden	63
1.5.7 Handlingsprogram för FN:s barnkonvention	9	4.1.2 Förskolebarnens problematiska platser och stråk	25	6.1.2 Ljusförhållanden förskolor	63
1.5.8 Framkomlighetsstrategin	9	4.1.3 Förskolebarnens rörelsestråk	26	6.1.3 Ljusförhållanden bostadsgårdar	63
1.5.9 Gångplan	9	4.1.4 Förskolebarnens önskemål	26	6.1.4 Friyta – ljusförhållanden	63
1.5.10 Cykelplan	9	4.2 Resultat dialog med familjedaghem	27	6.1.5 Förskola - utformning	63
1.5.11 Grönare Stockholm	9	4.2.1 Familjedaghemmens platser	27	6.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV	65
1.5.12 Sociotophandboken	9	4.2.2 Familjedaghemmens problematiska platser och stråk	28	6.2.1 Exploateringsgrad	65
1.5.13 Trafiksäkerhetsprogram	9	4.2.3 Familjedaghemmens rörelsestråk	28	6.2.2.Bostadsgårdar – tillgång och storlek	65
1.5.14 Plan för säkra och trygga skolvägar	9	4.2.4 Familjedaghemmens önskemål	28	6.2.3 Förskolor – tillgång och storlek	65
1.5.15 Stockholms stads process för Integrerad barnkonsekvensanalys	10	4.3 Resultat skoldialog	29	6.2.4 Alviks Strandsskolan – storlek och utformning	65
1.6 Lagstiftning	11	4.3.1 Lågstadieeleverna	29	6.2.5 Friytor och stråk – tillgång och utformning	66
1.6.1 Plan- och bygglagen	11	4.3.2 Mellanstadieeleverna	31	6.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET	66
1.7 Riksdagens miljökvalitetsmål - Miljömål 15 God bebyggd miljö	11	4.3.3 Högstadieeleverna	33	6.3.1 Biltrafik	66
1.8 Forskningsfältet barns utemiljö	11	4.4 Resultat dialog med ungdomsrådet	34	6.3.2 Skolväg	66
1.8.1 Miljö och hälsa	11	4.4.1 Ungdomsrådets platser	34	6.4 Reflektioner från IBKA-teamet	67
1.8.2 Boende och vardagsliv	12	4.4.2 Ungdomsrådets problematiska platser och stråk	34		
1.8.3 Trygghet och tillgänglighet	12	4.4.3 Ungdomsrådets rörelse	34		
		4.4.4 Ungdomsrådets önskemål	35		
2. Metod för Integrerad barnkonsekvensanalys	14	4.5 Summering dialogprocessens resultat	36	7. Medskick till detaljplaneskede	69
2.1 Kartläggning av stadsdelsområdet	14	4.5.1 MILJÖ OCH HÄLSA	36	7.1 Miljö och hälsa	69
2.2 Dialog och urval	14	4.5.2 BOENDE OCH VARDAGSMILJÖ	36	7.1.1 Ljudnivåer och luftföroreningar	69
2.2.1 Genomförande dialog förskola och familjedaghem	15	4.5.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET	36	7.1.2 Barnperspektiv i byggskedet	69
2.2.2 Genomförande skoldialog	15			7.2 Boende och vardagsliv	69
2.2.3 Genomförande dialog Bromma ungdomsråd	15			7.2.1 Topografi och användbarhet	69
2.3 Barnperspektiv i planprocessen och konsekvensanalys av programsamrådsförslag	15	5. Barnperspektiv i planprocessen	38	7.2.2 Vidare utformning av Alvik Östras friytor	69
		5.1 Delredovisningar 2015	38	7.2.3 Vidare utformning av förskole- och skolgård	69
		5.1.1 Inledning	38	7.3 Trygghet och tillgänglighet	69
		5.1.2 Sammanfattning delredovisningar 2015	38	7.3.1 Biltrafik	69
		5.1.3 Analys av parallellt uppdrag – delredovisning 1 11 mars 2015	40	7.3.2 Skolvägar	69
		5.1.4 Analys av parallellt uppdrag – delredovisning 2 29 april 2015	44		
		5.2 Delredovisningar 2016	46	8. Referenser	71
		5.2.1 Inledning	46		
		5.2.2 Sammanfattning delredovisningar 2016	46		

SAMMANFATTNING

Sammanfattning IBKA Alvik Östra

Följande rapport är ett exempel på en IBKA (Integrerad barnkonsekvensanalys). Arbetet har genomförts med ett metodupplägg som Stadsbyggnadskontoret i Stockholms stad har tagit fram. Arbetsmetoden prövas här i det tidiga planarbetet för exploatering av området Alvik Östra. Syftet med arbetet är att barnperspektivet ska genomsyra planprocessen och bidra till en långsiktigt uthållig stadsplanering ur ett barnperspektiv.

Området omfattade från början hela Alvik men från 2017 drivs projektet, beroende av olika praktiska skäl, fortsatt i två programområden. I denna rapport analyseras och utvärderas endast den östra delen. I IBKA-teamet som arbetat på uppdrag av Stockholms stad har landskapsarkitekter, en barnmiljöforskare och i vissa moment även en trafikonsult ingått.

Rapporten redovisar stadens styrdokument samt aktuell barnmiljöforskning som visar vad som krävs för att möjliggöra en god miljö för barn i staden. Detta tillsammans med lokalkännedom genom dialogarbete utgör det konkreta underlaget för IBKA-teamets arbete. Med målet att skapa en god utemiljö för Alviks barn har barnperspektivet implementerats i planprocessen för Alvik Östra.

IBKA-processen under planarbetet har bestått av flera delar:

1. Två olika konsultteam tog parallellt fram två strukturplaner för området på uppdrag av Stockholms stad. Det parallella uppdraget pågick under åren 2015–2016. Delredovisningar från konsultteamen analyserades av IBKA-teamet följt av skriftlig vägledning till teamen, med målet att stärka barnperspektivet. De två teamen gick i slutet av 2015 samman för att gemensamt utveckla de parallella uppdragen och arbeta fram ett strukturförslag.

2. Processarbete med byggaktörer, JM och Vasakronan, samt SALK-hallen och deras arkitekter. Dessa aktörer tog fram strukturförslag för respektives fastighet. IBKA-teamet arbetade under 2016 med att analysera förslagen och ge vägledning till byggaktörerna för att planera området med större iakttagande av barnperspektivet.

3. Ett programsamrådsförslag har tagits fram utifrån det gemensamma arbetet mellan Stockholms stad och de privata byggaktörerna. Programsamrådsförslaget har tagit utgångspunkt i strukturförslaget som sammanställdes under det parallella uppdraget.

Foto: Stockholms stadsbyggnadskontor

Sammanfattande synpunkter av programsamrådsförslaget

Programsamrådsförslaget för Alvik Östra innehåller flera förbättringar ur ett barnperspektiv. IBKA-teamet ställer sig positiva till att ett tydligare grepp tagits kring Alviks Strand som har efterfrågats under planprocessen. Idéer från konsultteamens programförslag som utvidgat park- och aktivitetsstråk presenteras nu tillsammans med byggaktörernas strukturförslag. En ny lekplats anläggs på Anders Bodin fastigheters mark i Kalle Schröders Park vid Gustavslundsvägen.

Fler bostadshus har fått bostadsgårdar och gårdarna har förstörats i flera kvarter i Alviks Strand. Den bostadsnära friytan på fastighetsmark har således ökat vilket efterfrågats under 2016 års delredovisningar. I bostadskvarteren prioriteras förskolebarnens behov då ytbrist råder, vilket är positivt, trots komplexitet i samutnyttande, vilket lyfts i rapporten.

Under planprocessen har den begränsade tillgången på friyta påtalats av IBKA-teamet som en allvarlig brist i planerna. Konsultteamen införlivade dock barnperspektivet i strukturförslagen under det parallella uppdraget, genom att minska exploateringsgraden till fördel för större friytor. Programsamrådsförslaget innebär emellertid en återgång till ett högt exploateringstal med en 38% högre exploateringsgrad än programförslaget 2015. Denna förändring innebär en försvagning av barnperspektivet i projektet. Problematiken med det höga exploateringstalet kvarstår.

1. INLEDNING

1. Inledning

Detta kapitel beskriver bakgrund och syfte med IBKA-rapporten för Alvik Östra. Vidare redovisas relevant lagstiftning, styrande dokument, riktlinjer och relevant forskning som ligger till grund för genomförda analyser.

1.1 Bakgrund

Alvik har i Stockholms stads översiktsplan (2018) pekats ut som ett större utvecklingsområde i strategiskt läge nära innerstaden. Här finns enligt översiktsplanen potential för tätare bebyggelse och en med mångsidig stadsmiljö. Alvik är en viktig knutpunkt för kommunikationer i Bromma och västerort. Det ursprungliga uppdraget från politikerna var att upprätta ett förslag för 1500–3000 bostäder i stadsdelen.

En förtätning av bebyggelsen kommer innebära fler boende och verksamma i området, vilket resulterar i ett ökat behov av förskolor och skolor, friytor och grönområden, samt av nya mötesplatser. Den Integrerade barnkonsekvensanalysen, IBKA, är en del i det utredningsarbete som pågår i samband med upprättandet av detaljplan för ny flerbostadsbebyggelse, förskolor och skola i Alvik Östra.

Under 2017 har projektplaneringen av praktiska skäl delats upp och drivs fortsatt i två programområden, Alvik Västra och Alvik Östra. Arbetet med programområdet för Alvik Östra kommer att fortsätta som planerat medan programområdet för Alvik Västra, som präglas av särskilt komplicerad infrastrukturplanering, behandlas separat. Alvik Östra innefattar Alviks Strand, Tranebergs Strand och Traneberg.

Under dialogarbetet och planprocessen fram till 2017 innefattade utredningsområdet hela Alvik. Resultat från kartläggning och dialog innefattar därför även Alvik Västra. De planerade konkreta projekt som kommenteras i denna rapport gäller programområdet för Alvik Östra.

1.2 Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA)

Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA) är ett verktyg för att synliggöra ett barn bästa, en grupp barns bästa eller barns bästa i allmänhet när det gäller en specifik åtgärd eller frågeställning med utgångspunkt i rättigheterna i barnkonventionen. Ordet integrerad syftar till att barnkonsekvensanalysen är en fortlöpande del av planarbetet.

En barnkonsekvensanalys (BKA) är ett verktyg för att omsätta FN:s Barnkonvention i handling och synliggöra barnets bästa. Analysen används för att lyfta barnets perspektiv såväl som barnperspektivet, i stadsbyggnadsprojekt eller verksamhet som kan komma att påverka barn. Genom detta synliggörs barnrättsperspektivet.

För att kunna säkerställa barnperspektivet och barnets perspektiv i stadsutvecklingsprojekt är det viktigt att dessa perspektiv präglar planprocessen redan från start och följer hela processen. Detta är innebörden av Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA). Stockholms stad arbetar för att kunskaperna från barnkonsekvensanalysen ska synliggöras och påverka planeringen i alla skeden. Syftet med IBKA:n är att planarbetet resulterar i en bra utemiljö för barn.

Barn är varje människa under 18 år.

Barnperspektiv är när vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar åtgärder som de bedömer vra till barnets bästa. Barnperspektivet kan inrymma barnets perspektiv men behöver inte göra det.

Barnets perspektiv speglar en utsaga från ett barn. För att kunna uttala sig om barnets perspektiv krävs att barnet själv har fått säga sin mening.

Barnrättsperspektiv är att vid varje beslut eller åtgärd som rör barn beakta att dess rättigheter enligt barnkonventionen tas tillvara.

Dialog kan ha olika former och syftar till att fånga in barn och ungas synpunkter inför kommande stadsutvecklingsprojekt.

Förbättrande åtgärder i de fall då ett stadsbyggnadsprojekt får negativa konsekvenser för ett eller flera barn ska det redovisas hur projektet avser att tillgodose barnet eller barnens behov.

Barnets bästa handlar om det enskilda barnet, en grupp barn eller barn generellt och måste avgöras i varje enskilt fall. Hur man kommer fram till vad som är barnets bästa ska föregås av en utredning och prövning där hänsyn tas till barnets behov och egna åsikt, utifrån ålder och mognad.

1.3 Syfte och avgränsning

Syftet med IBKA-rapporten är att implementera barnperspektivet tidigt i planprocessen, med målet att skapa en god utemiljö för barn och unga i Alvik Östra. Kartläggning och dialog har utförts i Alvik Västra och Alvik Östra och omgivning. De analyser som redovisas i denna rapport berör enbart Alvik Östra.

Dialoger har genomförts med skolbarn, förskolepedagoger, familjedaghem och ungdomsråd. Verksamheterna har valts utifrån sin geografiska placering i området. De verksamheter som är belägna i eller i anslutning till planområdet har ansetts mest relevanta att involvera i dialogprocessen.

Barn och pedagoger har beskrivit värden och funktioner, samt behov och brister i utemiljön idag. Utifrån erfarenheterna från dialogprocessen samt aktuell barnmiljöforskning har programförslagen för Alviks exploatering kontinuerligt analyserats under planprocessen. En mer detaljerad beskrivning av genomförande finns i Kapitel 3 - Kartläggning av stadsdelsområdet, och i Kapitel 4 - Dialogprocessens resultat.

1.4 Barnkonventionen

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter; den så kallade Barnkonventionen. Fram till idag har 196 stater skrivit under och förbundit sig att följa bestämmelserna om mänskliga rättigheter för barn.

Enligt Barnkonventionen är det staten som är ytterst ansvarig för att se till att barn får sina rättigheter förverkligade. Familjen har huvudansvaret för sina barn, men varje stat är skyldig att stötta familjerna och underlätta för dem att ta hand om sina barn på bästa sätt. Kommunen och dess folkvalda politiker beslutar hur till exempel skola, förskola, fritidsverksamheter och vägar ska skötas och har ett skyddsansvar.

Sverige var år 1990 ett av de första länderna i världen att ratificera barnkonventionen och åtog sig därmed att arbeta för att följa reglerna i sitt arbete.

Stockholms stad arbetar enligt dokumentet *Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog* med följande artiklar i sitt arbete med Integrerade barnkonsekvensanalyser:

- Artikel 2 - Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionsnedsättning eller andra liknande skäl.
- Artikel 3 - Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga.
- Artikel 6 - Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Barn ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar.
- Artikel 12 - Barn och unga har rätt att framföra sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem.
- Artikel 23 - Ett barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv och hjälp att delta i samhället på lika villkor.
- Artikel 31 - Varje barn har rätt till lek, fritid, kultur och vila.

1.5 Stockholms stads styrande dokument och riktlinjer

1.5.1 Vision 2040

Antagen av kommunfullmäktige 30 januari 2017

Stockholm stad har en vision, Vision 2040 – Ett Stockholm för alla, beslutad av kommunfullmäktige år 2015. Visionen är stadens målbild för en socialt-, ekonomiskt-, ekologiskt- och demokratiskt hållbar utveckling under de närmaste decennierna.

Utgångspunkten för stadens verksamhet och politik är att alla barn ska ha lika goda möjligheter, oavsett var i staden man växer upp. Staden måste vara tillgänglig och utformad på ett sådant sätt att alla kan ta del av den. Alla barn har rätt till ett rikt liv med god tillgång till lek, kultur och idrott. Stockholm behöver fler mötesplatser för barn och unga, inte minst för flickor och hbtq-personer. Stockholm ska vara en stad som får alla att växa. Staden ska verka för att ge barn framtidstro och stärka deras möjligheter att förverkliga sina liv.

1.5.2 Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018–2022

Antagen av kommunfullmäktige 11 december 2017

Stockholms stads barnombudsmans, Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018–2022, ska stödja stadens verksamheter i arbetet för att leva upp till FN:s barnkonvention och den lagstiftning som finns i Sverige.

”I Stockholm får alla barn, oavsett bakgrund och förutsättningar, sina rättigheter tillgodosedda och har möjlighet att forma samhället och sina egna liv”.

Programmets långsiktiga mål, övergripande inriktning och fokusområden:

1. Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, uppdrag och i det dagliga arbetet.
2. Barns rätt till likabehandling och skydd mot diskriminering ska säkerställas.
3. Barn ska ges förutsättningar att uttrycka och få sina åsikter respekterade.
4. Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken.
5. Barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.

1.5.3 Översiktsplan för Stockholms stad

Antagen av kommunfullmäktige 19 februari 2018

Genom översiktsplanen talar staden om hur bebyggelse och mark- och vattenanvändning kan utvecklas på lång sikt. Planen betonar att Stockholm ska vara en stad med täta och sammanhållande stadsmiljöer där det byggda och det gröna samspelar. ”I takt med att Stockholm får fler invånare behövs insatser för att förbättra de gröna miljöerna, göra dem mer tillgängliga och komplettera med nya parker. Grön mark kommer ibland att bebyggas, men stadens övergripande ambition är att förbättra människors tillgång till gröna kvaliteter”.

1.5.4 Kultur i ögonhöjd

Antagen i kommunfullmäktige 4 november 2013

Stockholms stad arbetar för att integrera barnens rättigheter i alla verksamheter. Stockholms stad har även tagit fram en strategisk plan för barn och ungdomskulturen i Stockholm 2009–2012, “Kultur i ögonhöjd”. Planen riktar sig till nämnder och bolag som arbetar med barn. Ambitionen är att planen ska fungera som inspiration och verktyg även för aktörer utanför det kommunala uppdraget som är involverade i barns kultur och fritid i Stockholm.

1.5.5 Stockholms stads förskoleprogram - Framtidens förskola 2013

Antagen av kommunfullmäktige 15 oktober 2013

Utgiven av utbildningsförvaltningen. Enligt Stockholms förskoleplan är en lugn och trygg miljö en viktig förutsättning för barns utveckling och lärande. Förskolans inom- och utomhusmiljöer ska ge barnen tid och möjlighet till koncentration och eftertanke. Utomhus får barn möjlighet att utveckla förståelse för naturens kretslopp och människans påverkan på naturen.

Uterummets utformning betydelse för mötet mellan barn och vuxna. Det är viktigt att den fysiska miljön väcker nyfikenhet och inspirerar barn till ett aktivt lärande. Både i förskolan och i dess närområde ska barnen ges möjlighet till fysisk rörelse och en aktiv utevistelse. Uteverksamheten är betydelsefull för att stärka barnens fysiska utveckling och hälsa. Det är genom rörelse och lek i förskolan som en god grund läggs för fortsatta motionsvanor hos barnen.

1.5.6 Stockholms stads skolprogram 2013

Antagen av kommunfullmäktige 27 maj 2013

Utgiven av utbildningsförvaltningen. I Stockholms skolprogram står det att både den fysiska och psykiska hälsan är central för elevernas välmående och förmåga att tillgodogöra sig kunskap. Skolidrotten är av stor betydelse och uppmuntran till fysisk aktivitet bland eleverna är en angelägen uppgift för skolan. En god och säker utomhusmiljö bidrar även till elevernas utveckling och hälsa.

1.5.7 Handlingsprogram för FN:s barnkonvention

Antagen i kommunfullmäktige 21 juni 2004

Stockholms stad tog 2004 fram ett handlingsprogram för hur FN:s barnkonvention skall implementeras inom staden. Här slås fast att artiklarna 2, 3, 6 och 12 har mest bäring i det kommunala arbetet.

1.5.8 Framkomlighetsstrategin

Antagen av kommunfullmäktige 16 maj 2016

Stockholms stads framkomlighetsstrategi visar hur staden kan klara det ökade resandet genom att göra avvägningar och prioritera i det utrymme som finns. Tillgängligheten för människor med funktionsnedsättning samt barns rörlighet är särskilt prioriterade.

1.5.9 Gångplan

Antagen av kommunfullmäktige 16 maj 2016

Stockholms stads gångplan är en del av Framkomlighetsstrategin. Planen beskriver hur situationen för fotgängare ser ut idag och presenterar en målbild för arbetet med gångfrågor.

1.5.10 Cykelplan

Antagen av kommunfullmäktige 18 februari 2013

Planen lyfter barns förutsättningar att själva cykla till skolan. Trygghet och trafiksäkerhet är extra viktigt i barntäta miljöer som skolor.

1.5.11 Grönare Stockholm

Samlade riktlinjer förplanering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden. Syftet med riktlinjerna är att med utgångspunkt från stadens övergripande vision och mål lägga fast generella riktlinjer för ett grönare Stockholm och att ge strategisk vägledning för hur målen ska omsättas i det praktiska arbetet med planering, genomförande och förvaltning.

Målbilden är att Stockholm ska bli både en tätare och en grönare stad. I utpekade stadsutvecklingsområden behöver nya parker tillskapas som en självklar del av en sammanhållen stadsmiljö. Miljöer för barn och unga ska särskilt tillgodoses och placeras strategiskt. Det kan vara aktuellt att skol-, idrotts- och parkytor samutnyttjas så att samma yta får olika användning och olika brukare över dygnet och över året. De gröna frågorna ska alltid präglas av medskapande och delaktighet genom dialoger och ökad information.

Parkriktlinjer

Som en del av Grönare Stockholm presenteras de parkriktlinjer som togs fram 2006 som stöd för att säkra rekreativa kvaliteter i grönstrukturen. Dess kvaliteter finns kartlagda i Stockholms Sociotopkarta:

God park och naturtillgång

Inom 200 meter:

- Grön oas, lek(naturlek eller lekplats), område med god ljudkvalitet, sitta i solen, promenader.

Inom 500 meter:

- Blomprakt, bollspel/bollek, parklek, picknick, pulkaåking

Inom 1000 meter, eller enkelt nåbart med kollektivtrafik.

- Bad (utomhusbad), djurhållning, odling, löpträning, skogskänsla, utsikt, vattenkontakt, vild natur, skridskoåkning.

Andra kvaliteter som enligt Sociotopkartan värderas högt av Stockholmare är båtliv, evenemang, folkliv, ridning, torghandel, uteservering, fiske, skridskoåkning.

Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.

1.5.12 Sociotophandboken

Sociotophandboken är ett planeringsunderlag. Kommunfullmäktige gav stadsbyggnadsnämnden och gatu- och fastighetsnämnden uppdraget att uppföra handboken 1996 som en del av projektet ”Stockholms grönkarta”. Sociotophandboken är en sammanställning av Stockholms stads undersökningar om stockholmarnas vardagsliv utomhus. Där kan man läsa att de stora användargrupperna av närmiljöer, parker och naturområden är barn- och ungdomsgrupper, familjer och pensionärer.

Enligt Sociotophandboken använder förskolor och skolor i stor utsträckning natur- och grönområden i sina verksamheter och de förflyttar sig mellan olika grönområden i hela stadsbygden. Undersökningen visar att ju fler värden man har tillgång till i sin närmiljö desto oftare nyttjar man den. Det leder i sin tur till att parker och naturmarker används på fritiden och på större avstånd från bostaden. Här konstateras att leken är barns sätt att utforska sin omgivning och att göra sig hemmastadd i den. Det konstateras även att för ungdomar och unga vuxna är de sociala aktiviteterna de viktigaste.

1.5.13 Trafiksäkerhetsprogram

Trafikkontoret har tagit fram Trafiksäkerhetsprogrammet efter beslut från kommunfullmäktige 2008. Programmet har sedan dess kompletterats med flera åtgärdsförslag, senast 2016. Programmet anger fotgängare, cyklister och barn som särskilt utsatta i trafiken och är grupper som ska prioriteras inom arbetet med trafiksäkerhet. Programmet pekar ut gång- och cykelpassager, separering, höga hastigheter samt bilskjutsning till och från skolor som områden som är särskilt viktiga att åtgärda. Enligt Trafiksäkerhetsprogrammet sker den största delen av trafikolyckorna på stadens huvudgator och att de problem som i första hand måste åtgärdas är höga hastigheter, gång- och cykelpassager, komplicerade trafikmiljöer och utformning av sidoområden.

1.5.14 Plan för säkra och trygga skolvägar

Planen är en strategisk inriktning för bättre trafiksäkerhet och trygghet i trafikmiljön runt skolor. Den syftar till att trafikmiljöerna i skolornas närhet ska vara trygga och säkra samt till att resor till och från skolan i högre grad ska ske utan bil. Planen ska utgöra ett hjälpmedel i dialog inom förvaltningar och ett stöd vid utformning av trafikmiljön. Planen är en del av en konkretisering av framkomlighetsstrategin och en fördjupning av trafiksäkerhetsprogrammet. Planens tre mål pekar ut en riktning för Stockholms stads arbete med barns resor till och från skolan. Remissversion under framtagande år 2016. Målen är:
MÅL 1: Skapa trygga och säkra skolvägar.
MÅL 2: Skapa möjligheter för nya resvanor och öka andelen gående och cyklister.
MÅL 3: Skapa ett förvaltningsgemensamt synsätt i arbetet som påverkar skolvägarna.

1.5.15 Stockholms stads process för Integrerad barnkonsekvensanalys

1. TIDIG DIALOG & INVENTERING

Den tidiga dialogen med barn och unga är en väsentlig del av arbetet med att fånga upp barnets perspektiv. Dialogen ska ha en bred representation, vara tydlig med vilken typ av delaktighet projektet önskar och redovisa ramarna för påverkansmöjligheter. Även tidsaspekten behöver förklaras tydligt då flera av stadens byggnadsprojekt pågår i tiotal år och många av de barnen som var berörda från början kommer inte att se slutförandet under sin uppväxt.

Dialogen genomförs både med barn och unga (barnens perspektiv) samt med pedagoger, föräldrar, vårdnadshavare och andra vuxna som deltar i barnens utbildning, aktiviteter och fritid (barnperspektivet). Här är stadsdelsförvaltningarna en viktig kunskapskälla, de genomför ofta medborgardialoger och kan ha relevant information att arbeta in eller använda som utgångsläge.

Stadens arbete med områdesplanering möjliggör en geografisk helhetsbild där viktiga underlag och utredningar arbetas in i stadsplaneringen i tidiga skeden. Inventeringen bör därför ta avstamp i områdesplaneringen för att se vad inventeringen kan kompletteras med. Det är viktigt att inventeringsmaterialet sedan arbetas in i områdesplaneringen för att på så sätt skapa goda förutsättningar för framtida planering.

Delar av resultatet av den tidiga dialogen och inventeringen redovisas sedan som kartunderlag samt i löpande text. Materialet säkerställer ett tidigt underlag i framtagandet av förslaget och ska samlas in innan startmötet med arkitektkontoren.

2. FRAMTAGANDE AV FÖRSLAG

Den sammanställda dokumentationen från steg ett ligger som grund för framtagandet av förslaget för hur området ska växa fram, tillsammans med forskning gällande till exempel miljö och hälsoaspekter hos barn och unga. I detta skede arbetas stadens egna relevanta dokument in.

Framtagandet av förslag analyseras med utgång i:
Förslaget: Hur ser förslaget ut och hur påverkar det befintlig struktur? Vad tillkommer och vad tas bort?
Konsekvenserna av förslaget: Vilka positiva och negativa konsekvenser leder förslaget till för barnens miljö?
Åtgärder: Vilka åtgärder föreslås – kan de genomföras?

Reviderat förslag: Det nya förslaget presenteras och analyseras utifrån frågeställningarna ovan. Förslaget ska redovisa hur de valda frågorna har hanterats i förslaget.

I större projekt kan analysen komma att upprepas i samband med större omarbetningar av förslagen. Detta är något som fastställs individuellt i varje projekt.

3. KONSEKVENSANALYS AV SLUTFÖRSLAGET

I slutet av processen genomförs den slutgiltiga konsekvensanalysen där slutförslaget utreds ur ett barnrättsperspektiv. Vilka positiva och negativa konsekvenser blir det? Har de frågor och den input som lyfts i steg 1 och 2 beaktats? Hur blev slutresultatet utifrån detta?

Tre huvudgrupper av frågeställningar:

- Miljö & hälsa
- Boende & vardagsliv
- Trygghet & tillgänglighet

I det fall som staden har valt att gå vidare med delar som får märkbara konsekvenser för barn och unga ska förbättrande åtgärder redovisas.

4. ÅTERKOPPLING

Varje projekt ska ha en tydlig återkopplingsplan där återkopplingen efter steg 1 och 3 tydligt redovisas. En respons som berättar för de som deltog i dialogerna hur det faktiskt blev, vilka tankar som kunde tas vidare och vilka som inte fungerade – med en förklaring om varför och vad som händer nu.

Då staden har långa processer ska återkopplingen ske både då steg ett, dialog och inventering, är genomförd och sammanställd samt på steg tre, slutförslaget. Återkopplingen bör anpassas efter ålder och mognad och den ska vara ärlig och konkret.

Det ska även redogöras för vilka aktiviteter riktade mot barn och unga som har genomförts och vilken typ av delaktighet det har varit.

Återkoppling är viktiga steg för demokratiutvecklingen och synliggörandet av barnen i staden.

Planprocessen prövar om ett förslag till markanvändning är lämpligt. I processen ska allmänna och enskilda intressen vägas mot varandra.

Start-PM
I en startpromemoria föreslår stadsbyggnadskontoret att stadsbyggnadsnämnden beslutar att påbörja själva planprocessen. I promemorian beskrivs det aktuella projektet, vad planen i huvudsak kommer att behandla och till detta bifogas byggherrens första skisser.

Program/detaljplan
För att möjliggöra diskussion om detaljplanearbetets inriktning innan några avgörande bindningar uppkommit inleds arbetet ibland först med ett program som mer anger utgångspunkter och mål för arbetet än lösningar i detalj. Program kan även göras för större områden när det behövs för att sätta in detaljplaneringen i ett större sammanhang.

Ställningstagande i stadsbyggnadsnämnden
Planarbetet innebär avvägningar mellan olika intressen och ytterst görs denna avvägning av stadsbyggnadsnämnden. Inkomna synpunkter redovisas tillsammans med stadsbyggnadskontorets avvägningar i tjänsteutlåtanden till nämnden som beslutar om inriktningen för det fortsatta arbetet.

SLUTDOKUMENTET

1

3

2

4

Beskrivning av Stockholms stads process för Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA) från 2017. Ambitionen är att processen ska genomföras enligt beskrivna steg i figuren, men modifieringar kan krävas beroende på förutsättningarna i varje enskilt projekt. Stockholms stads metodutveckling för IBKA har skett parallellt med Alvik Östras planprocess. IBKA-teamet har i Alvik Östra arbetat med punkt 1–3.

Källa: Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog från Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad.

1.6 Lagstiftning

1.6.1 Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen (PBL) är den lag som styr planläggning av mark, vatten och byggande. Här finns paragrafer med konsekvenser för barns livsmiljö:

1 kap. Syfte, innehåll och definitioner

1 § I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

2 kap. Allmänna och enskilda intressen

3 § ”Planläggning enligt denna lag ska [---] främja 2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper”

8 kap. Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

9 § En obebyggd tomt som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen.

Tomten ska ordnas så att:

1. naturförutsättningarna så långt möjligt tas till vara,
 2. betydande olägenheter för omgivningen eller trafiken inte uppkommer,
 3. det finns en lämpligt belägen utfart eller annan utgång från tomten samt anordningar som medger nödvändiga transporter och tillgodoser kravet på framkomlighet för utryckningsfordon,
 4. det på tomten eller i närheten av den i skäligen utsträckning finns lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning av fordon.
- Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta.”

1.7 Riksdagens miljö kvalitetsmål - Miljömål 15 God bebyggd miljö

Av betydelse för barns livsmiljö är också Riksdagens miljö kvalitetsmål - Miljömål 15 God bebyggd miljö. Regeringen har fastställt tio preciseringar av miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. Några av dessa påverkar särskilt barns livsmiljöer:

Hållbar samhällsplanering

Städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd är planerade utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor.

Kollektivtrafik, gång och cykel

Kollektivtrafiksystem är miljöanpassade, energieffektiva och tillgängliga och det finns attraktiva, säkra och effektiva gång- och cykelvägar.

Natur- och grönområden

Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

Hälsa och säkerhet

Människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

1.8 Forskningsfältet barns utemiljö

Forskningen visar utemiljöns stora betydelse för barns hälsa och gynnsamma utveckling. Det saknas emellertid aktuell forskning om konsekvenserna för barn av den snabba förtätning av utemiljöer som idag sker i våra städer. Man kan därför inte med säkerhet uttala sig om innebörden av dagens förtätning av utemiljön för barn, deras hälsa och välbefinnande, innan sådan forskning har genomförts. Konsekvenserna för barn av att vistas på tak i stället för på mark, när det gäller utevistelse på förskolor och skolor, har emellertid börjat studeras. Hänvisning till tak som barns utemiljö har blivit allt vanligare i tätbebyggda städer i syfte att spara utrymme på mark. Det framgår av studierna att takgårdar har två för barn särskilt begränsande förhållanden – bristen på utrymme och frånvaron av natur (To år på taket 2015; Bergdahl 2016; Larsson & Vamborg

2017). För att förstå konsekvenserna för barn av hur tät bebyggelse och små fria ytor, som blir resultatet av förtätning, påverkar dem kan man hänvisa till allmänna stresstudier, där barn studeras i trånga utrymmen, och till situationen för barn i tätbefolkade städer (Enfants et jeunes 2010). Man måste i det senare fallet ha i åtanke att det handlar om helt andra kulturer och traditioner vad gäller utemiljöer för barn än i Sverige.

När det gäller forskningsfältet Barns utemiljö är det klokt att tänka på att frågan om utemiljöer för barn är inte enbart en fråga för barns bästa utan en fråga för hela staden och dess befolkning. Vad innebär exempelvis skolgårdar och förskolegårdar, bostadsgårdar och andra platser avsedda för barn för den omgivande miljön och för andra befolkningsgruppers hälsa och välbefinnande? I Frankrike med mycket täta gamla stenstadsmiljöer ställer man sig idag denna fråga, när man satsar på att skapa uthålliga (”resilient”) städer genom att öppna upp skolgårdar och göra dem till ”gröna oaser” (Voce 2017). Projektet ”Gröna skolgårdar” i Malmö (Jansson & Mårtensson 2012) kommer på samma sätt att få positiv betydelse för hela omgivningen. Stadsplaneringens sätt att hantera utemiljön för barn kan ha avgörande betydelse för hur ”uthålliga” våra städer kommer vara, hävdas i den internationella debatten om framtidens städer (Nordström & Wales 2018).

Nedan återges forskning inom tre olika områden, Miljö och hälsa, Boende och vardagsliv samt Trygghet och tillgänglighet. Det är utifrån den här beskrivna forskningen inom de tre områdena som planerna för Alvik Östra har granskats. Forskningsresultat återges också i den löpande texten, främst i kapitel 5 Barnperspektiv i planprocessen. Fullständiga uppgifter om samtliga referenser finns i kapitel 8 Referenser.

1.8.1 Miljö och hälsa

Att barn kan vistas utomhus från tidig barndom och på egen hand har varit ett kännetecken för svensk kultur. Det visar sig bland annat i det att barn själva har gått till skolan i en mycket större utsträckning än barn i andra länder. Att detta har varit möjligt beror till stor del på att det har funnits säkra skolvägar för barn (Gummesson 2007). Andelen barn som idag själva går till skolan har emellertid sjunkit kraftigt och åldern när barn själva börjar gå till skolan har höjts (Spolander 1985; Trafikverket 2012). Betydelsen av att barn från tidig ålder går själva till

skolan gäller flera aspekter av barns utveckling och välbefinnande – de lär sig orientera sig och klara sig själva i sin närmiljö, de får motion och stärker sin hälsa, de lär sig förstå sociala sammanhang och får kamrater att dela sina erfarenheter och upplevelser med. Under senare tid har man särskilt betonat hälsoaspekten av barns fria rörlighet (”independent mobility”) i den sk fetmadebatten (Bremberg & Lager 2004; Bråbäck et al 2009; Nyberg 2009).

Skolvägen är alltså viktig för barn ur en rad olika mognads- och utvecklingsaspekter och det är också skolgården. Det har visat sig att barn rör sig och är fysiskt mer aktiva på skolan och förskolan tillsammans med andra barn än på fritiden och hemma. Barns behov att röra sig mycket, att hoppa, klättra och ägna sig åt andra ibland våldsamma, ibland mera stillsamma fysiska aktiviteter, är kopplade till flera olika mognads- och utvecklingsförhållanden, bla till skelettets hälsosamma utveckling (Janz, Letuchy et al 2010; Raustorp et al 2012). Barns är samtidigt känsliga för exponering utomhus av solljus liksom av brist på dagsljus. Det senare ger påtaglig vitaminbrist och det förra, som man allt mer kommit att uppmärksamma, kan innebära risk för hudcancer (Boldemann et al 2011). Dålig luft utomhus på grund av avgaser och partiklar i luften utgör hot mot barns utveckling av sina lungor och risk för bestående men för livet (Hansen 2007; Nordling et al 2008). Buller är en annan källa till ohälsa hos barn utom- och inomhus med långsiktiga konsekvenser för barns hälsa och kognitiva förmåga. Man har konstaterat att själva inlärningsförmågan, och därmed prestationsförmågan, försämras hos skolbarn som inne i klassrummet störs av buller (Hygge 2011).

1.8.2 Boende och vardagsliv

Tillgång till en bostadsgård för barn har betonats i flera undersökningar som särskilt betydelsefull för familjer med små barn (Saracco & Strandlund 2007). Barn behöver kunna vara ute på egen hand men nära hemmet och familjen. Bostadsgården är en skyddad miljö, som ger barn och föräldrar trygghet liksom också sociala kontakter. För att bostadsgården ska vara en bra miljö för barn bör den inte vara för liten, ha goda klimatförhållanden och intresseväckande utformning som stöder barns aktiviteter och lust att leka (Kristensson 2007; Boverket 2015).

I vardagslivet för barn ingår förskolegården och skolgården liksom – förutom gång- och cykelvägar till och från skolan och fritidsaktiviteter – också idrottsplatser, fritidsgårdar och andra platser. Mycket värdefulla resurser för barn och barnfamiljer i staden är parker, grönområden och badplatser. För äldre barn är närheten till allmänna kommunikationer viktig. Det finns omfattande litteratur om betydelsen för barn av dessa platser och kommunikationer liksom om deras storlek, utformning och kvaliteter (Björklid & Gummesson 2013; Nordström 2014; de Laval 2015).

1.8.3 Trygghet och tillgänglighet

Avgörande för allt välbefinnande hos barn och deras familjer och för barns hälsa och utveckling är trygghet (Nordström 2010). Det är därför barn behöver ha närhet till sina platser utomhus från bostaden och det är därför som de behöver kunna röra sig tryggt ute i sin omgivning. Förutsättningen för trygghet skapas genom barnvänlig stadsplanering och genom familjen och omgivande människor. Tryggheten uppkommer i barnets samvaro med andra liksom av barnets egna erfarenheter att kunna, vilja och våga vara utomhus. Betydelsen av miljöns tillgänglighet, överblickbarhet och attraktion påverkar barnens upplevelser och berikar deras erfarenheter i många för deras hälsa och välbefinnande viktiga avseenden. Barns delaktighet i stadsbyggnadsprojekt, utifrån deras varierande möjligheter beroende på ålder och andra förutsättningar, är ett sätt för vuxna att skapa tillit – och därmed trygghet – hos barn. Trygghet handlar om tilltro för omgivningen och andra människor (Larsson 2013).

2. METOD FÖR INTEGRERAD BARNKONSEKVENSANALYS

2. Metod för Integrerad barnkonsekvensanalys

Stockholms stad har utvecklat metoden Integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA) för att implementera FN:s Barnkonvention i sina stadsbyggnadsprojekt. Det vägledande dokumentet *Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog* färdigställdes 2017. IBKAn genomförs i fyra steg som tillsammans ligger till grund för slutdokumentet, som denna rapport är ett exempel på. Dessa fyra stegen presenteras ovan på sida 10, en sammanfattning finns i i bilden till höger. Nedan följer en redogörelse av de tre utförda faserna i Alvik Östra. Steg fyra återstår:

1. Tidig dialog och inventering

Under 2015 utförde Topia landskapsarkitekter en kartläggning av barns friytor i Alvik. Dialog utfördes även med förskolor, familjedaghem, Alviksskolan och Bromma ungdomsråd. I rapporten redovisas Kartläggning av stadsdelsområdet i kapitel 3 och Dialogprocessens resultat i kapitel 4.

2. Framtagande av förslag

Under 2015 och 2016 arbetade två team med arkitekter, stadsplanerare och trafikplanerare parallellt med programförslag för utvecklingsområde Alvik. Av flera praktiska skäl kom området att delas upp, och projektet drivs sedan 2017 i programområdena Alvik Västra och Alvik Östra. Under 2016 arbetade även byggaktörer och SALK-hallen parallellt med egna arkitekter för att ta fram ett förslag för Alviks Strand-området.

IBKA-teamet, bestående av landskapsarkitekter och barnmiljöforskare, under tidigt skede även av en trafikplanerare, arbetade med att analysera planförslagen ur ett barnperspektiv. Detta arbete skedde i flera steg där IBKA-teamet bevakade hur barnperspektivet tagits hänsyn till i det framskridande arbetet. IBKA-teamet återkopplade till konsultteamet och byggaktörerna under arbetsprocessen och vägledde dem med målet att förbättra planerna ur ett barnperspektiv. I denna rapport redovisas programarbetet, och analysen av detta i kapitel 5 – Barnperspektiv i planprocessen.

3. Konsekvensanalys av slutförslaget

Under början av 2018 gör IBKA-teamet – nu landskapsarkitekter och barnmiljöforskare – en konsekvensanalys av slutförslaget. I rapporten redovisas denna i kapitel 6 – Programsamråd - konsekvensanalys.

Stockholms stads beskrivning av IBKA-processen.
Bild: Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog. Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad.

2.1 Kartläggning av stadsdelsområdet

Arbetet 2015 inleddes - parallellt med dialogprocessen - med en grundläggande inventering och kartläggning av stadsdelsområdet. Kartläggningen genomfördes utifrån aspekterna: barns platser, kvantitativa- och kvalitativa friytor. Undersökningen utgjordes av rundvandringar i området och inläsning av Stockholms stads styrdokument och riktlinjer. Sammanställningen av kvantitativa- och kvalitativa ytor utfördes med hjälp av Stockholms stads Sociotopkarta. Tillsammans med resultat från dialogprocessen kunde IBKA-teamet dokumentera var barns främsta målpunkter finns i Alvik. Kartläggning av stadsdelsområdet redovisas i kapitel 3.

2.2 Dialog och urval

Verksamheter bjöds in att delta i dialogprocessen utifrån sin geografiska placering i stadsdelsområdet. IBKA-teamet valde att arbeta med ett större upptagningsområde än det ursprungliga utredningsområdet - som innefattade både Alvik Östra och Alvik Västra - då det fanns få förskolor och familjedaghem där. För att få ett gediget underlag inför analysen gällande barns rörelse och platser kontaktades även aktörer i Traneberg, Äppelviken, Ulvsunda och Minneberg.

Alviksskolan är en stor F-9-skola som även har hörselklasser. Skolan är belägen centralt i det ursprungliga utredningsområdet. På grund av dess placering, samt representation av låg-, mellan- och högstadieskolor på samma skola är detta den enda skolan som deltagit i dialogen. För att få en täckning av barn i högstadie- och gymnasieåldern från flera skolor träffade IBKA-teamet även Bromma ungdomsråd.

Eftersom barnen vistas på förskolor, familjedaghem och skolor under en stor del av dagen har IBKA-teamet valt att ta kontakt med barnen i den miljön. Där är det varit lätt att få en större grupp ur en viss ålder representerad. Det är även via verksamheterna som många barn upptäcker sin närmiljö. Beskrivningen av de yngsta barnens erfarenheter och behov, är representerade av förskolepedagoger och familjedaghemspedagoger, utgår ifrån var barnen rör sig dagtid på vardagar. Konsultgruppen har inte varit i kontakt med föräldrar gällande barnens vistelseställen på fritiden.

Dialogen ägde rum under vinterhalvåret vilket kan ha påverkat barnens svar gällande målpunkter och favoritplatser. Kartläggningen av stadsdelen och dialogarbetet presenterades tidigt i planprocessen för konsulterna i det parallella uppdraget samt för byggaktörer med arkitekter. Tydliga förutsättningar för arbete med barnperspektiv har således funnits under hela planarbetet.

Syfte med dialogprocessen

Att implementera barnperspektivet och barnens perspektiv i planprocessen.

Att kartlägga hur stadsdelsområdet med omgivningar används idag, samt vilka platser och stråk som är viktiga/problematiske för barns rörelsemönster och utevistelse.

Att analysera hur det slutgiltiga programsamrådsförslaget kommer att fungera ur ett barnperspektiv.

Att formulera vilka frågor som behöver beaktas i detaljplaneskedet och fortsatt gestaltningsarbete.

2.2.1 Genomförande dialog förskola och familjedaghem

För att få ett tydligt redogörande av förskolebarnens och familjedaghemsbarnens platser och rörelsestråk har IBKA-teamet samtalat med pedagoger istället för direkt med barnen. En ambition med förskoledialogen var att besöka en variation av förskolor, kommunala såväl som privata, samt med olika pedagogik.

En eller två IBKA-konsulter har suttit ned tillsammans med en till tre förskolepedagoger och inledningsvis förklarat - utifrån den information som fanns att tillgå 2015 - vad exploateringen av Alvik innebär och hur planprocessen förväntas se ut. Därefter har konsulten lyssnat in hur barnen använder sin närmiljö. På kartor över stadsdelsområdet har pedagogerna skrivit och markerat var de rör sig med barnen, var deras målpunkter och favoritplatser finns, hur ofta de vistas där och vad barnen gör på platsen. Samtalen har även berört otrygga och problematiska platser och stråk. Förskolepedagogerna har kommit med önskemål inför framtiden.

Vid dialogen med familjedaghemmen träffade en IBKA-konsult pedagoger och barn vid lekplatsen på Vidängsvägen i Traneberg. Där hade flera av familjedaghemmen hämtning och lämning av barn. Dialogen fördes med pedagogerna och berörde samma frågor som vid förskoledialogen.

2.2.2 Genomförande skoldialog

I dialogen med skolklasserna fick barnen svara själva. Två IBKA-konsulter har träffat en tredje klass, en sjätte klass och en nionde klass från Alviksskolan. Träffarna började med att IBKA-teamet presenterade sig och med enkla ord berättade om Alviks framtida exploatering samt varför skolbarnens åsikt är viktig att förmedla.

Alla barn fick sedan varsin karta över stadsdelsområdet med några tillhörande frågor. Där de fick rita in hur de tar sig till och från skolan, var de brukar vara efter skolan och var bra samt problematiska platser finns. De fick även skriva ned om det är något det saknar och lämna önskemål inför framtiden. Konsulterna vägledde och hjälpte vid behov barnen att hitta deras platser och stråk på kartan.

2.2.3 Genomförande dialog Bromma ungdomsråd

En IBKA-konsult träffade Bromma ungdomsråd på Bromma stadsdelsförvaltning. IBKA-konsulten berättade om Alviks exploatering och planförfarande. Ungdomarna, ledarna för rådet samt konsulten satt runt ett bord och samtalade utifrån en karta över området. Konsulten antecknade när ungdomarna diskuterade fritt. På samma sätt som skolbarnen fick ungdomarna märka ut sina platser och stråk i Alvik.

2.3 Barnperspektiv i planprocessen och konsekvensanalys av programsamrådsförslag

Under 2015 och 2016 års programarbete deltog IBKA-teamet under delredovisningarna och förde där fram barnperspektivet. Teamet bestod av landskapsarkitekter, en barnmiljöforskare och till en början även en trafikplanerare.

Efter varje delredovisning av programförslagen för Alviks exploatering - som presenterades muntligt av två konsultteam - analyserade teamet materialet mer och formulerade synpunkter som förmedlades skriftligt till konsultteamerna inför fortsatt arbete. Analysen gjordes utifrån IBKA-dialogens resultat samt aktuell barnmiljöforskning. I den här rapporten redovisas enbart den delen av analysen som berör planområde Alvik Östra.

Under 2018 färdigställdes ett programsamrådsförslag. Här sammanfogas erfarenheterna från dialogprocessen och planprocessen, och kopplas till styrdokument och relevant barnmiljöforskning. IBKA-teamet gjorde en konsekvensanalys av detta förslag. I den här rapporten redovisas synpunkterna i enlighet med kategorierna: *Miljö och hälsa, Boende och vardagsliv, samt Trygghet och tillgänglighet*. 2018 utvidgades planområdet för Alvik Östra för att även inkludera Alviks torg.

Genom granskningen och återkopplingen till teamen vid delredovisningarna av programarbetet har barnperspektivet i processen etablerats. Den Integrerade barnkonsekvensanalysen har hela tiden inbjudit till en dialog och diskussion om förslagets olika kvaliteter och brister ur ett barnperspektiv. Ett kunskapsutbyte har därmed skett mellan planprocessens olika experter och sakkunniga. Efterhand som planförslagen har blivit alltmer konkreta har också barnperspektivet kunnat förtydligas.

3. KARTLÄGGNING AV STADSDELSOMRÅDET

3. Kartläggning av stadsdelsområdet

Detta kapitel beskriver översiktligt områdets förutsättningar avseende friytor, bebyggelse, trafik och målpunkter.

3.1 Områdesbeskrivning

Alvik ligger i en dalgång med Traneberg på höjden i norr och Äppelviken som höjer sig i söder. Topografin är bitvis dramatisk och en tydlig karaktär i området. Stadsdelen möter Mälaren med strandpromenaden som tillgängliggör vattenlinjen. Alvik består till största del av hårdgjord yta men omges av gröna stadsdelar såsom trädgårdsstaden Äppelviken i söder och lamellhusstaden Traneberg i norr. Direkt söder om Alviks Strand finns även Mälarparken som är ett större sammanhängande naturområde. Alvik planlades på 1930- och 1940-talet då även Tranebergsbron stod färdig.

Planområdet Alvik Östra möter strandlinjen Alviks Strand i öst och avgränsas av Alviksberget och tvärbanespåret i väst. Området präglas av stora höjdskillnader och består idag till stor del av storskaliga kontorskomplex från 1980-talet. Här finns även SALK tennishall och restaurangen Sjöpaviljongen. Alvik Östra sträcker sig från Mälarparken i söder till Idrottsparken i norr. Programområdet angränsar i öst till Alviks station som är en viktig kollektivtrafiknod i västerort. Kring Alviks Torg finns även kaféer, affärer och bibliotek.

Alvik Östra från ovan. Foto: Lennart Johansson, Stockholms stadsbyggnadskontor.

Gränsdragning mellan utvecklingsområdena Alvik Östra och Alvik Västra
Bild: Stockholms stadsbyggnadskontor.

3.2 Barn i Alvik

Det finns många barn i Alviksområdet idag. Enligt statistik från Stockholm stad och Sweco fanns det 2013 3004 barn mellan 0–19 år i stadsdelarna Alvik, Traneberg, Äppelviken, Stora Mossen och Ulvsunda tillsammans. Det motsvarar 21,3 % av befolkningen i de fem bostadsområdena.

Inom programområde Alvik Östra finns idag inga skolor eller förskolor. Förskolor, familjedaghem, grundskolor och gymnasium ligger i omgivande bostadsområden.

3.3 Barns friyta i Alvik Östra

Alviks omgivande stadsdelar ger ett grönt intryck med väletablerad vegetation. En betydande del av denna grönstruktur är dock inte användbar för allmänheten. De gröna ytorna består till stor del av villatomter och kuperad naturmark. Flera av naturmarksytorna är branta och lämpar sig inte som lektytor för mindre barn. Öppna gräsytor, lekparker, parker och idrottsytor råder det idag brist på.

Inom planområdet Alvik Östra är Idrottsparken den största sammanhängande parkytan (16 000 kvm). Här finns även en bemannad fritidsgård. Parken har en bred målgrupp med bland annat skatepark, vattenlek, basket, lekställning utformad för rullstol och bouleplan. Parken har en större sammanhängande gräsyta. Idag finns även en kommunal lekplats strax öster om Alviks Torg vid Tranebergs Strand. Platsen ramas in av grönska som skärmar av mot Drottningholmsvägen i norr. Redskapen riktar sig framförallt till barn i åldern 0–12 år.

Mälarparken och Alviksberget används flitigt av förskolegrupper och skolbarn från Alvik och kringliggande stadsdelar.

Idrottsparken.

Idrottsparkens fritidsgård.

Lekplats Tranebergs Strand.

Alviksberget.

3.4 Kvantitativ tillgång parker

Inom planområde Alvik Östra finns de kvantitativt betydelsefulla friytorna Idrottsparken, Mälarparken, Alviks Strand och delar av Minnebergs strand. Dessa områden redovisas enligt Stockholms stads Sociotopkarta som ”Friytor större än 0,5 hektar som upplevs som särskild värdefulla för utvistelse och fritidsliv”.

Mälarparken (69 440 kvm) har den kvantitativa ytan som Sociotopkartan klassar som stadsdelspark. Idrottsparkens (22 910 kvm) storlek kan klassas som kvarterspark. Alviks Strand är 5 782 kvm stor och når inte upp till klassifikationen för kvarterspark.

Enligt Sociotopkartan ska följande kvantitativa värden finnas inom gångavstånd:

Minst 1 ha inom ca 200 meter

Genom kvartersparken som t.ex. park- och natur kvarter, stråk, strandparker, kajparker, parktorg och täppor. De bör ha bra lokalklimat och bullernivå < 55 dB(A) samt fungera för lek, promenader, avkoppling och samvaro. (Ex. Nytorget)

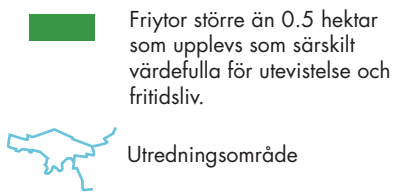
Minst 5 ha - inom ca 500 meter

Genom stadsdelsparken som t.ex. naturparker, landskapsparker bergsparker och stadsparker. De bör ha bra lokalklimat och bullernivå < 55 dB(A) samt fungera för lek, motion, avkoppling, samvaro och evenemang. (Ex. Vasaparken)

Minst 50 ha - inom 1–2 km

Genom natur- och friluftsområdet som bör ha en bullernivå < 45 dB(A) och ett i övrigt varierat natur och kulturlandskap. Här inräknas delvis stora vattenområden. (Ex. Södra Djurgården)

Mängden parkmark i Stockholms stad ska enligt Grönare Stockholm (2016) vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara ett högt besöksstryck. Enligt Sociotopkartan råder idag brist på kvantitativ yta i Alvik.

3.5 Kvalitativ tillgång parker

Stockholms Sociotopskarta tillämpar både ett kvalitativt och ett kvantitativt sätt för att värdera och analysera ett områdes friytor. Det kvantitativa synsättet redovisar yttorlek medan den kvalitativa ser till vad ytan innehåller.

Kvalitativ parktillgång i Alvik Östra:

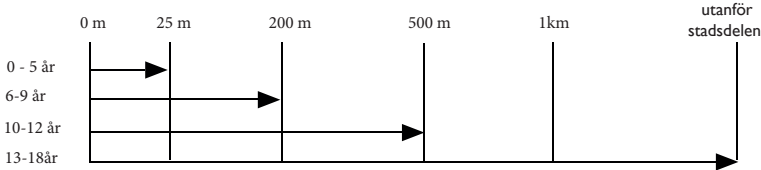
- Mälarparken - Grön oas, Naturlek, Promenad, Rofyllldhet, Picknick/solbad, Utsikt, Vattenkontakt, Utomhusbad.
- Alviks Strand - Grön oas, Promenad, Rofyllldhet, Picknick/solbad, Utsikt, Vattenkontakt, Utomhusbad, Uteservering.
- Idrottsparken - Grön oas, Lekplats, Bollspel, Bollek, Parklek, Picknick/solbad, Skridskoåkning, Skate/bmxåkning.

Forskningen visar att från 6 års ålder rör sig barn på egen hand över allt större områden i sin närmiljö men att begränsande faktorer för deras rörlighet är trafiken och restriktioner från föräldrarna (Gaster 1995; Legendre 2010). Studier har också visat betydelsen av kvaliteter på färdvägen när barnen väljer färdväg. Barn till fots och på cykel väljer säkra vägar, vilket inte alltid är de kortaste vägarna.

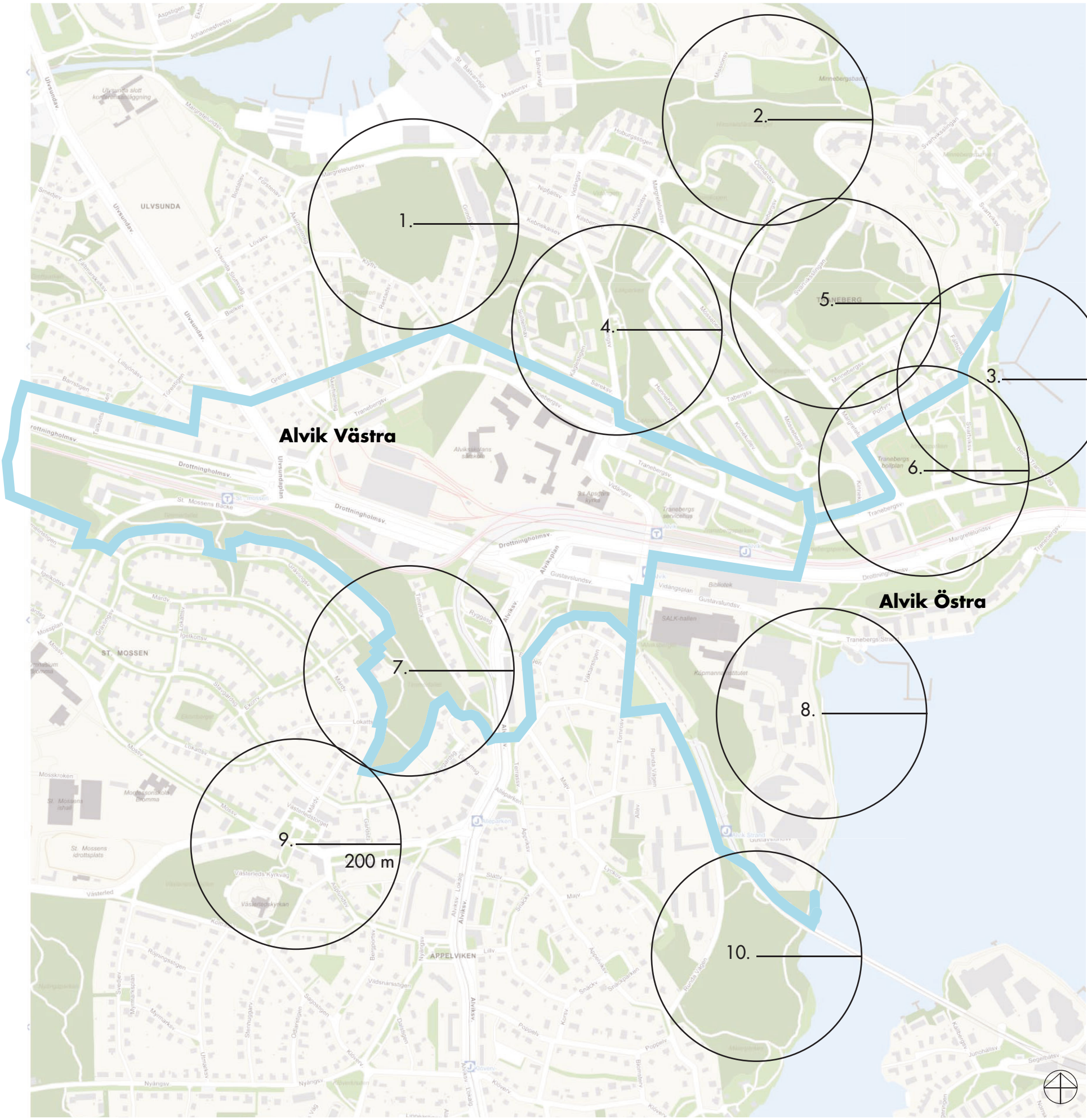
För de yngsta barnen är närheten till bostaden avgörande för deras trygghet och möjligheter att orientera sig. Av den anledningen fanns förr planeringsrådet att småbarnslekplatser skall finnas inom 50 meter från bostadens entréområde och inom 150 meter skulle en lekplats för äldre barn finnas (Bostadens grannskap 1976).

Enligt Sociotopkartan ska följande kvalitativa värden finnas inom 200 m:

Grön oas, lek (naturlek eller lekplats), område med god ljudkvalitet, sitta i solen och promenader. Kartbilden till höger påvisar att det inom programområdet saknas kvalitativ tillgång på parker.

Avståndsdigram för barns rörelse utanför hemmet.

Centrum på cirkelarna motsvarar platser där de kvalitativa tillgångarna finns. Radien 200 m.
1. Ulvsundaberget 2. Himmelfjärdsberget 3. Minnebergs strand 4. Lekparken 5. Sandvick
6. Idrottsparken 7. Timmerfallet 8. Alviks Strand 9. Västerledstorget 10. Mälarparken

3.6 Trafik

Alvik och Tranebergsbron ligger som en urban länk mellan innerstaden och förstaden västerut. Idag domineras stadsdelen till stor del av trafikbarriärer med väg- och spårbunden genomfartstrafik. Här passerar Drottningholmsvägen, tvärbanan, Nockebybanan och tunnelbanan i ytläge. De många trafiklösningarna är både till nytta och till nackdel för Alvik, då vägar och spår också utgör barriärer för gångtrafikanter och cyklister.

3.6.1 Biltrafik

Drottningholmsvägen som går rakt igenom planområdet är en vältrafikerad trafikled med 72 000 passerande fordon per dygn. Vägen har en tillåten maxhastighet av 60 km/h. Idag finns inga planskilda korsningar längs Drottningholmsvägen, som därför är att betrakta som en svårhanterlig barriär ur ett barnperspektiv. Alviks Strands huvudgata är Gustavslundsvägen som rundar hela kontorsområdet. Längs strandlinjen finns idag en bilgata som bildar en tydlig gräns mellan grönstråket och bebyggelsen. Längs Tranebergs Strand finns även där en gata längs strandkanten med anslutande boendeparkeringar, maxhastighet är 20 km/h.

Stockholms stad har som mål att minska det bilburna resandet till 2030. Staden framhåller i Framkomlighetsstrategin (2012) att svensk och internationell erfarenhet visar att det är möjligt att omfördela vägutrymme från allmän trafik för att gynna kollektivtrafik, gående och cyklister. Med rätt förutsättningar och en varsam planering kan minskningar på 10 till 20 procent i generella trafiknivåer uppnås genom att resenärer ändrar sitt resebeteende.

3.6.2 Gång- och cykeltrafik

Gångvägen längs Alviks Strand sträcker sig förbi Mälarparken vidare söderut mot Smedslätten och Ålstensskog. Trottoar finns i partier från Tranebergs Strand till Idrottsparken. Passagen under Tranebergsbron kan dock upplevas som ogästvänlig, trång och mörk.

Generellt så finns gång- och cykelstråk längs trafikleder och gator i området. Huvudcykelstråk finns längs Drottningholmsvägen och via Runda Vägen vidare till Stora Essingen.

Stockholms stad har i Framkomlighetsstrategin (2012) betonat att stadsrummet ska utformas för att vara promenadvänligt. Det kan därför i vissa fall vara motiverat med ett ökat utrymme för gångtrafikanter, på bekostnad av andra trafikanter. Trivseln för gångtrafikanter kan även gynnas genom hastighetssänkningar.

Stockholms stad har i Cykelplanen (2012) satt målet att 15 % av alla resor i högtrafik ska ske med cykel 2030. Eftersom stadens ambition är att öka antalet cyklister måste vistelseytan för detta färdmedel utökas. Fokus ligger därför på att skapa trygga cykelvänliga vägar där även barn kan cykla.

3.6.3 Kollektivtrafik

Alvik är en viktig kollektivtrafiknod. Här möts gröna tunnelbanelinjen mot Hässelby strand och Hagsätra, tvärbanan mot Sickla och Solna station, och Nockebybanan. Stationen har ca 33 000 påstigande resenärer per vardagsdygn och ytterligare ett stort antal resenärer som passerar igenom. Alviks Torg utgörs till stor del av busstation där linje 110, 112, 114 och 124 utgår ifrån. Tvärbanan sträcker sig längs västra sidan av planområde Alvik Östra. Här finns även stationen Alviks Strand.

Stockholms stads mål är enligt Framkomlighetsstrategin (2012) att kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna (resor med bil eller kollektivtrafik, och exklusive resor med gång eller cykel) i högtrafiken ska vara 80 procent år 2030. Detta vill staden uppnå genom att bland annat ta utrymme från parkeringar eller blandtrafikkörfält.

3.7 Målpunkter

Det finns flera viktiga målpunkter för barn i Alvik. Alviks centrum som kollektivtrafiknod och handelsplats är en mötesplats för barn och unga som rör sig självständigt i trafiken. Dit kommer de för att ta sig vidare ut i stadsdelen och staden. Här finns även kaféer och restauranger som besöks av barn i högstadie- och gymnasieåldern. Ju äldre barnen blir desto mindre uppehåller de sig i stadsdelen på fritiden.

Parker och lekplatser i området är ytterligare viktiga målpunkter, framförallt för mindre barn. Särskilt välanvända är Idrottsparken och den så kallade HSB-parken (förvaltas ej av Bromma stadsdel).

Förskolebarnen vistas ofta i Alviks naturmarksområden, som Mälarparken och Sandvik. Målpunkter för lek, aktivitet och idrottsutövning är SALK-hallen, Stora Mossens IP, Mälarparken, Alviksberget och Minnebergsbadet.

4. DIALOGPROCESSENS RESULTAT

4. Dialogprocessens resultat

Detta kapitel presenterar resultatet från dialogprocessen – steg 1 i IBKA-metoden – som genomfördes 2015.

4.1 Resultat förskoledialog

Genom samtal med barn och pedagoger har IBKA-teamet kartlagt hur barn använder sin närmiljö i Alvik. Totalt besöktes 6 familjedaghem, 6 förskolor, 3 skolklasser och Ungdomsrådet i Bromma stadsdel.

4.1.1 Förskolebarnens platser

Pedagogerna tycker generellt att den stora kvaliteten i närområdet är grönstrukturen. Alla förskolor har en naturmarksyta de besöker ofta och benämner ”skogen”. De återkommer till samma skogsområde kontinuerligt och barnen har en känslomässig anknytning till dessa platser. I skogen har förskolorna naturrutor och flera har ”Mulle och Knytte”-aktiviteter i Friluftsrämjandets regi. Barnen leker i klätterträd, tittar på myrstackar, gör yoga, äter matsäck, bygger kojor och leker med stenar och annat löst material. Vintertid åker de även skidor och pulka i skogen. Exempel på skogsområden förskolorna besöker är Mälarparken och Alviksberget. Ur- och skurförskolan på Runda Vägen 24A använder Alviksberget dagligen för sin verksamhet. De uttrycker en oro för att denna viktiga plats eventuellt ska exploateras.

Förskolorna besöker ofta Idrottsparken där de bland annat har rörelselek och bollek. Det är den enda sammanhängande större gräsytan i området, vilket gör platsen populär och välanvänd. Dit kommer även barngrupper från andra stadsdelar. I övrigt finns få lekplatser inom utredningsområdet med omgivning. Flera av befintliga lekplatser har upprustningsbehov. Pedagogerna berättar att de pausar vid lekplatserna på vägen till andra utflyktsmål, men vistas sällan där längre stunder. Förskolan Tangen på Svartviksslingan 89 i Minneberg har en liten förskolegård och använder därför bostadsrättsföreningarnas lekplatser. Förskolan Äppelbo besöker Snäckparken i Äppelviken varje vecka. Förskolorna besöker även Ryggåsgatans lekplats i Alvik och lekplatsen Kubben i Äppelviken ibland. Förskolorna besöker regelbundet områdets återvinningsstationer i pedagogiskt syfte.

Vintertid besöker flera förskolor Stora Mossens ishall för att åka skridskor. Det är relativt långt att promenera dit och det finns enligt pedagogerna inga bra kollektivtrafikförbindelser. Vissa förskolor har helt slutat att gå till ishallen på grund av att större barngrupper per pedagog omöjliggör den typen av utflykter. Sommartid besöker förskolorna vattennära miljöer såsom Johannelundsbadet, Minnebergs strand, Tranebergs Strand och Äppelvikens småbåtshamn. Där leker de i vattenbrynet, plockar äpplen, grillar, tittar på djur och håvar. Några gånger per termin besöker förskolorna museum och teater. För att komma dit tar de tunnelbanan. Ibland besöker de biblioteket på Alviks Torg eller i Gröndal. Vissa besöker även Norra Ängby 4h-gård.

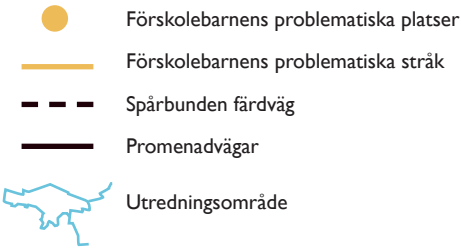
Favoritplatser

Majoriteten av förskolepedagogerna uttrycker att barnens favoritplats är skogen. Där leker de med pinnar, bygger kojor, springer och ”stojar” på ett helt annat sätt än inomhus eller på lekplatsen. De känner sig lika hemma där som på förskolan. Dessa platser är enligt pedagogerna helt oersättliga.

4.1.2 Förskolebarnens problematiska platser och stråk

Pedagogerna upplever att biltrafiken i området är det största problemet. Drottningholmsvägen är svår och otrygg att korsa enligt pedagogerna. De berättar att de helst håller sig helst på ”sin” sida av vägen. Signalljuset har korta intervaller vilket gör att de inte hinner korsa vägen med hela barngruppen, och därmed stå och vänta med små barn längs den hårt trafikerade vägen.

Det råder en kaotisk trafiksituation på parkeringen mellan St Ansgars förskola och Alviksskolan på morgnarna då föräldrar använder platsen som avlämningsparkering. Förskolans personal får ibland agera trafikvakt för att inga barn ska bli påkörda. Längs Tranebergsvägen står det alltid parkerade bilar eftersom skolan inte har någon avlämningsparkering. Flera förskolor lyfter att situationen vid Stora Mossens tunnelbana och Stora Mossens backe är otrygg och hårt trafikerad.

Pedagogerna efterfrågar trafikljus. I tunneln som är en förlängning av Vidängsvägen under Drottningholmsvägen vid Alviks station är det en smal trottoar där det blir trångt när barngrupper möts. Trottoarerna är generellt smala på lokalgatorna vilket bidrar till en otrygg situation för barngrupper i förskoleåldern.

Vid Alviks Torg är det svårt att röra sig med små barn eftersom platsen är hårt trafikerad med flera olika trafikslag som möts. Pedagogerna berättar att de undviker platsen eller tar tvärbanan från Alviks Strand eller tunnelbanan från Stora Mossen för att komma till Alvik. Då slipper de korsa alla bilvägar.

Runt flera förskolor parkerar pendlare sina bilar för att sedan ta sig vidare med kollektivtrafiken in till Stockholms centrala delar. Situationen orsakar mycket trafik vid rusning, vilket skapar en otrygg miljö, där det är otryggt att röra sig med barngrupperna. På grund av pendlingsparkeringen råder det även parkeringsbrist runt förskolorna. Detta är problematiskt för föräldrar som ska hämta sina barn med bil. Problemet är stort längs Runda Vägen.

Konkurrens råder om naturmarksytan i Mälarparken som många barngrupper besöker. Förskolor från Stora Essingen åker också hit och använder området som sin skog. Förskolornas markeringar för naturrutan blir ofta nedrivna på grund av det stora antalet barn på platsen. I Mälarparken är det även ett stort problem med lösa hundar som skrämmar barnen.

Pedagoger från en förskola tycker att det är otryggt att gå under Tranebergsbron.

Flera pedagoger uttrycker en oro för hur situationen blir för barnen när Alvik exploateras. De ställer sig frågande till om de kan hålla god kvalitet på förskolans verksamhet under byggskedet.

4.1.3 Förskolebarnens rörelsestråk

Generellt promenerar barnen som bor nära förskolan dit. Från bostadsområdena längre bort åker de i huvudsak bil. En del barn åker kollektivtrafik till förskolan.

Under dagen på förskolan rör sig barnen i stadsdelsområdets finmaskiga gångnät. Gärna längs gångvägar utan trafik. Förskolorna rör sig på lokalgatorna och undviker större vägar och tungt trafikerade korsningar med många trafikslag. Den dramatiska topografin i området styr förskolans rörelse, då de med flerbarnsvagnar har svårt att röra sig i branta trappor och backar.

4.1.4 Förskolebarnens önskemål

- Tillgängliggör vattenlinjen längs med Mälarparken.
- Eldstäder/grillar i Mälarparken och vid Johannelundsbadet.
- Rusta upp räcket vid vattnet i Minneberg. Det är i dåligt skick och det är otryggt att gå där med barnen.
- Fler spolade isar i stadsdelsområdet.
- Pedagogerna önskar en roligare parklek där de kan ha aktiviteter en hel dag. Där ska det finnas toalett, plaskdamm och grill.
- Mer klätterlek i lekparkerna. De större barnen har ett stort klätterbehov.
- Bryggor längs strandpromenaderna så att vattnet blir tillgängligare.
- Vägbulor vid förskolorna önskas, för att bilister ska sakta ner.

4.2.2 Familjedaghemmens problematiska platser och stråk

Biltrafiken är ett stort problem och en källa till oro för familjedaghemmen. De nämner att många bilister kör fort och att det är jobbigt att promenera med barngrupper vid Drottningholmsvägen och tunnelbanan. Trottoarerna är så smala att det inte går att mötas med två vagnar. Bredare trottoarer och övergångsställen, samt fartgupp behövs.

Bristen på parkeringsplatser är påtaglig. Många ställer bilen i Alvik för att pendla vidare med tunnelbana eller tvärbana. Detta bidrar till mycket biltrafik även i bostadsområdena runt Alviks station. Vid Alviksskolan är det ett hårt tryck på morgnarna. Skolan saknar en avlämningsparkering och det blir kaotiskt när stressade föräldrar, färdtjänst med hörselskadade barn och besökare till vårdcentralen ska konkurrera om en liten parkeringsyta.

För familjedaghemmen är områdets parker, lekplatser och naturmarksområden mycket viktiga då de inte har någon egen gård att vistas på. Ibland blir det konkurrens om utrymmet i parkerna, och familjedaghemmen får alltid flytta på sig först. Detta är problematiskt då familjedaghemmen är beroende av dessa platser för att deras verksamhet ska fungera.

Familjedaghemmen uttrycker en oro för hur Alvik och Traneberg ska kunna hantera fler barn. Alviksskolan är full och många av lekplatserna och idrottsytorna används hårt. De undrar var de nya barnen ska få plats. Familjedaghemmens pedagoger är tydliga med att alla befintliga parker som finns behövs.

4.2.3 Familjedaghemmens rörelsestråk

Familjedaghemmen rör sig i ett finmaskigt nät i närområdet och använder i princip alla grönområden och lekplatser. De undviker bilvägar med mycket biltrafik. De rör sig ofta med kollektivtrafiken till andra stadsdelsområdet där de bland annat besöker stora lekplatser.

4.2.4 Familjedaghemmens önskemål

- Fler fotbollsplaner behövs i området.
- Fler parker med toaletter behövs i området.
- Pulkabacken i HSB-parken måste finnas kvar.

4.3 Resultat skoldialog

4.3.1 Lågstadieeleverna

Nedan presenteras resultat från dialog med elever i klass 3 på Alviksskolan.

4.3.1.1 Lågstadieelevernas platser

Eleverna från klass 3 vistas ofta på Idrottsparken, där de leker och klättrar. Barnen leker på Alviksberget och på sommaren badar de på Minnebergsbadet.

Lågstadiebarnen besöker Stora Mossens IP där de spelar innebandy, handboll och åker skridskor. Någon elev tränar tennis i SALK-hallen. Barnen utövar också parkour på olika platser i stadsdelområdet. Barnen går ofta hem till kompisar efter skolan och leker inomhus. Många går också på fritidshem.

Inga större skillnader går att se mellan flickor och pojkars målpunkter. Pojkarna nämner fler platser kopplade till idrott och rörelse.

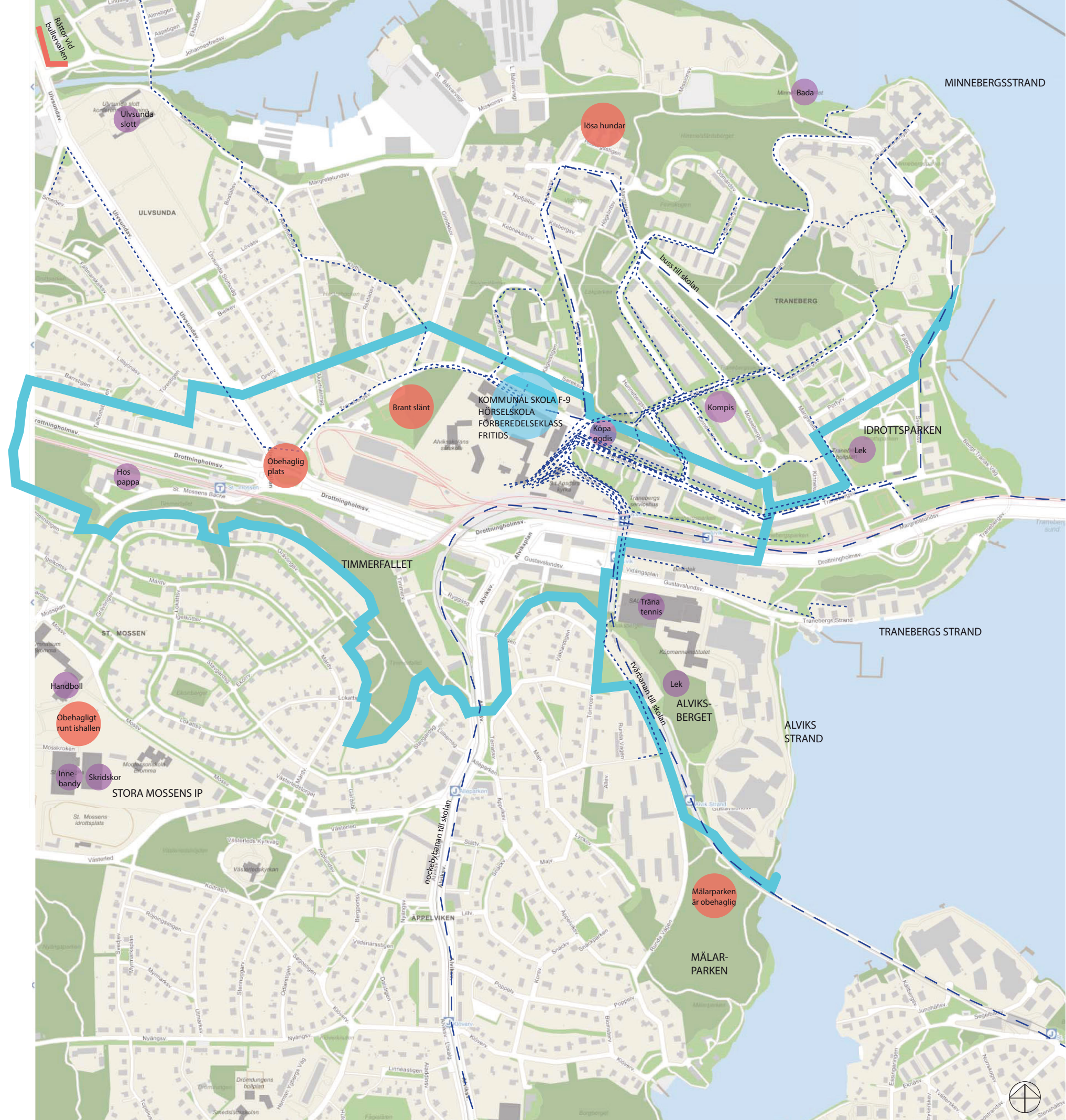
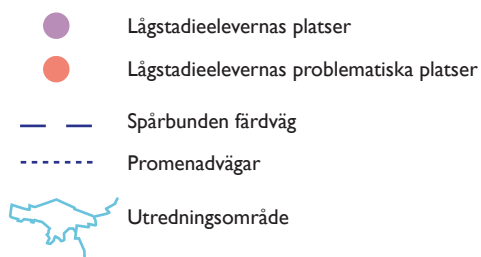
Favoritplatser

Idrottsparken kan betraktas som lågstadieelevernas favoritplats.

4.3.1.2 Lågstadieelevernas problematiska platser och stråk

Ulvsundaplan och Ulvsundavägen uppfattas som obehagliga platser på grund av den biltrafiken. Bullervallen i höjd med Johannesfredsvägen tycker barnen är läskig eftersom det finns råttor där. Ulvsunda industriområde uppfattas också som otrevligt.

Flera barn tycker att Idrottsparken är obehaglig på kvällen när de går hem från kompisar. Ett barn påpekar att det är brant i slänten vid HSB-parken och att hen har slagit i huvudet där. Mälarparken och Stora Mossens ishall uppfattas som obehagliga av vissa.

4.3.1.3 Lågstadieelevernas rörelse

Majoriteten av eleverna bor i närområdet, de promenerar eller åker buss till skolan. Några av barnen har sällskap med sina föräldrar. Elever kommer även från södra Bromma, Vällingby, Ekerö, Fridhemsplan, Blackeberg och Årstaberg. De kommer till skolan med kollektivtrafiken och promenerar till skolan från Alviks station via Vidängsvägens tunnel till skolan.

Lågstadiebarnen rör sig framförallt i närområdet längs lokalgatorna med skolan som huvudmålpunkt.

4.3.1.4 Lågstadieelevernas önskemål

- Fler idrottsytor. Eleverna önskar en ny gräsfotbollsplan, fler bandyplaner inomhus, en simhall och en idrottshall.
- Fler parker och lekplatser. Eleverna vill ha mer utmanande klätterlek på lekplatserna. De önskar även att det byggs en park för hundar. Ett barn tycker att det saknas en prydnadspark med ”en trevlig rosplantering, en fontän och naken person”.
- Fler snöbackar för pulka.
- Utökad handel och fler affärer vid Alviks Torg.
- En biograf i Alviks centrum.
- Rum för kultur, som musikal och dansskola.
- Ett nöjesfält.

4.3.2 Mellanstadieeleverna

4.3.2.1 Mellanstadieelevernas platser

Många av mellanstadieeleverna går hem till sig eller till en kompis direkt efter skolan. Där spelar de bland annat dataspel.

Eleverna brukar ofta vara på Alviks Torg där de handlar mellanmål i mataffären eller äter på hamburgerrestaurang. De besöker även biblioteket. Eleverna vistas oftast i Alviks centrum i samband med att de tar sig vidare till andra stadsdelar med kollektivtrafiken.

Idrottsparken är en viktig plats även för mellanstadieeleverna, där brukar de leka och hänga. Om somrarna badar de på Minnebergsbadet. Många eleverna ägnar sig åt idrott på fritiden. På Stora Mossens IP åker de skridskor, tränar ishockey och fotboll. I SALK-hallen tränar de tennis.

Det finns inga utmärkande skillnader i flickor och pojkars målpunkter.

Favoritplatser

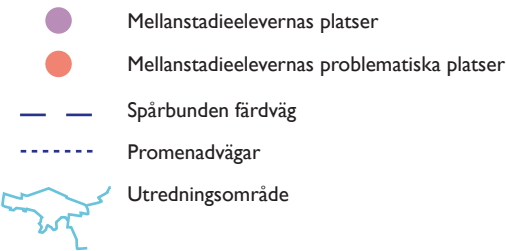
Stora Mossens IP, Alviks Torg, Minnebergsbadet och Idrottsparken är mellanstadieelevernas favoritplatser.

4.3.2.2 Mellanstadieelevernas problematiska platser och stråk

Drottningholmsvägen uppfattas generellt som hotfull. Ulvsundaplan har pekats ut som en mycket obehaglig plats på grund av den tunga trafiken. Flera barn tar tvärbanan eller Nockebybanan till skolan trots att de bor nära, enbart för att slippa korsa Drottningholmsvägen.

Eleverna tycker att Alviks Strand borde förbättras så att det går att vara där. Idag passerar de oftast förbi.

Vid Ulvsundaberget ligger ett ödehus som är läskigt.

4.3.2.3 Mellanstadieelevernas rörelse

Eleverna bor huvudsakligen i närområdet. De flesta promenerar huvudsakligen till skolan. Barnen från Minneberg åker buss. Flera barn bor utanför stadsdelen, i bland annat Liljeholmen, Hässelby, Hallonbergen och Sundbyberg. De tar sig till skolan med kollektivtrafiken.

Mellanstadiebarnen rör sig framförallt i närområdet längs lokalgatorna med skolan som huvudmålpunkt.

4.3.2.4 Mellanstadieelevernas önskemål

- Fler och bättre parker. En stor lekpark med studsmattor och många träd efterfrågas. Mellanstadieleverna vill ha mer växtlighet generellt i stadsdelen.
- Roligare centrum. Eleverna vill ha fler klädaffärer och restauranger i Alviks centrum.
- Fler idrottsytor: Bowlinghall, simhall, träningscenter, 11-mannafotbollsplan med konstgräs och ny gymnastikhall efterfrågas.

4.3.3 Högstadiel eleverna

4.3.3.1 Högstadiel elevernas platser

Högstadiel eleverna vistas inte i närområdet på samma sätt som lågstadie- och mellanstadiel eleverna. De flesta rör sig förbi Alviks station efter skolan på väg hem eller till andra stadsdelar. Detta beteende förstärks av att många elever kommer från andra stadsdelar. Flera av högstadiel eleverna åker till stan för att gå i affärer, gå på bio eller hänga med kompisar efter skolan. Många idrottar, flera elever tränar på gym utanför Alvik.

Eleverna vistas ibland på Alviks Torg där de handlar på ICA eller äter på hamburgerrestaurang. På somrarna badar några av eleverna i Minneberg. En elev brukar besöka Mälarparken.

Det går att se viss skillnad i flickor och pojkars målpunkter. Fler pojkar tränar på gym. Flickor anger i högre utsträckning att de ofta åker till stan för att gå i affärer och hänga med kompisar.

4.3.3.2 Högstadiel elevernas problematiska platser och stråk

Alviksplan och Ulvsundaplan är hårt trafikerade och jobbiga att passera tycker högstadiel eleverna. I backen på Vidängsvägen som går ner till tunnelbanan känns det otryggt att gå på kvällen när det är mörkt, där behövs bättre belysning.

Högstadiel eleverna poängterar att de aldrig är i Alvik då de inte finns något att göra där. De tycker att Alviks Torg är fullt och tråkigt.

4.3.3.3 Högstadiel elevernas rörelse

Eleverna i klassen kommer från många olika stadsdelar: Bromma, Hässelby, Stadshagen, Vällingby, Blackeberg, Solna och Haninge. De rör sig i huvudsak med kollektivtrafiken, främst med tunnelbanan.

4.3.3.4 Högstadiel elevernas önskemål

- Fler kaféer, restauranger och affärer vid Alviks Torg.
- Äventyrsbad istället för SALK-hallen.
- Direktbuss från Hässelby till Alvik.
- Hopptorn och fler bryggor i Minneberg eller Tranebergs Strand.

4.4 Resultat dialog med ungdomsrådet

Bromma ungdomsråd är ett partipolitiskt oberoende råd som kämpar för att unga i Bromma ska kunna vara med och påverka. Rådets uppgift är att ge unga inflytande och insyn i allmänna frågor och ta initiativ till förbättringar för stadsdelens unga. Rådets deltagare är i högstadie- och gymnasieåldern.

4.4.1 Ungdomsrådets platser

Ungdomar är tydliga med att de sällan ses i Alvik för att hänga eller hitta på något. Alvik är för dem framförallt en knutpunkt för kollektivtrafik.

Några av ungdomarna tränar på SATS Alvik, i SALK-hallen eller på Stora Mossens IP. Någon åker skateboard i Idrottsparkens skatepark. På somrarna badar och hänger de vid Minnebergsbadet, i Målarparken och vid Tranebergs Strand. De flesta av ungdomarna äter på hamburgerrestaurang vid Alviks Torg ibland. Fältassistenter som leder ungdomsrådet berättar även att många ungdomar hänger i tunnelbanans trappor.

4.4.2 Ungdomsrådets problematiska platser och stråk

Ungdomarna framhåller att det inte finns platser att vara på och att det inte finns någonting att göra i Alvik. Det saknas sittplatser, speciellt av den typen där man kan hänga en större grupp. Alviks Torg är bara en stor asfaltsyta för bussarna, tycker ungdomarna. De vill inte vistas där på kvällen, det är mörkt och otryggt. De tycker inte att det finns några roliga affärer eller bra caféer kring torget.

4.4.3 Ungdomsrådets rörelse

Precis som högstadieeleverna rör de sig generellt längs kollektivtrafiknätet och kring Alviks Torg. De ungdomar som bor i området rör sig längs lokalgatorna till fots eller med cykel.

- Ungdomsrådets platser
- Ungdomsrådets problematiska platser
- Spårbunden färdväg
- Promenadvägar
- Utredningsområde

4.4.4 Ungdomsrådets önskemål

- Bind ihop stadsdelarna. Ungdomarna nämner att det känns som att bostadsområdena kring Alvik, Traneberg, Äppelviken med flera, inte hänger ihop utan är avskärmade från varandra. Ungdomarna tycker att bostadsområdena måste knytas ihop för att stadsdelen ska fungera bra i framtiden.
- Cykelanpassa stadsdelen. Trots att många cyklar är Alvik inte anpassat för cykeln. Många cyklar in till stan men det är krångligt att ta sig över Drottningholmsvägen och att ta sig vidare från korsningen vid Alviksplan.
- För att Alvik ska bli en fungerande och trivsamt stadsdel i framtiden måste det finnas platser – inomhus och utomhus – där alla får vara och det där det är trevligt att vara. Det måste finnas mer färg och växtlighet inte bara asfalt.

4.5 Summering dialogprocessens resultat

Nedan summeras resultat från dialogprocessen.

4.5.1 MILJÖ OCH HÄLSA

- Pedagogerna uttrycker en oro för hur Alvik ska kunna hantera fler barn då friytorna redan idag är hårt använda.
- Det finns genomgående en oro hos pedagogerna kring hur miljön kommer att bli i Alvik under byggskedet. De ställer sig undrande till om förskolorna kommer att kunna hålla en god kvalitet på verksamheten och om barnen kommer att påverkas negativt av luft- och ljudmiljö.

4.5.2 BOENDE OCH VARDAGSMILJÖ

- Alviks naturmarksområden är viktiga, särskilt för små barn i förskoleåldern. Mälarparken och Alviksberget används dagligen i förskolornas och familjedaghemmens verksamhet.
- Idrottsparken är Alviks viktigaste friyta. Parken är viktig för barn i alla åldrar. Platsen har den enda öppna gräsytan i planområde Alvik Östra.
- Stora Mossens idrottsplats är viktig för barn i alla åldrar. Kollektivtrafiken till platsen bör förbättras anser förskolepedagoger.
- Barn i alla åldrar vistas vid vattnet i Alvik, Traneberg och Minneberg, främst under sommarhalvåret. Många önskemål har kommit från barn och pedagoger gällande aktivering och tillgängliggörande av strandkanten. Strandpromenaden bör förbättras med bryggor, soldäck och räcken vid branta partier tycker barn och pedagoger.
- Den ickekommunala ”HSB-parken” är viktig för familjedaghem och skola. Här finns en av få öppna gräsytor och Alviks enda pulkabacke.
- Det råder idag brist på lekplatser i området. Barnens tycker att de som finns är tråkiga och många har upprustningsbehov. Barnen önskar att det fanns fler parker och gröna platser.

- Allmänna platser – såsom parker och naturmarksområden – är viktiga för familjedaghemmen då de inte har någon egen gård.
- Barn i skolåldern har många önskemål om fler idrottsytor som till exempel 11-manna fotbollsplan, konstgräsplan, simhall, idrottshall och gymnastikhall.
- Barn i högstadie- och gymnasieåldern tycker att Alviks centrum är tråkigt. De önskar att det fanns fler affärer, restauranger och en biograf vid Alviks Torg. De vill också att platsen får fler sittplatser och träd.
- Ungdomsrådet anser att Alvik är dåligt sammanlänkad med omgivande bostadsområden. De önskar att områdena kan bindas samman på ett bättre sätt.

4.2.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

- En allmän uppfattning hos ungdomar är: ”Alvik är bara transport”. De ses inte i Alvik för att umgås där, utan möts upp för att ta sig till andra stadsdelar med kollektivtrafiken.
- Biltrafiken är det största problemet i Alvik enligt barn i alla åldrar. Drottningholmsvägen är en mycket otrygg plats vilket har lyfts fram i alla dialogsamtal. Förskolor och familjedaghem undviker att korsa vägen. Barn i lägre skolåldern tycker att det är läskigt att gå över vägen.
- Alviks Torg uppfattas som otryggt på grund av de många trafikslag som möts där. Platsen anses inte vara överblickbar.
- Platsen där tunnelbanan möter Vidängsvägen uppfattas som otrygg av många skolbarn på grund av att det är mörkt. Förskolepedagogerna tycker att samma plats är problematisk då trottoaren är smal och det blir trångt för barngrupperna.
- Om morgnarna råder en osäker trafiksituation med mycket biltrafik, på parkeringen mellan Alviksskolan och St Ansgars kyrka. Här möts föräldrar som lämnar barn, färdtjänst och besökare till vårdcentralen. Förskolepersonal från St Ansgars förskola måste agera parkeringsvakter för att inga barn ska ta skada.

- Ulvundaplan pekas ut som en otrygg plats av många skolbarn på grund av den tunga trafiken.
- Pendlarparkering i bostadsområdena runt Alviks station är ett stort problem. Detta skapar otrygga miljöer med mycket trafik runt förskolorna.
- Ungdomsrådet anser att stadsdelen måste cykelanpassas bättre.
- Kollektivtrafiken är viktig för alla åldrar, även för förskolebarnen. Förskolor och skolor rör sig ofta med kollektivtrafiken och stationsmiljön måste anpassas för att fungera för dem.
- Topografin styr barnens rörelse. Särskilt förskolegrupperna som har stora tunga vagnar för många barn.
- Generellt tycker skolbarnen som rör sig mer självständigt utan föräldrar att det är läskigt med mörka och trånga platser, både i park- och trafikmiljö.

5. BARNPERSPEKTIV I PLANPROCESSEN

5. Barnperspektiv i planprocessen

5.1 Delredovisningar 2015

Detta kapitel redovisar de analyser IBKA-teamet gjorde av konsultteamens strukturförslag under det parallella uppdraget 2015.

5.1.1 Inledning

Under 2015 arbetade IBKA-teamet huvudsakligen med dialogprocessen och kartläggningen av området ur ett barnperspektiv. Samarbetet mellan Topia landskapsarkitekter och barnmiljöforskare Maria Nordström startades upp inför första delredovisningen av det parallella uppdraget för Alviks strukturplan. Delredovisningarna 2015 omfattade hela utvecklingsområde Alvik, det som senare kom att delas upp i Alvik Östra och Alvik Västra. Specifika kommentarer för Alvik Västra redovisas inte i denna rapport.

Två team med arkitekter, stadsplanerare och trafikplanerare arbetade i det parallella uppdraget. Rundquist, Mandaworks, Hosper och Tyréns samarbetade i ett team, i den här rapporten kallat team 1. Det andra teamet utgjordes av White, Atkins och Spacescape, i den här rapporten kallad team 2.

IBKA-teamet analyserade konsultteamens programförslag under två muntliga delredovisningar våren 2015. Efter delredovisningarna dokumenterades IBKA-teamets synpunkter och skickades skriftligen till konsultteamen.

Utgångspunkten för arbetet med strukturplanen i det parallella uppdraget 2015 var Stockholms stads vision, att förtäta med bostadsbebyggelse och förbättra stadsmiljön i Alvik. Barnperspektivet var inte det centrala under dessa delredovisningar. Tyngdpunkten låg på att finna lösningar för ombyggnationen av områdets komplexa infrastruktur.

IBKA-teamets synpunkter påverkade under 2015 strukturförslagen som blev tydligare beträffande storlek och utformning av friytor, samt tillgång och placering av förskolor, mellan delredovisning 1 och delredovisning 2.

5.1.2 Sammanfattning delredovisningar 2015

Nedan sammanfattas IBKA-teamets synpunkter under 2015 års delredovisningar. De ännu översiktliga planerna medförde att synpunkterna fick en allmän karaktär med betoning på relevant forskning.

Det höga exploateringsstalet som redovisades i detta tidiga skede var det tema som var mest angeläget att granska ur ett barnperspektiv. Exploateringsgraden visade sig viktigt att ha i åtanke under hela processen.

5.1.2.1 MILJÖ OCH HÄLSA

- Prognoser om trafikrisker, buller och avgaser, med konsekvenser för barns hälsa redovisas ej i teamens strukturplaner. Barn är känsliga för avgaser eftersom när de växer och tydliga samband har påträffats mellan astma och luftföroreningar. Både under barndomen och vuxenlivet hos dem som utsatts för luftföroreningar som barn. Barn påverkas också negativt av buller. Buller leder till oro och bestående koncentrations- och inlärningsproblem (Nordling et al 2008).
- Etappindelning för byggprocessen och logistik under byggtiden behöver redovisas i fortsatt planarbete. En god livsmiljö behöver tillgodoses för de barn som växer upp i Alvik Östra under byggtiden.

5.1.2.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Exploateringsgrad

- Exploateringsstalet är alltför högt. Befintliga friytor är redan hårt använda vilket har framgått i dialogprocessen. Inget av de båda teamens förslag innefattar den andel friyta som behövs för att skapa en god utemiljö för barn. Mellan delredovisning 1 och 2, 2015, sänks antalet föreslagna bostäder från 4500 till 3000. Detta är positivt ur ett barnperspektiv.

Utformning förskola och skola

- Förskolornas och förskolegruppernas storlekar bör hållas nere för att underlätta den pedagogiska verksamheten. I rapporten *Allmänna råd med kommentarer. Måluppfyllelse i förskolan* (Skolverket 2017) ges riktmärket att barn i åldern 1–3 år ska vara 6–12 barn per grupp, i grupper med barn 4–5 år är riktmärket 9–15 barn.

I rapporten betonas även att den fysiska miljön är betydelsefull för barngruppens storlek. ”Om den fysiska miljön begränsar möjligheterna att bedriva utbildning utifrån läroplanens mål behöver det vara färre barn i barngruppen.” Förskolepedagogerna framhåller att plana ytor underlättar deras verksamhet (Boverket, 2018).

Utformning friytor och stråk

- För att förverkliga visionen om Alvik som en god boende- och uppväxtmiljö måste planering av friyta prioriteras. Utan tillgången till plats i termer av fysiskt utrymme blir barns utveckling allvarligt negativt påverkad. För att barn ska kunna lära sig att gå, springa och röra sig behöver de utrymme. Rörelse är grundläggande för individens utveckling och är en förutsättning för att individen ska kunna lära känna sina egna resurser liksom omgivningens karaktär och villkor. Tillräckligt stor plats utomhus är en väsentlig kvalitet för att socialt umgänge mellan barn och mellan barn och vuxna ska utvecklas och fungera positivt (Korpela 1992; Kyttä 2003).
- Otillgängliga branta ytor redovisas som grönstråk. För att få en adekvat bild av de kvantitativa ytorna i området bör enbart användbara och tillgängliga grönytor redovisas fortsättningsvis.
- Tranebergs Strands lekplats - en av få i området - kommer att försvinna och ersätts inte. Lekplatser behövs för att erbjuda lekmöjligheter och för att skapa mötesplatser där både barn, vuxna och ungdomar kan träffas och umgås (Kristensson 2007; Bodelius & Kylin 2014; de Laval 2015).
- Konkretiseringar behöver göras av hur Alviks Strand kan utformas till en uppehållsplats för hela bostadsområdet, med särskild betoning på barn i olika åldrar.
- Förtydliganden av vad Aktivitetsstråk och Urbant stråk innebär behövs. Vilka trygga ytor och platsbildningar som faktiskt skapas längs stråken är i 2015 års delredovisningar oklart. Forskningen har visat att utvecklingen av barns tillgänglighet till alla typer av miljöer är viktig för att uppnå en barnvänlig utemiljö i staden. Barn rör sig inte aktivt i sitt närområde om inte miljön erbjuder intressanta utmaningar och en rik variation av aktiviteter (Mårtensson 2004). Detta bör beaktas i fortsatt gestaltungsarbete.

5.1.2.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Trafik

- I båda teamens förslag saknas en redovisning av hur barn och unga ska kunna röra sig säkert i området. Alvik uppfattas idag av skolbarn, unga och vuxna främst som en trafikknutpunkt. Barn har inte samma möjlighet som vuxna att klara av trafikens krav eftersom de är kortare, har begränsat synfält, inte fullt utvecklad hörsel och har svårt att bedöma hastigheter, avstånd och riktning vilket innebär att upp till cirka tolvårsåldern saknar barnen förutsättningar för att visa ett trafiksäkert beteende.
- Cykelkopplingar som tillskapas mellan Runda Vägen och Alviks Strand och till Essingebron, i båda teamens strukturförslag, är positiva ur ett barnperspektiv då det säkra rörelsenätet utökas.
- I strukturförslagen är det otydligt hur gång- och cykeltrafikanten premieras framför bilisten, vilket är ett mål enligt Stockholms stads visionsdokument för Alvik. Studier har visat att utformningen av bostadsområden är avgörande för barnens rörelsefrihet. I trafikerade områden föredrar föräldrarna att begränsa barns rörelsefrihet för att skydda dem mot risken att skadas i en trafikolycka. De vuxna anpassar sitt beteende för att undvika faror. De som har möjlighet tar bilen istället för att gå eller cykla och därmed ökar risken för oskyddade trafikanter. Ur ett barnperspektiv betyder det att barn hindras att rutinemässigt bibehålla sin fysiska kondition och begränsar deras möjligheter att utveckla ett oberoende (Janz, Letuchy et al 2010). Att skapa förutsättningar för att barn och föräldrar ska känna sig trygga i stadens trafikmiljöer är en viktig fråga för stadsplaneringen. Detta innebär dels att bygga säkra gatumiljöer men även att arbeta för att bryta den onda cirkeln där föräldrar bidrar till mer biltrafik, trots att just biltrafiken är orsaken till deras oro.
- Strukturförslagen redovisar inte idéer för säkrare passager för barn över Drottningholmsvägen. Detta behöver redovisas i fortsatt planarbete. Vägen kommer fortfarande förbli hårt trafikerad. Barn som går eller cyklar till och från skolan tillhör de oskyddade trafikanter som är mest utsatta för olyckor i trafiken. Olycksrisken är stor för barn som korsar körbanan vid övergångsställe på Drottningholmsvägen. Barns olyckor tenderar att koncentreras till platser som korsningar kring parkerade bilar och i backar (Björklid & Gummesson 2013; Norrman Bjarsell & Kylin 2014).

**5.1.3 Analys av parallellt uppdrag – delredovisning 1
11 mars 2015**

Här redovisas synpunkter som IBKA-teamet fört fram efter delredovisning 1 av det parallella uppdraget 2015. Huvudsakligen är synpunkterna kopplade till det visuella material som då presenterades av de båda konsultteamen.

5.1.3.1 MILJÖ OCH HÄLSA

Etappindelning av byggprocessen

Redovisat förslag:

Etappindelningar redovisas av byggskedet redovisas ej.

Synpunkter:

- Behov av etableringsytor bör bevakas vid framtida etappindelning. Friytor måste finnas tillgängliga för boende i området även under byggtiden. Logistik under byggtiden bör studeras särskilt.

5.1.3.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Exploateringsgrad

Redovisat förslag:

Under delredovisningen presenterar team 1 BTA (bruttoarea) 649 470 kvm för nya byggnader. De räknar med ett totalt exploateringstal på 1,2 för planområdet. Team 1 föreslår 4 565 nya lägenheter och BTA för bostadsbebyggelse är 456 500 kvm. De redovisar en lista där de tar ställning till innebörden av dessa 4 565 nya lägenheter i deras nybyggnadsplan. Listan innefattar kategorierna kontor, service samt kultur-publik.

Team 2 redovisar total BTA (bruttoarea) 420 475 kvm för hela utvecklingsområdet. BTA för bostadsbebyggelse är 332 046 kvm. Exploateringstalen redovisas för ny bebyggelse per kvarter och varierar mellan 1,66 och 4,48.

Synpunkter:

- En lista av nybyggnadsplanernas innebörd vore värdefull att få redovisat även av team 2. En fördel vore om de båda teamen kompletterade listan med uppgifter gällande barns friyta i form av tex lekplatser, kvartersparker och idrottsytor.
- De båda teamens förslag innefattar vid delredovisningen inte den andel friyta som behövs för att skapa en god livsmiljö för barn. Barns friyta i form av lekplatser, kvarterspark och idrottsytor bör tillgodoses i utbyggnadsplanerna. Om inte detta är möjligt ställer

IBKA-teamet sig kritiska till att exploatera i så hög grad som de båda teamen föreslår.

Förskolor och skolor

Redovisat förslag:

De två strukturförslagen har olika placering av förskolor samt olika detaljeringsgrad i redovisningen av dessa. Team 1 redovisar antal avdelningar, antal barn, lokalyta samt fri gårdsyta (se bild 1). Team 2 redovisar endast placering av förskolorna (se bild 2).

Team 1 redovisar 3 förskolor (se bild 1) inom Alvik Östra. Förskolorna är tvåvåningsbyggnader med 800 kvm lokalyta. De har 4 avdelningar och beräknas för 72 barn vardera. Den fria gårdsytan beräknas bli 1000 kvm för samtliga förskolor. De beräknar att exploateringen med 4565 nya lägenheter i hela utvecklingsområdet innebär 810 nyinflyttade barn. Enligt modellen 100 lägenheter=1 förskoleavdelning, innebär detta 45 förskoleavdelningar med 18 barn per avdelning.

Team 1 föreslår även en ny fyra våningsskola (4250 kvm) på Alviksberget för 425 barn. Skolgårdsytan är enligt planen 6700 kvm, alltså 15 kvm per barn. Team 1 har dock räknat med in ett brant parti av berget för att komma upp i denna siffra.

Team 2 föreslår sex placeringar för förskola/skola inom området (se bild 2).

Synpunkter:

- I strukturförslaget från team 2 ligger en ny förskola vid Tranebergs Strand (se röd markering bild 2), där en av få lekplatser finns idag. Lekplatsen ersätts inte på annan plats i området, vilket är problematiskt då det råder brist på lekplatser i Alvik.
- Det är bra om förskolorna har högst 4 avdelningar för att hålla ner barnantalet per förskola. Denna synpunkt baseras på studier och dialogprocessen med förskolepedagoger. Stora förskolor bör inte ligga nära varandra eftersom de då kommer att konkurrera om samma platser utomhus, såsom skogsdungar och lekplatser. Dessa platser utsätts då för ett stort slitage.
- En tydligare sammanställning av förskolornas storlek behövs från team 2.

Bild 1. Placering och storlek på förskolor från team 1. Team 1, delredovisning 1, 2015.

Bild 2. Rosa markering visar förslag på placeringar av förskola/skola. Röd markering visar placering av förskola där det idag finns en kommunal lekplats. Team 2, delredovisning 1, 2015.

Stråk och friytor

Redovisat förslag:

Team 1 redovisar en parkyta kallad Idrottsparken på Alviksberget (inte att förväxla med den befintliga Idrottsparken i Traneberg). Samma yta är redovisad som skolgårdsyta för en ny skola.

Team 1 tar ett stort grepp kring Alviks Strand och Tranebergs Strand där de föreslår utbyggnad av strandlinjen med nya platsbildningar. Planerna ger intrycket att en ny öppen kaj skapas och ersätter den lummiga och smala strandpromenaden som finns idag (se bild 1).

Team 1 föreslår ett urbant stråk från Ulvsundaplan, via Alviksplan och Gustavslundsvägen ned längs Alviks Strand. Med samma sträckning finns det så kallade aktivitetsstråket.

Team 1 presenterar vad de kallar Alviks urbana natur, där bland annat Alviks urbana arboretum, och Alviks södra höjder ska ingå. Med ett grönt stråk längs Drottningholmsvägen, Timmerfallet, den nya Idrottsparken och Mälarparken vill team 1 arbeta med förbindande stigar och aktiverande element.

Team 2 redovisar en ny brygga längs Tranebergs Strand med en simbana av olympiska mått samt småbåtshamn. I höjd med Sjöpaviljongen planeras lekytor på befintlig grönyta, samt en ny brygga. Längre söderut längs Alviks Strand finns nya bryggor som ska koppla an till befintlig strandpromenad. Strandlinjen har inte ommodellerats (se bild 2).

Team 2 redovisar en parkyta med fotbollsplan öster om SALK-hallen, i anslutning till Alviks Strand. De föreslår även en ny park på Alviksberget som de namnger "SALK-park". Här föreslås aktiviteter som äventyrslek, utegym och sport. Teamet föreslår även idrottsytor på SALK-hallens tak (se bild 2).

Synpunkter:

- Ur ett barn- och fotgängarperspektiv är det positivt att teamen har arbetat med stråk på olika sätt. Alternativa lösningar kommer att behövas då det råder brist på sammanhängande parkytor. Det urbana stråket som team 1 presenterar kan gynna äldre barns lek och rörelse då det skapas platsbildningar av olika karaktär längs vägens sträckning. Aktivitetsstråk presenteras av båda teamen längs Alviks Strand. En fortsättning av aktivitetsstråket norrut till Idrottsparken och vidare söderut mot Äppelviken vore värdefullt. Strandlinjen är en av få plana ytorna i Alvik, där aktiviteter för barn och unga kan planeras.
- Vilka delar av grönstråken i båda strukturförslagen som är tillgängliga friytor framgår inte av det redovisade materialet. Stora delar av grönytan som redovisas är brant. Ett förtydligande av vilka grönytor längs föreslagna stråk som faktiskt är användbara behöver göras.
- Förslaget för aktiveringen av strandlinjen från team 2 är svårt att förstå. Vidareutveckling behövs av förslaget och illustrationer för att tydliggöra hur strandlinjen aktiveras och tillgängliggörs. Samverkan båttrafik och simbanor bör även närstuderas.
- Platsen under Tranebergsbron undersöks förslagsvis i det fortsatta programarbetet. Frågeställningar att utgå ifrån kan vara: Vilka aktivitetsytor skulle kunna finnas under bron? Finns det andra potentiella aktiviteter än skateboard? Hur kan en trygg plats med god belysning skapas?
- Idéerna kring att använda SALK-hallens tak för aktivitet kan vara positivt för ungdomar och unga vuxna. Det finns även en möjlighet att via byggnaden ta sig tillgängligt ner till Alviks Torg från Runda Vägen.

Bild 1. Förslag på utformning Tranebergs strand och Alviks Strand. Team 1, delredovisning 1, 2015.

Bild 2. Förslag på utformning av Tranebergs strand och Alviks Strand. Team 2, delredovisning 1, 2015.

5.1.3.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Trafik

Redovisat förslag:

Team 1 föreslår den ny dragning av busslinje 114 längs Gustavslundsvägen. De föreslår även ett huvudcykelstråk mellan Alviks Torg och Alviks Strand samt cykelstråk mot Stora Essingen (se bild 2).

Team 1 föreslår en ny bilkoppling mot öster där Alviksvägen bibehålls och kopplas mot Drottningholmsvägen. En ny lokalväg mellan Runda Vägen och Alviks Strand tillkommer (se bild 1).

Team 2 förlänger Gustavslundsvägen och ger denna en rak sträckning parallellt med Drottningholmsvägen. Vägen föreslås utformas för 30 km/h respektive gångfart.

Team 2 förlägger ett lokalt cykelstråk längs Gustavslundsvägen mot Runda Vägen (se bild 4).

Synpunkter:

- Med en ny lokalväg - på förslag från team 1 - mellan Runda Vägen och Alviks Strand samt en ny bilkoppling mot öster kan biltrafikflödet längs Gustavslundsvägen minska.
- Den raka Gustavslundsvägen i förslag från team 2 uppmuntrar till höga hastigheter. Det är tveksamt om hastigheten 30 km/h kommer att hållas.
- Troligen kan buss 114 inte trafikera Gustavslundsvägen söderut. Gatan är 6 meter bred med 8 % lutning. Tidigare har staden avvisat förslag att anta den som allmän gata. Ett alternativ är att den går tur och retur längs vattnet istället.
- Ur ett barnperspektiv är det positivt med en cykelkoppling i södra planområdet som ansluter till Essingebron då barnens säkra rörelsenät utökas.
- Redovisningen av Gustavslundsvägens dragning i materialet från team 2 ger inte en tydlig bild av att gång- och cykeltrafikanten premieras framför bilisterna, vilket framhålls som ett mål i Vision Alvik (se bild 3 och 4).

Bild 1. Biltrafikutformning Alvik Östra. Team 1, delredovisning 1, 2015.

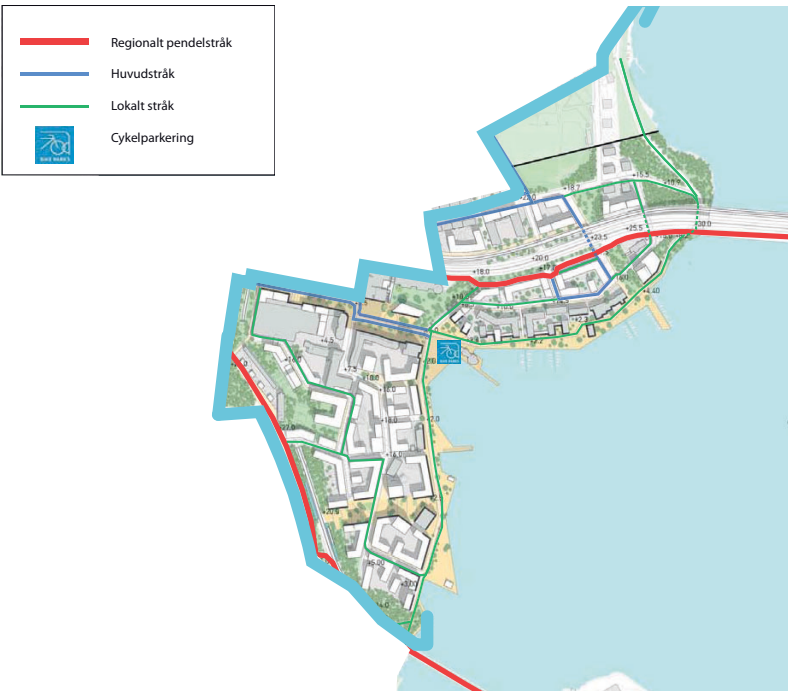

Bild 2. Cykeltrafikutformning Alvik Östra. Team 1, delredovisning 1, 2015.

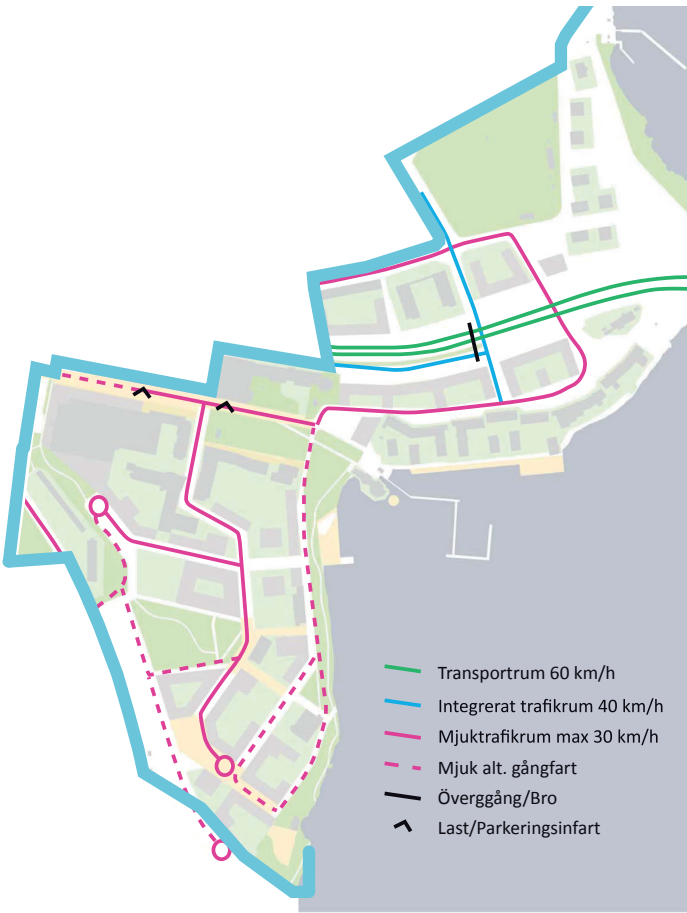

Bild 3. Biltrafikutformning Alvik Östra. Team 2, delredovisning 1, 2015.

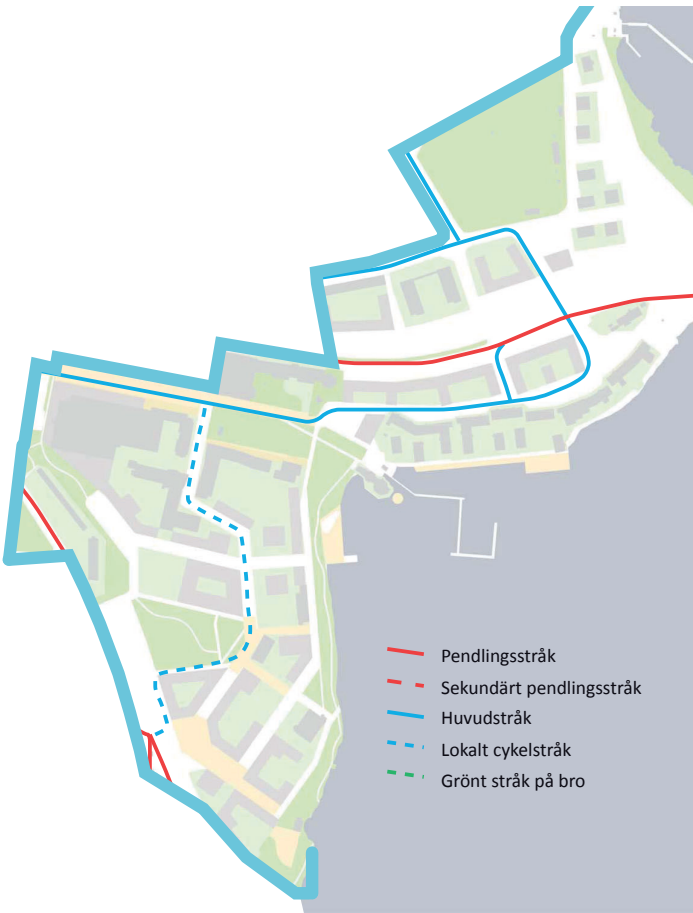

Bild 4. Cykeltrafikutformning Alvik Östra. Team 2, delredovisning 1, 2015.

- Även om trafikanvändandet minskar så ökar befolkningen. Om biltrafiken i bästa fall minskar till hälften så kommer fordonsflödet att vara 35 000 fordon per dygn längs Drottningholmsvägen. Det är möjligt att hantera för vuxna men svårt för barn. Eftersom fordonsflödena kommer att vara stora är alla tillkommande planskildheter förbi Drottningholmsvägen betydelsefulla och positiva för gående och cyklister.
- Förtydligande behövs kring bilparkering på fastighetsmark och hantering av infartsparkering Cykelparkeringar bör redovisas enligt Stockholms stads norm.

5.1.4 Analys av parallellt uppdrag – delredovisning 2 29 april 2015

Efter delredovisning 1 fick team 1 och team 2 IBKA-teamets synpunkter skriftligt. Många av synpunkterna från delredovisning 1 kvarstod delredovisning 2. Därför kan denna analys betraktas som ett tillägg till synpunkterna som lades fram vid delredovisning 1, 2015.

5.1.4.1 MILJÖ OCH HÄLSA

Etapindelning av byggprocessen

Redovisat förslag:

Etapindelning av byggprocessen redovisas ej.

Synpunkter:

- Som tidigare påtalats kommer många barn kommer att växa upp i Alvik Östra under byggprocessen. Det är viktigt att staden beaktar hur en etappindelning kan komma att se ut och vilka ytor som finns att tillgå under de olika faserna. En god levnadsmiljö måste kunna tillgodoses för barn under byggskedet. I vilka etapper som det framtida Alvik kommer att växa fram bör framgå under samrådsprocessen.

5.1.4.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Exploateringsgrad

Redovisat förslag:

Team 1 (se bild 1) redovisar total BTA 420 055 kvm och BTA bostad 339 255 kvm. De anger att den nya programmeringen innebär 3 395 nya lägenheter, 7 465 människor och 610 barn.

Team 2 (se bild 2 och 3) redovisar total BTA 426 331 kvm och BTA bostad 309 885 kvm. De anger att över 3000 nya bostäder byggs över hela utvecklingsområdet.

Synpunkter:

- Båda teamens förslag har nu en lägre exploatering än vid delredovisning 1 med ca 3000 nya lägenheter, vilket är positivt ur ett barnperspektiv.
- Ett bra initiativ har tagits att utgå ifrån hur många barn som får plats i grundskolan och baserat antalet lägenheter utifrån detta.

Bild 1. Förslag på utformning av Alviks Strand. Team 1, delredovisning 2, 2015.

Bild 2. Förslag på utformning av Alviks Strand. Team 2, delredovisning 2, 2015.

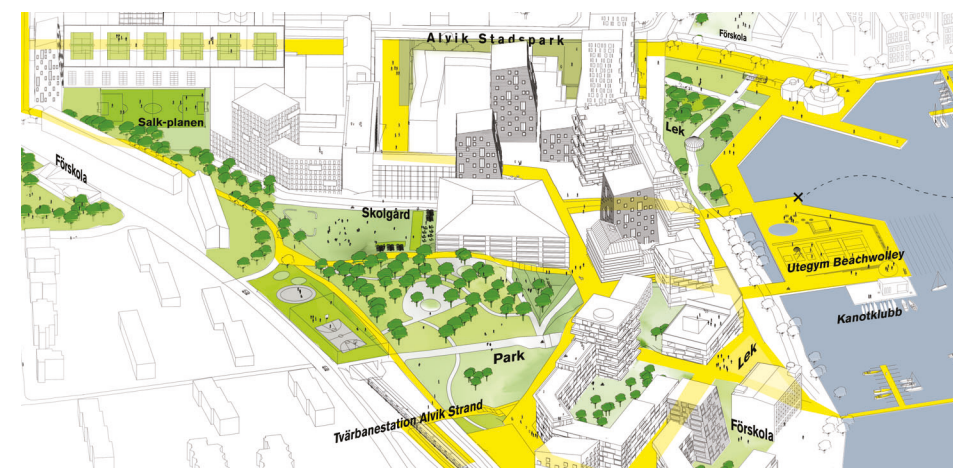

Bild 3. "Ett attraktivt Alvik för alla". Team 2, delredovisning 2, 2015.

Stråk

Redovisat förslag:

Team 1 har sedan delredovisning 1 arbetat vidare med Alviks urbana stråk som även ska inrymma aktiviteter för barn och unga. Stråket sträcker sig nu ända bort till Tranebergsbron och har detaljerats med förslag på platser såsom Blommande trappan, Gästhamnen och Soltrappan (se bild 1, s. 44). Teamet redovisar även förslaget för Alviks södra höjder inom konceptet för Alviks urbana natur.

Team 2 har sedan delredovisning 1 utvecklat sitt koncept för Alviks Strand med platser som Vattentorget, Flytande scen och stadsparken Alviksparken (se bild 2 och 3, s. 44).

Synpunkter:

- En definition av benämningen aktivitetsstråk efterfrågas. Hur ett sådant stråk utformas bör förtydligas i ord och bild.
- Programmering av friytorna bör inte göras med ”schablon-ord” och symboler såsom skate, parkour och markerade fotbollsplaner. Det är bättre att använda benämningar som Aktivitetsyta

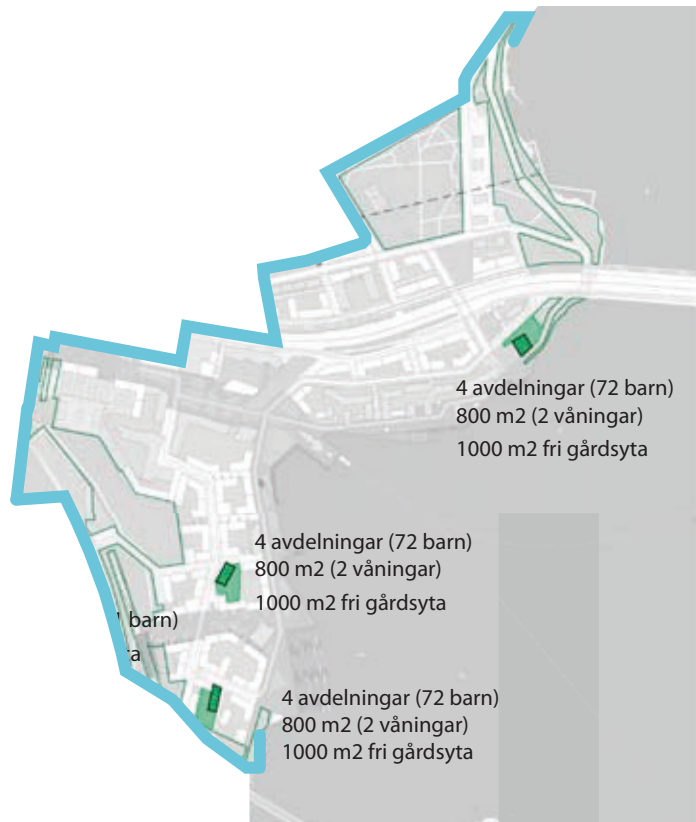

Bild 1. Fördelning av förskolor och avdelningar. Team 1, delredovisning 2, 2015.

(offentlig plats som möjliggör fysisk, social och kulturell aktivitet) eller dylikt. Det medger en mer flexibel programmering i fortsättningen. Aktivitetsytor bör utformas så att de inbjuder till jämlika och jämställda aktiviteter för barn i olika åldrar och med olika intressen.

- Hur stora ytor för aktivitet som faktiskt tillskapas i strukturförslag från team 1 är oklart, då det i gatussektionerna inte redovisas några aktivitetsytor. Visionen om aktivitetsstråket behöver överföras till gatussektionerna.

Friyta och stadsdelspark

Redovisat förslag:

Team 1 redovisar flera platsbildningar längs det Urbana stråket längs Alviks Strand och Tranebergs Strand. Dessa platser är bryggor/kaj längs vattnet, i huvudsak hårdgjorda med små grönytor. Den föreslagna ”blommande trappan” ska gå mellan Alviks Strand och Runda Vägen. Även denna är hårdgjord med mindre partier av grönska och blommande träd i terrasseringarna. Någon ny sammanhängande parkyta redovisas inte. SALK-hallens tak används för idrott.

Bild 2. Fördelning av förskolor och avdelningar. Vitt parti i bild är utanför 2015 års arbetsområde. Team 2, delredovisning 2, 2015.

Team 2 har utvecklat vad de kallar Alviks stadspark som sträcker sig från SALK-hallen ned mot Sjöpaviljongen. Parken delas av bilvägen i sydgående riktning. Parken är ingen stadsdelspark enligt Sociotopkartans definition på yta. Teamet redovisar även en parkyta på Alviksberget i anslutning till tvärbanestationen.

Synpunkter:

- Det finns fortfarande inte någon stadsdelspark enligt Sociotopkartans definition. Bristen på friyta är ett problem. En stor utmaning för det framtida Alvik är att trots begränsade ytor skapa platser där många grupper kan vistas samtidigt utan negativ friktion mellan grupperna.

Förskolor och skolor

Redovisat förslag:

I de reviderade förslagen presenteras en tydligare bild av hur stor varje förskola är och hur många barn som ska gå där.

Team 1 redovisar en ny grundskola för 900 barn på Alviksberget samt tre förskolor inom Alvik Östra området med 4 avdelningar för 72 barn vardera (se bild 1).

Team 2 föreslår 3 förskolor inom Alvik Östra området och två förskolor i direkt anslutning till området. Förskolorna har 4–5 avdelningar för 18 barn per avdelning (se bild 2). Teamet redovisar en ny skola på Alviksberget för 690 elever. De redovisar en skolgårdsyta med 18 kvm/elev. De har dock räknat med branta partier på berget för att uppnå denna siffra.

Synpunkter:

- I förslag från team 2 har flera förskolor 7–8 avdelningar för ca 130–145 barn. Det är alltför många barn som ska samsas om gårdsytan. Dialogprocessen med förskolepedagoger har att ca 100 barn uppfattades som en maxgräns. När förskolorna är större än så blir det ohållbart gällande utrymme, antal grupper med barn som ska äta, vistas på gården etc.
- Förskolornas placering redovisas inkonsekvent. I vissa kartor syns de, i andra inte. I vissa bilder benämns de förskola och i andra bara skola eller grundskola. En jämförelse och konsekvensbedömning är därför svår att göra.

5.2 Delredovisningar 2016

Detta kapitel redovisar IBKA-teamets synpunkter till konsultteamets och byggaktörernas strukturförslag 2016.

5.2.1 Inledning

Stadsbyggnadskontoret beslutade i slutet av 2015 att team 1 skulle slås samman med team 2 i den fortsatta utvecklingen av det parallella uppdraget. Sammanslagningen av team 1 och 2 kallas fortsättningsvis konsultteamet. IBKA-teamet kommenterade två delredovisningar från konsultteamet 2016. I denna rapport redovisas enbart de synpunkter som berör Alvik Östra.

Parallellt arbetade markägarna Vasakronan, JM och SALK med egna arkitekter, för att ta fram ett strukturförslag för Alviks Strandsområdet. Dessa byggaktörer introducerades under deras första delredovisning (23 februari 2016) för IBKA-teamets dialog- och analysarbete 2015. I de skriftliga synpunkterna som skickades ut efter delredovisningen redovisades även relevant forskning.

I strukturförslagen från konsultteamet våren 2016 har barnperspektivet fått genomslag i processen. Konsultteamet har lyssnat till IBKA-teamets kommentarer och redovisar tematiska kartor för hur barnperspektivet implementeras i strukturförslaget. Väsentliga skillnader går emellertid inte att se varken i konsultteamets eller byggaktörernas material beträffande barns friyta. Byggaktörerna har inte uppgått ifrån det parallella uppdragets strukturplan i sitt arbete med fastigheterna i Alviks Strand. Flera synpunkter och frågeställningar från 2015 kvarstår under 2016 års delredovisningar.

5.2.2 Sammanfattning delredovisningar 2016

Nedan sammanfattas IBKA-teamets synpunkter under 2016 års delredovisningar från konsultteamet och byggaktörer.

5.2.2.1 MILJÖ OCH HÄLSA

Buller och luftkvalitet

- Buller- och luftutredning av miljöerna längs Drottningholmsvägen efterfrågas. Som påpekats 2015 är trafiken en orsak till allvarliga störningar i barns utveckling.

Etapindelning

- Inga förslag har av konsultteam eller byggaktörer redovisats för etappindelning. Som kommenterats i samband med tidigare redovisningar är det viktigt att staden och dess konsulter beaktar hur en etappindelning av Alviks utveckling kan komma att se ut och vilka friytor som finns att tillgå under de olika byggfaserna. I vilka etapper som Alvik kommer att växa i bör framgå av samrådsprocessen.

Byggaktörernas hållbarhetsarbete

- Byggaktörernas visioner om hållbart byggande syns inte i det pågående arbetet utan behöver konkretiseras och förtydligas liksom hur de efterlever stadens målsättningar.

5.2.2.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Exploateringsgrad

- Fortsatt kritik riktas mot den höga exploateringsgraden i konsultteamets och byggaktörernas förslag. Ökad exploatering längs Drottningholmsvägen är en stor påfrestning för området då fler boende kommer att slita på friytor. Området har svårt att klara högre exploatering och det är redan ett hårt tryck på befintliga friytor. Exploateringsgraden borde sänkas.

Aktivitetsstråket

- Det urbana stråket, eller aktivitetsstråket är fortfarande en bärande del i konsultteamets programförslag. Det är positivt att tänka alternativt kring den täta stadens friytor då det råder platsbrist. Stråk ersätter dock aldrig sammanhängande friyta. Platsbildningarna längs stråket bör uppfylla några av de önskemål som kommit fram ur dialogprocessen. En definition av begreppet saknas fortfarande.

- Brist på lugna vrår är en brist i strukturförslagen. I en tät kvartersstruktur riskerar detta att skapa stress för barn och andra boende.

Förskola och skola

- Byggaktörerna Vasakronan och JM redovisar branta förskolegårdar som fullgod förskolemiljö. Förskolorna i Vasakronans område ligger även i slagskugga en stor del av dagen.
- Förskolegårdarna är för små i byggaktörernas fastigheter. Stockholms stad projektspecifika krav på 15 kvm/barn är enligt aktuell barnmiljöforskning alltför lite. Då branta otillgängliga partier dessutom redovisas betyder detta att den tillgängliga friytan är under kravspecifikationen.
- Samutnyttjande av utemiljöerna i byggaktörernas fastigheter kan vara en lösning på det svåra problemet med för lite mark för barnen i det framtida Alvik Östra.
- Konsultteamet, som arbetat med strukturplanen för Alvik, har visat att det behövs en förskola i Alviks Strand och en förskola vid Tranebergs Strand utifrån ursprungligt exploateringstal. Byggaktörerna behöver 4 förskolor för att klara sin exploatering. Hur områdets friytor klarar trycket från så många barn behöver utredas vidare. Naturmarksområdena kommer att bli hårt slitna då lekplatser saknas.

Bostadsgårdar

- I jämförelse med konsultteamets stukturplan har byggaktörerna få och små bostadsgårdar. Exploatering enligt byggaktörernas planer 2016 blir inte en god utemiljö för områdets barn. Närhet till friytor är betydelsefullt för små barn som är känsliga för trafikbarriärer. Närhet betyder både trygghet och möjlighet till eget utforskande.

Friyta

- Stockholms stads projektspecifika krav, att 15 % av planområdet ska utgöras av sociotopyta uppfylls inte i byggaktörernas redovisningar. Flera av de ytor byggaktörerna anger som sociotopyta utgörs av hårdgjorda smala passager och trappor, samt remsor av grönska mellan huskroppar. En sociotop definieras som en plats för människors aktiviteter och upplevelser. Alla redovisade ytor stämmer inte in på denna definition. Även bryggor räknas som sociotopyta. Detta är inte en plats för små barn.
- Friytor som kvarterspark och stadsdelspark finns inte redovisade i byggaktörernas planer. Enligt Stockholms stads riktlinjer bör en park vara 3-4 ha stor för att en stor variation av aktiviteter ska kunna äga rum där samtidigt. Små och få platser leder till högt besöksstryck och stort slitage. En konkurrenssituation skapas mellan barngrupper eller grupper med andra krav på sin utemiljö, t ex att den ska erbjuda ro och vila. I takt med att trycket på stadens ytor ökar i samband med exploatering blir grönyterna i boendemiljön extra viktiga.
- Ingen ny lekmiljö föreslås i konsultteamets eller byggaktörernas strukturförslag. Sociotophandboken anger att närmsta lekmiljö bör finnas inom 200 m för att området ska anses ha god parktillgång.
- Lekplatsen vid Tranebergs Strand tas bort och ersätts inte i konsultteamets strukturplan. Detta har framhållits men åtgärdas inte.

5.2.2.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Topografi

- Det är fortfarande svårt att utläsa ur konsultteamet eller byggaktörernas material vilka platser som är tillgängliga. Stora ytor med visuell grönska framstår i kartmaterialet som lekbar friyta, trots att det är beläget på branta lutningar.

Trafik

- Det urbana aktivitetsstråket syns inte i byggaktörernas planer. Det gör inte heller den gröna blomstertrappan från strukturplanen. Alviks Strand är inte gestaltat och det är svårt att få en överblick av barns platser inom planområdet.

- Alviks Strand kommer att bli en ännu viktigare plats i framtiden. Barn behöver kunna passera säkert över vägen utan att känna rädsla inför biltrafiken. Det behövs en trygg koppling till Mälarparken.
- Alviks Strands höga bebyggelse ger slagskugga stora delar av dygnet och året. Området har dock en stor styrka i närheten till strandpromenaden där ljusförhållandena är bättre. För att komma upp i stadens krav av 10 kvm grönyta per person så uppmuntras konsultteam och byggaktörer till att ta ett större grepp kring strandpromenadens utveckling, med hänsyn till befintliga värden såsom vattenväxter.

Tematiska kartor

- Konsultteamet redovisar tematiska kartor av hur barn- och ungdomsperspektivet har införlivats i förslaget, vilket är värdefullt. Dessa kartor visar förskolor, skolor, lekpark och aktivitetsstråk. Strategier presenteras för placering av förskolor, de ska exempelvis placeras i anslutning till grönområden och utflyktsmål enligt IBKA-Alvik. En avståndsanalys på 300 m visas från varje förskola, och en avståndsanalys på 500 m görs från Alviksskolan och Alviks Strandsskolan. Inom dessa buffertzoner pekas närliggande målpunkter ut. IBKA-teamet poängterar vikten av att barnperspektivet finns med på alla nivåer – från övergripande strategier ned till illustrationer för enskilda platser.

Presentation

- Inför samrådet bör presentationsmaterialet förenklas för att bli tillgängligt och lättförståeligt för barn, ungdomar och personer som ej är vana vid att läsa kartor och planer. Enkla sammanfattande principer och visualiseringar är också betydelsefulla i ett sådant sammanhang.

5.2.3 Analys av konsultteamets strukturförslag - delredovisning 1, 15 februari 2016

Nedan följer ett antal synpunkter som IBKA-teamet lyfte fram vid delredovisning 1, 2016. Delredovisningen utgörs av material från konsultteamet i det parallella uppdraget.

5.2.3.1 MILJÖ OCH HÄLSA

Buller och luftkvalitet

Redovisat förslag:

Flera av barnens platser liksom förskolor och Alviksskolan ligger i direkt anslutning eller i närheten av Drottningholmsvägen.

Synpunkter:

- Barnens platser bör ligga så långt ifrån stora trafikleder som möjligt. Drottningholmsvägen är en stor trafikled. Bullernivåerna från biltrafiken på dessa platser längs Drottningholmsvägen behöver utredas och redovisas.
- Hur buller, tunga transporter och utsläpp kommer att hanteras under byggskedet bör redovisas.

SALK-Hallen

Redovisat förslag:

Konsultteamet redovisar en ny idrottsyta på SALK-hallens tak.

Synpunkter:

- Användning av SALK-hallens tak för aktiviteter uppmuntras för äldre barns lek.

5.2.3.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Friytor och stråk

Redovisat förslag:

Konsultteamet redovisar fortsättningsvis ett aktivitetsstråk som sträcker sig från Ulvsundaplan, via HSB-parken, Ryggåsgatans lekplats, Alviks Torg och vidare mot Tranebergs Strand. Offentliga platser längs stråket redovisas.

Inom planområde Alvik Östra redovisas den nya strandpromenaden längs Alviks Strand och Tranebergs Strand. Alviksberget klassificeras som grönyta i programmet. Alviks arboretum presenteras som en del av grönstrukturen som strandpromenaden Alviks Strand och Tranebergs Strand båda är en del av.

Synpunkter:

- Att aktivitetsstråket fortfarande finns kvar med anslutning till flera typer av platser är intressant. Såsom tidigare framhållits behöver nybyggnadsförslagen alternativa sociala platser då yta för traditionella parker är begränsad. Det behövs ett förtydligande av vem stråket riktar sig till.
- En högre detaljeringsgrad än tidigare redovisas i det senaste materialet. Hur platserna längs stråket kommer att fungera i relation till rörelse och trafik är fortfarande oklart. Sektioner efterfrågas även där det kan bli konflikt mellan olika trafikslag, sociala mötesplatser och aktivitetsytor.
- Brist på lugna platser är fortsatt en brist i området.
- Det är fortfarande oklart vilka andelar av park- och grönytor som faktiskt är tillgängliga. Ett system för olika typer av grönytor t ex plan friyta, kuperad friyta, visuell grönyta bör skapas för att planerna ska bli mer överblickbara och lättare att analysera.

Förskolor och skolor

Redovisat förslag:

Konsultteamet redovisar i denna delredovisning inte förskolor i planområde Alvik Östra.

Konsultteamet redovisar att det behövs en skola för 900 elever och markerar Alviks Strand som eventuell placering för denna med en pil och ett frågetecken. I vissa kartor redovisas en skolbyggnad och skolgårdsyta som täcker hela Alviksberget. I andra kartor syns Alviksberget som grönyta. IBKA-teamet kommenterar i detta skedet inte denna otydliga information.

5.2.4 Analys av konsultteamets strukturförslag - delredovisning 2, 4 april 2016

Materialet i denna delredovisning har fördjupats ur ett barnperspektiv. Illustrationer och begrepp har tillkommit och konkretiserat situationen gällande barns platser och dess rörelsemönster. Det är positivt att materialet så tydligt utgår ifrån Barnkonsekvensanalysen och de platser som har pekats ut av barn och pedagoger.

Nedan följer ett antal synpunkter som IBKA-teamet har poängterat vid delredovisning 2 av konsultteamets strukturförslag, 4 april 2016. Kommentarer redovisas huvudsakligen kopplat till det visuella material som då presenterades.

Tematiska kartor

Redovisat förslag:

Arkitektteamet redovisar tematiska kartor av hur barn- och ungdomsperspektivet har införlivats i programmet. Dessa kartor visar bl a förskolor, skolor, lekpark och aktivitetsstråk. Strategier presenteras för placering av förskolor, hur de ska placeras i anslutning till grönområden och utflyktsmål enligt IBKA Alvik. En avståndsanalys på 300 m visas från varje förskola, och en avståndsanalys på 500 m visas från Alviksskolan och Alviks Strandskolan. Inom dessa buffertzoner pekas närliggande målpunkter ut.

Synpunkter:

- Det är viktigt att barnperspektivet finns med på alla nivåer – från övergripande strategier ned till illustrationer för enskilda platser. I stor utsträckning är barnperspektivet väl redovisat av konsultteamet i delredovisning 2, 2016.
- Barnperspektivet har utvecklats med tematiska kartor och strategier, vilket är bra. Strategin som presenteras är att det offentliga rummet ska utformas attraktivt för barn. IBKA-teamet ser gärna att denna vision förtydligas och benas ut i punkter gällande fri rörlighet, hur trafik och buller hanteras, ljusförhållanden, styrd/fri lek, kvalitet/kvantitet, lugna/aktiva rum, behov av naturrum och trygghet.

Bild 1 och 2 visar konsultteamets strategier för att implementera barn- och ungdomsperspektivet i Alvik Östra. Konsultteamet, delredovisning 2, 2016.

STRATEGI

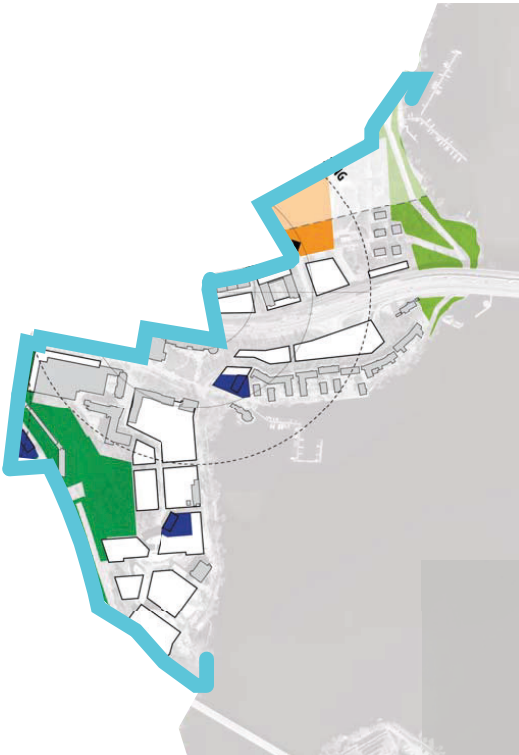
Principer för placering och utformning av förskolor:

- Placeras i anslutning till grönområden och utflyktsmål enligt 'BKA Alvik'
- Placeras i anslutning till bilfri gångväg
- De offentliga rummen i Alvik ska utformas attraktivt för barn
- Stadsdelarna ska utformas så att de finns goda möjligheter för barn att vistas och röra sig

TECKENFÖRKLARING

Alviks norra landskap	Aktivitetsstråk
Alviks södra landskap	Kulturhus
Ny förskola	Närliggande målpunkter
Befintlig förskola	
Lekpark	

**3.2 OFFENTLIGA RUM
TEMATISK BESKRIVNING - BARNPERSPEKTIVET**

**3.2 OFFENTLIGA RUM
TEMATISK BESKRIVNING - UNGDOMSPERSPEKTIVET**

STRATEGI

Utformningen av de centrala offentliga rummen ska ta hänsyn till ungdomsperspektivet och innehålla aktiviteter som nämns i BKA Alvik

TECKENFÖRKLARING

Alviks norra landskap	Aktivitetsstråk
Alviks södra landskap	Kulturhus
Skola	Salk
Handel	Närliggande målpunkter
Lekpark	Säkert övergångsställe

5.2.4.1 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Exploateringsgrad

Redovisat förslag:

Flera alternativ för att bygga högre hus längs Drottningholmsvägen - och därmed höja exploateringsstalet - presenteras i denna delredovisningen.

Synpunkter:

- Som tidigare påtalats är det svårt att ur ett barnperspektiv se hur området ska klara en högre exploatering, varje byggnad medför fler barn, fler förskole- och skolplatser samt större slitage på befintlig friyta. Detta måste synas i den fysiska planeringen. I studierna av ökad exploatering bör teamet komplettera med redovisning av vad detta innebär i påverkan av friyta. Det är värdefullt att barnperspektivet får komma fram mer aktivt i arbetsprocessen, men det måste också bli skillnad i planerna.

Friyta och stråk

Redovisat förslag:

Konsultteamet redovisar tematiska kartor där gröna mötesplatser, gröna rum, lekparkar och gröna promenader redovisas delvis med utgångspunkt i Sociotopkartan. Kartor redovisas för hur barn- och ungdomsperspektivet har införlivats i processen (se föregående sida).

Synpunkter:

- Friytor nära bostaden är av stor vikt för barn. I den illustration för barnperspektivet som visar vilka lekvaliteter barnen når 300 meter från förskolorna bör tidsangivelsen av 4 minuter ses över. Ett litet barn har förmodligen svårt att gå denna sträcka på 4 minuter. Vanligt förekommande är att använda 200 m som ett rimligt mått för hur barn rör sig i sin närmiljö. Varför används 300 m i det här fallet?
- Generellt har strukturförslaget spännande platser för ungdomar såsom aktivitetsstråket, strandpromenaden med potential till aktiviteter upp till Idrottsparken. Dessa alternativa sociala platser utomhus kan bli nödvändiga då yta plan parkyta är begränsad. Förhoppningsvis kan platser som ansluter till aktivitetsstråket fylla en del av de önskemål som finns från barn och unga, som platser för att hänga. Hur de här stråken bör förtydligas. Begreppen ”Aktivitetsstråk” och ”Urbant stråk” har fortfarande inte definierats i text.

3. Fördjupningar
3.2 OFFENTLIGA RUM
TEMATISK BESKRIVNING - FRIYTA

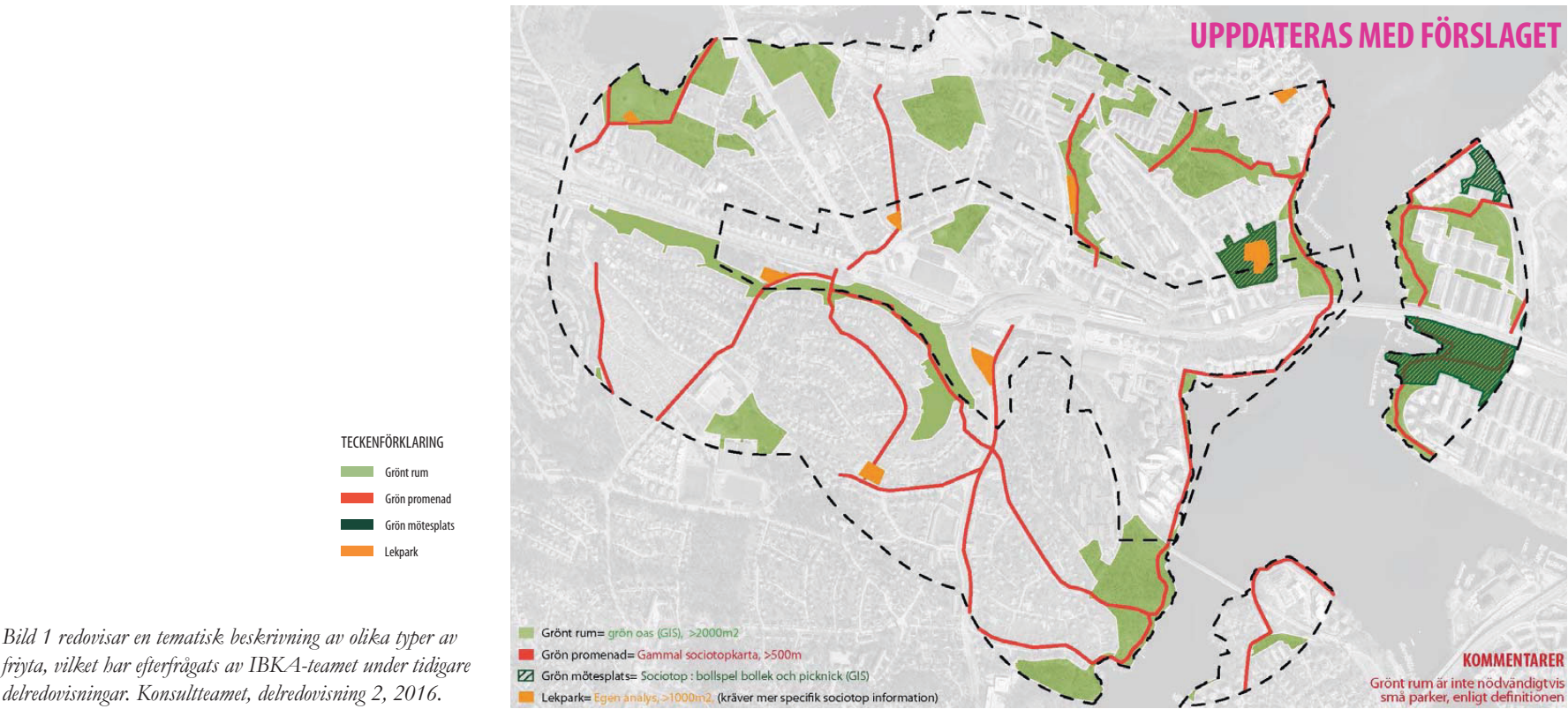

Bild 1 redovisar en tematisk beskrivning av olika typer av friyta, vilket har efterfrågats av IBKA-teamet under tidigare delredovisningar. Konsultteamet, delredovisning 2, 2016.

- Tematisk beskrivning av friyta redovisas i stor skala (se bild 1). Kartan bör kompletteras med tillgänglig friyta. Detta har påtalats men inte åtgärdats. De kuperade naturmarksytorerna kommer att skapa spännande alternativ men de kommer inte bli tillgängliga för alla.
- Om det är svårt att lösa kraven på kvalitet (funktion) och kvantitet (sammanhängande friyta) inom arbetsområdet blir det viktigt att kartlägga hur dessa behov kan tillgodoses i Alviks närmiljö. Viktigt att poängtera är att alla förskolor och skolor inte ska hänvisas till samma allmänna friytor.
- Vad som fortfarande kan tyckas fattas i redovisningen är platser för yngre barn, barn under 12 år som har svårt att avläsa och göra konsekvensbedömningar i trafiksituationer. De behöver platser avskilda från trafik. För att markera att det är viktigt

med dessa typer av platser bör strukturplanerna för offentliga rum kompletteras med en lekpark i Alviks Strand (inom byggaktörernas område) eller i anslutning till strandpromenaden Alviks Strand eller Tranebergs Strand. Platser som annonserar styrd lek – lekplatser – ska med fördel förläggas i anslutning till övrig grönstruktur vilket även uppmuntrar till fri och mer varierad lek. Exempel på sådana typer av platser i Alvik är t ex Timmerfallet, Alviksberget, och strandpromenaden Alviks Strand.

- De tematiska planstudierna för de olika förskolorna och platser i dess närmiljö är bra. Detta synliggörande av platstyper går hand i hand med Sociotophandboken som säger att ju fler värden som finns i närmiljön desto mer används den. Vidareutveckla gärna med text och definitioner för de olika lektyperna: lekplats, kreativt lekande och lärande lekplatser.

VISION ALVIK

- Urban grönska utvecklas
- Alvik tar tillvara på och utvecklar förstadsens gröna karaktär och attraktionskraft i det urbana sammanhanget.
- Vid utformning och uppförande av ny bebyggelse och offentliga ytor är de gröna värdena en självklar parameter
- En varierande topografi
- Topografin är tydlig och karaktäristisk och skapar intressanta visuella kopplingar mellan områdena. Hur man stärker dessa kopplingar och samtidigt övervinner de utmaningar som finns i att röra sig fysisk mellan olika nivåerna är en viktig förutsättning i den fortsatta utvecklingen av Alvik
- Gröna omgivningar och stråk
- Såväl visuella som fysiska kopplingar till omgivande grönska är viktiga kvalitéer att ta tillvara och stärka när Alvik utvecklas

STRATEGI

- Befintliga gröna friytor utvecklas och förädlas till grönskande park- och naturmiljöer med lekplatser som r starkt sammankopplade av gröna, gångprioriterade promenader

Bild 1 visar konsultteamets vision för utveckling av grönskastrukturen i Alvik. Konsultteamet, delredovisning 2, 2016.

TECKENFÖRKLARING

- Stråk för gång och cykel i grönområde
- Aktivitetsstråk
- Ny strandpromenad
- Drottningholmsvägen
- Grönyta

VISION ALVIK

- Alvik utvecklas som en levande och blandad stadsdel för alla
- Övriga samhällsfunktioner ger en upplevelserik och levande stad över hela dygnet

STRATEGI

- Tydliga karaktärer ger variationsrik och kontrastrik Alvik
- Läsbara urbana stråk binder ihop Alviks olika delområdena
- Bebyggelsen förstärker det offentliga rummets karaktär genom att vända aktiva bostenvåningar och entréer ut mot de publika rummen
- Alviks offentliga rum byggs upp på sina befintliga kvalitéer och fångar upp karaktärer och stråk i samspel med tillföring av nya kvalitéer i attraktiva lägen

TECKENFÖRKLARING

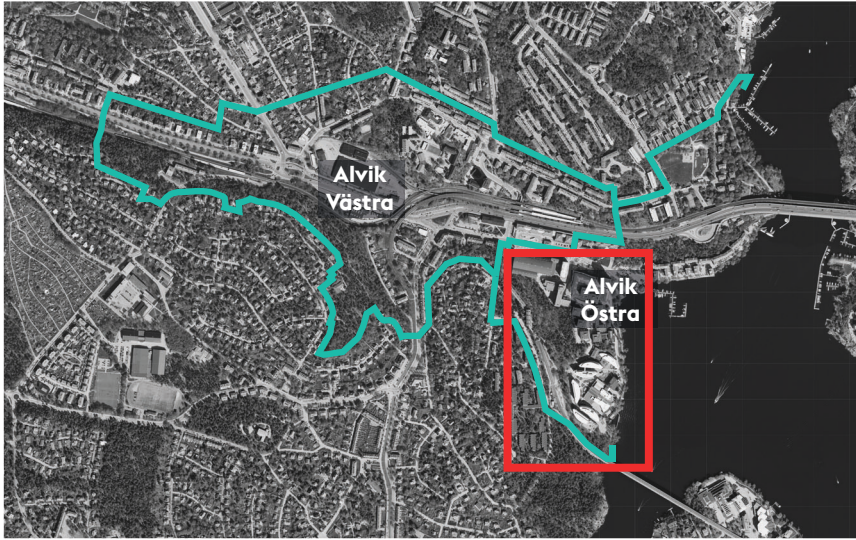
Drottningholmsvägen befintlig karaktär	Koppling till ny gata och HSB Parkens sluttande topologi	Grönt torg som del av det urbana stråket
Drottningholmsvägen befintlig karaktär	Koppling till ny gata och Timmerfallets sluttande topologi	Dagvattenpark
Ullsundaplan grönt torg	Komplettering av ny förskola med befintlig lekplats	Kontinuerlig strandfront mot vattnet
Stadsboulevardskaraktär	Koppling till Alviksskolan	Blommande, sluttande torg: urban länk
Drottningholmsvägen komplettering befintlig karaktär	Komplettering befintlig karaktär	Öppen topologi mot natur och strandpark
Knutpunkt som del av det urbana stråket	Skolområde och Alviksberget	Befintlig, öppen kajfront mot vatten

Bild 2 visar konsultteamets vision för utveckling av det offentliga rummet i Alvik. Konsultteamet, delredovisning 2, 2016.

5.2.5 Analys av byggaktörers förslag för Alviks Strand - delredovisning 1, 23 februari 2016

Nedan följer synpunkter som IBKA-teamet poängterar vid byggaktörernas första delredovisning 2016. Huvudsakligen redovisas synpunkterna till det visuella material som då presenterades. Delredovisningen berör Alviks Strand som är en del av Alvik Östra.

Orienteringsbild över byggaktörernas planområde i Alviks Strand som är en del av Alvik Östra. Bild: Stockholms stadsbyggnadskontor.

Byggaktörernas hållbarhetsarbete

Redovisat förslag:

Vasakronans hållbarhetsarbete:

Vasakronan beskriver tydligt på sin hemsida om visionen att skapa en stad där alla människor trivs och verksamheter utvecklas.

Vasakronan menar att "Den goda staden" i deras vision kräver ett konsekvent hållbarhetsarbete. Den sociala hållbarhetsaspekten sägs vara lika viktig som miljön, målet är att en mångfald av människor ska trivas tillsammans. Vasakronan skriver även på hemsidan att "Helhetstänkande och genomtänkt planering krävs alltid, eftersom vårt ansvar inte slutar vid husens väggar." "Vi tar ansvar för de människor som vistas i och runt våra fastigheter genom att skapa hälsosamma, trivsamma och säkra inomhus- och närmiljöer. Det handlar om goda ljud-, ljus- och luftförhållanden och annat som bidrar till människors hälsa och välmående. Dessutom jobbar vi för att våra hus och närmiljöer ska vara tillgängliga för alla människor. Ingen ska stängas ute.

JMs hållbarhetsarbete:

"För JM handlar hållbarhet om långsiktigt värdeskapande. Genom att låta affären och verksamheten präglas av långsiktighet och ett värdeskapande som kommer både JM och samhället till del, skapas grunden för ett tydligt hållbarhetsarbete."

"Där ges förutsättningar för människor att leva med en liten negativ miljöpåverkan, ett rikt socialt liv, ha goda möjligheter till ekonomisk försörjning och en rättvist fördelad välfärd."

"JM eftersträvar att utforma bostäder och boendemiljöer som bidrar till ökad hållbarhet i samhället. Vi vill bidra till att de boende lever mer hållbart."

JM poängterar även att trivsel och social gemenskap i deras bostadsprojekt. De ska utvecklas med gröna utemiljöer, funktioner och mötesplatser som främjar social gemenskap, trivsel och välbefinnande. "JMs bostäder utvecklas med avseende på tillgänglighet, platsens förutsättningar, befintliga och tillförda sociala och ekologiska värden samt ett förändrat klimat."

Synpunkter:

- I de aktuella förslagen är det svårt att se att byggaktörerna lever upp till de visioner de själva sätter upp för sin verksamhet. De hälsosamma, gröna utemiljöerna och tillgängliga platser som främjar social gemenskap syns inte. Barnen är hänvisade till kuperade och till viss del mörka ytor utan möjlighet att ta sig till någon större sammanhängande friyta. IBKA-teamet lyfte frågorna: Hur ser en uppväxt i Alviks Strand ut? Var finns barnens närplatser? Hur blir Alviks Strand bättre än andra nybyggda stadsdelar i Stockholmsområdet ur ett barnperspektiv och ett socialt perspektiv i mer bred bemärkelse? Hur ser byggaktörerna själva att de svarar mot nationella mål avseende folkhälsa, socialt hållbart byggande och framtida klimatanpassning?

5.2.5.1 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Förskolor

Redovisat förslag:

Vasakronan redovisar två förskolor inom sitt område (se bild 1). En friliggande förskola med 6 avdelningar förläggs i befintlig byggnad i norra delen av området. Förskolegården har två nivåer med 5 meters höjdskillnad. Ytterligare en förskola med 7 avdelningar inhyses i bottenplan av bostadsbebyggelsen invid Alviksberget. Förskolegården ligger norr om huskroppen i direkt anslutning mot berget.

JM redovisar en förskola inhyst i bottenplan i ett bostadshus i södra delen av planområdet (se bild 2). En grönyta i anslutning till byggnaden som sluttar ned mot vattnet blir förskolans gård. Någon bostadsgård finns inte i markplan utan ersätts av en terrass på taket.

Båda byggaktörerna anser att de redovisar 15 kvm förskolegård/barn, vilket Stockholms stad har satt som krav.

Synpunkter:

- Vasakronans förskola som ligger i direkt anslutning till Alviksberget (se bild 1) får en mörk och brant gård. Risken finns att förskolegården blir otillgänglig och ogästvänlig. Vasakronan har även räknat på friyta inom ett sluttande område som eventuellt inte kan klassas som tillgängligt.
- Förskolan som ligger längst norrut i Vasakronans område har stora höjdskillnader (se bild 1). En sektion genom denna yta behövs för att synliggöra vilka ytor som blir tillgängliga. Det är svårt att förstå om ytan går att räkna som fullgod förskolegård. Förskolan ligger i skugga stora delar av dagen och året.
- Förskolegården i JM:s område är brant (se bild 2). Gården sluttar 30 % större delen av gårdsytan vilket inte är en tillgänglig yta ur ett litet barns perspektiv. Trots detta har JM räknat med hela ytan som förskolegård. De har även räknat med en "extrayta" av 500 kvm. Denna yta ligger dock också i en sluttning samt på andra sidan av en gångväg. De branta otillgängliga ytorna samt "extraytan" bör ej räknas som fullgod förskolegårdsyta. Sektioner över gården efterfrågas.

- För att upprätthålla en enligt PBL "tillräckligt stor yta" säger forskningen att ca 25-60 kvm är en rimlig yta per barn på förskolan (Mårtensson, 2013). Enligt norska rapporter om skolans utemiljö (Skolens utearealer, 2003) har en gård som är under 50 kvm/barn svårt att upprätthålla en god kvalitet. Frågan ställs hur byggaktörerna säkerställer att pedagoger och lärare kan uppfylla mål och riktlinjer som finns i förskole- och läroplanen om de inte har ett pedagogiskt rum utomhus att tillgå.
- Säkerställandet av goda utemiljöer inom byggaktörernas arbetsområden är av stor vikt i detta fall där det inte finns parktytor i närområdet att hänvisa till.

Bild 1. Plan visar Vasakronans förskolor markerade med rött. Planen redovisar även solstudie över hur husvolymerna skuggar 21 juni kl 12.00. Vasakronan, delredovisning 1, 2016.

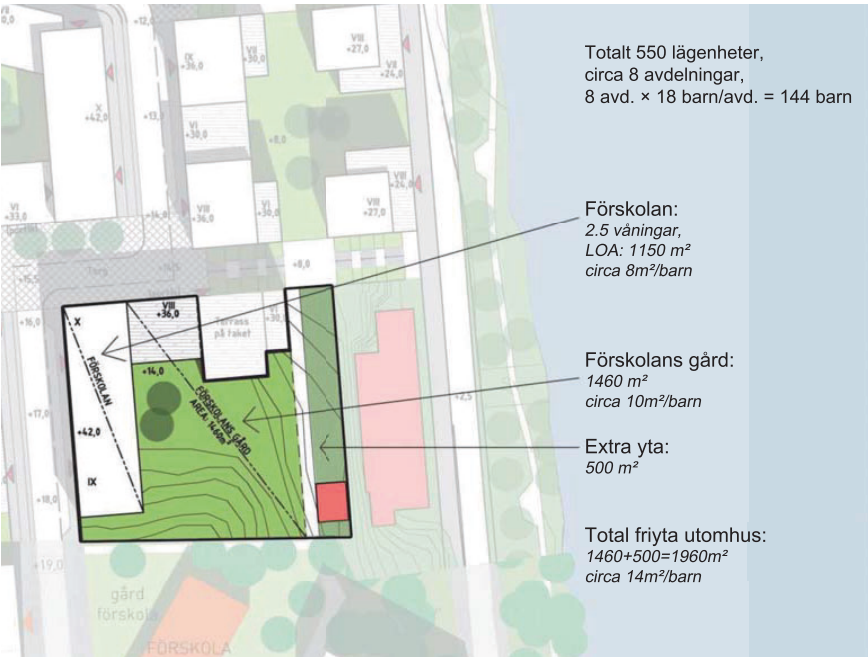

Bild 2. Plan visar förskolegård med branta lutningar och otydliga friytor ur JM:s förslag. JM, delredovisning 1, 2016.

Bostadsgårdar

Redovisat förslag:

Vasakronan: Bostadsgårdarna i Vasakronans planområde ligger i skugga stora delar av dagen (se bild 2). Gården längs norrut i området - i anslutning till den friliggande förskolan - ligger sex meter under förskolegården.

JM: Bostadsgårdarna i JM's planområde är små och ligger i skugga en stor del av dagen (se bild 3).

Synpunkter:

- I jämförelse med konsultteamets strukturplan har flera av byggaktörernas byggnader små bostadsgårdar. Då bebyggelsen är hög ligger stora delar av bostadsgårdarna i sol- och regnskugga. Byggaktörerna redovisar ej var barnen som bor i husen utan bostadsgårdar ska leka.

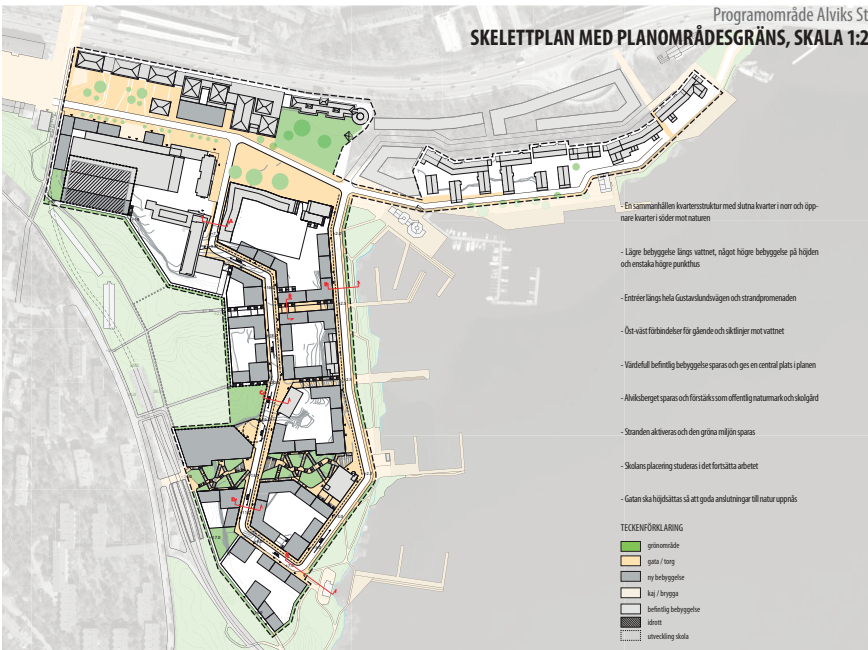

Bild 1. Strukturplan från konsultteamet 151103.

Bild 2. Plan från Vasakronans förslag visar minskad yta för bostadsgårdar jämfört med strukturplanen från det parallella uppdraget. Vasakronan, delredovisning 1, 2016.

Bild (3) Plan från JM's förslag visar minskad yta för bostadsgårdar jämfört med strukturplanen från det parallella uppdraget. JM, delredovisning 1, 2016.

Friytor

Redovisat förslag:

Stadsbyggnadskontoret har satt krav på 15 % sociotopyta, 10 kvm per boende för Alviks Strand. De ytor som byggaktörerna redovisar är till stor del hårdgjorda ytor, såsom trappor och smala partier med grönyta mellan huskropparna. Byggaktörerna räknar med delar av Alviksberget för att komma upp till dessa 15 %, trots att det med stor sannolikhet kommer att ligga en skola på ytan. Alviks Strand är den enda sammanhängande sociotopytan i området.

Synpunkter:

- I de aktuella planerna från byggaktörerna saknas friytor till stor del. Grönytor som kvarterspark, stadsdelspark eller lekplatser syns inte i planerna. På grund av den dramatiska topografin är stora delar av Mälarparken, Alviksberget och strandlinjen otillgängliga. Detta gäller även grönytorna inom planområdet. Enligt Stockholm stads riktlinjer och SLUs forskning bör en park vara 3-4 hektar stor för att en stor variation av aktiviteter ska kunna äga rum där samtidigt.
- Gångstråket längs Alviks Strand kommer att bli ett viktigt rekreativstråk för boende och besökare. Redovisa hur strandlinjen tillgängliggörs och vilka nya mötesplatser skapas i anslutning till vattnet i samarbete med Stockholms stad.
- Förskolepedagoger från området har berättat om konkurrens om plats i Mälarparken då barngrupper även från Essingeöarna använder ytorna. Den närmst liggande plana parkytan är Idrottsparken norr om Drottningholmsvägen. Parken ligger på för långt avstånd för att gå med en förskolegrupp från Alviks Strand. Friytor behövs i direkt anslutning till bostadsområdet. Det vore värdefullt om Vasakronan och JM tillsammans med Stockholms stad samverkade för att skapa attraktiva allmänna ytor.

Bild 1. I Vasakornans förslag syns inte planerna för det urbana stråket eller det gröna stråket från konsultteamets strukturplan. I södra delen är exempelvis den gröna trappan utbytt mot en bilväg. Vasakronan, delredovisning 1, 2016.

Bild 2. Inte heller i JM:s förslag syns det urbana stråket eller det gröna stråket som beskrivs i konsultteamets strukturplan. JM, delredovisning 1, 2016.

5.2.5.2 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Trafik

Redovisat förslag:

Gustavslundsvägens går genom området. Små torg finns i både Vasakronans och JM:s område. Strandlinjen har inte vidareutvecklats. Hur gång- och cykelstråk kommer att se ut är svårt att avläsa.

Synpunkter:

- För att förenkla att hämtning och lämning av barn sker till fots behöver goda gång- och cykelvägar ligga i anslutning till förskolorna och pendlingsmöjligheterna från platsen bör vara goda. Vid utformning av dessa stråk är det viktigt att det framförallt är fordonsförarnas möjligheter att uppfatta barnen och inte barnens möjligheter att uppfatta fordonen som är det stora problemet, vilket studier har visat. Man kan inte förvänta sig eller kräva att barn har uppsikt och kontroll över trafikfaror. Förarnas förmåga avgörs främst av fordonens hastighet och här har hastigheter över 30 km/h setts som en avgörande gräns.
- Det urbana stråket som varit en viktig del i arkitektteamens planer för Alviks framtid, syns inte i byggaktörernas material. Detta gröna aktivitetsstråk som tydligt syns i konsultteamets strukturplan har ersatts av bebyggelse, och istället benämns en bilväg i södra delen av området som det urbana stråket. Hur detta stråk kommer att utformas och fungera bör definieras av byggaktörerna.

5.2.6 Analys av byggaktörers förslag för Alviks Strand – delredovisning 2, 28 och 12 april 2016

Byggaktörernas presentationer avseende Alviks Strand-projektet (8 och 12 april) granskas här utifrån ett barnperspektiv. Nedan följer IBKA-teamets kommentarer till delredovisningen.

5.2.6.1 MILJÖ OCH HÄLSA

SALK

Redovisat förslag:

SALK-hallen redovisar med egna arkitekter en idé för tillbyggnad av bostäder i direkt anslutning till befintlig tennishall.

Synpunkter:

- All plan aktivitetsyta är värdefull för området. Det bör utredas vidare om en fotbollsplan går att anläggas i anslutning till taket.
- Många föräldrar lämnar sina barn på träning i SALK-hallen. Gatuutformningen bör klara det stora trycket från lämning och hämtning.
- Då barn kommer att bo även i de nya bostäderna vid SALK-hallen bör barnperspektivet beaktas i strategin för SALKs utbyggnad. Barnen i byggnaden bör finnas med i beräkningen av antal barn i området.

5.2.6.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Förskolor

Redovisat förslag:

JM redovisar två förskolor i bostadshus där förskolegårdarna tar upp hela bostadsgården (se bild 1). De två gårdarna används således av förskolorna dagtid, men ska även kunna användas av de boende då verksamheten är stängd. Den norra förskolan ligger i direkt anslutning till Alviksberget där det idag är en brant bergsskärning. Den södra förskolan ligger i anslutning till den k-märkta Vita villan i öst och Vasakronans förskola i den befintliga Laboratoriebyggnaden i söder. Båda förskolorna är 4 avdelningar (72 barn) stora med en gårdsyta av 14 kvm/barn.

Vasakronan redovisar en 6 avdelningar stor förskola i den befintliga Laboratoriebyggnaden och en 7 avdelningar stor förskola i bottenplan på bostadsbebyggelsen söder om Alviksberget (se bild 3 s.57).

Synpunkter:

- Det är positivt att programmering för samutnyttjande om förskolegårdarna genom denna metod får en större yta än de sk ”utsläppsgårdarna” som projekterats i flera nybyggnadsprojekt de senaste åren, och fått omfattande kritik från föräldrar och pedagoger. Det är nödvändigt att tillgodose barnens behov av kvantitativ yta. Att förskolemiljön blir välfungerande är av högsta prioritet då det är här barnen tillbringar största delen av sin dag och – som studier har visat – är som mest fysiskt aktiva.
- Hur kommer samexisterandet mellan förskolebarn och boende att fungera då denna typ av gestaltning enligt studier har visat sig skapa konflikter (Skolverket, 2017). Det blir en viktig gestaltungsoppgift att rita förskolegårdarna så att de kan fungera som bostadsgård kvällstid och under helger, för människor i alla åldrar. Viktigt att tänka på är att många boende är hemma dagtid. Pensionärer, föräldralediga och nattarbetare behöver någonstans att vara under dagarna. Studier har visat att samutnyttjande av bostadsgård mellan boende och förskola tenderar att skapa spänningar. Förskolegården uppfattas ibland ta för stor yta i anspråk av gården, eller att gården gestaltas på ett för de boende störande sätt. I Stockholm har staden kunnat se att när gården täcker mer än 25 % av gårdens yta blir det konflikt.
- För att säkerställa genomförbarheten bör materialet kompletteras med referensstudier från byggda projekt med liknande programmering. Teamet ser även ett behov av ett översiktligt program över hur ytan kan utformas för att bli så flexibel så möjligt. Samarbete med landskapsarkitekt uppmuntras för denna typ av programarbete.
- Norra förskolan i JM:s planområde placeras där det idag finns en brant bergsslant. IBKA-teamet ställer frågorna: Hur skall gården höjdsättas för att barnen ska komma ut tillgängligt på gården? Hur ska tillgänglig väg till naturmark skapas? Hur blir relationen mellan det befintliga Alviksberget och gårdens nivå? Sektioner och höjder i relation till befintlig situation efterfrågas.

Bild 1. Situationsplan från JM visar placering av förskolor och förskolegårdar som tar upp större delarna av bostadsgårdarna i området. JM, delredovisning 2, 2016.

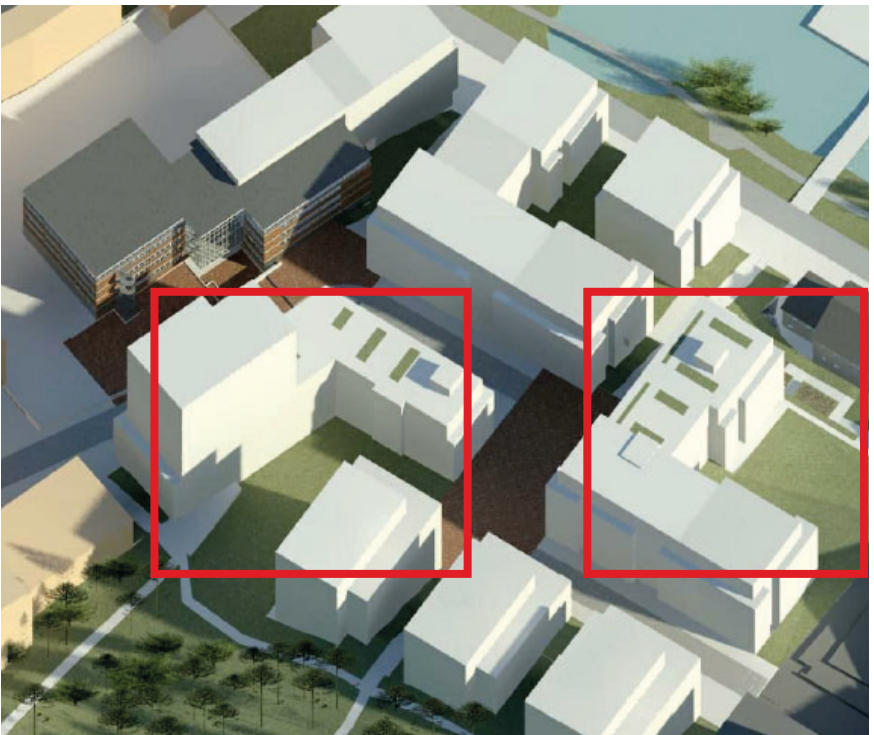

Bild 2. Perspektiv från JM visar goda ljusförhållanden på förskolegårdarna. JM, delredovisning 2, 2016.

- Mötet mellan JMs södra förskola, Vita villan och förskolan i Laboratoriebyggnaden behöver förtydligas. Hur hög mur skapas mot Vita villan? Hur blir höjdförhållandena på förskolegården om mur åt söder ska undvikas? Höjder och sektioner efterfrågas.
- JMs förskolegårdar har relativt bra ljusförhållanden i redovisade planer. Klockslag eller tid på året redovisas ej.
- Den topografiska situationen vid Vasakronans västra förskola blir en bättre förskolemiljö än vad IBKA-teamet har uppfattat tidigare. Skuggan från byggnaderna är dock fortsatt ett problem på förmiddagarna. Den tillgängliga delen av förskolegården närmst byggnaden får inte solljus förrän klockan 15.00, dvs. efter att många barn har gått hem. Går det att skapa tillgängliga platser även i den sluttande naturmarksytan, så att även de minsta barnen kan vistas i solljus under förmiddagen? Hur kan barnen ta sig till dessa tillgängliga platser? En studie av vilka lutningar som behövs för att en 1–3-åring ska kunna ta sig till de mer soliga delarna på gården behövs. Hur en eventuell ny skola på Alviksberget möter förskolegården bör undersökas i fortsatt arbete.
- Det är svårt att se hur slänten som programmeras som förskolegård för Vasakronans norra förskola ska kunna tillgängliggöras för barnen. Även den redovisade sektionen ser ut att ge alltför dramatiska lutningar för att lek ska kunna äga rum. Om ytan är alltför brant kan den inte tas med i beräkningen som förskolegård. Vidare studier behövs bör för att se hur höjderna ska tas upp och hur tillgängliga ytor kan skapas.

Bild 3. Plan och sektion från Vasakronan. Förslag för den västra förskolan. Vasakronan, delredovisning 2, 2016.

Bild 4. Plan och sektion från Vasakronan. Förslag för den norra förskolan. Vasakronan, delredovisning 2, 2016.

Bostadsgårdar

Redovisat förslag:

Två av tre bostadsgårdar i JM:s fastighet utgörs av förskolegårdar (se bild 1). Den nordöstra bostadsgården är skuggad stora delar av dagen.

Bostadsgårdarna i Vasakronans planområde är generellt skuggade till stor del på grund av den höga bebyggelsen (se bild 2).

Synpunkter:

- I den nära bostadsmiljön är det mest grundläggande att tillgodose de yngsta barnens behov, då de inte kan röra sig långt eller utan vuxet sällskap. Om det inte planeras in nya grönytor – som kan fungera som lekmiljö – i området blir bostadsgårdarnas funktion särskilt viktig. Lekmiljön måste finnas på bostadsgården. Det blir också viktigt att rörelsen mellan bostadsgårdarna fungerar, så att de något äldre barnen – som får röra sig inom programområdet men inte utanför – får en större lekmiljö och möjligheten att utforska sin närmiljö tryggt på egen hand.
- De tre punkthusen JM föreslår mot Alviksberget får inga bostadsgårdar. Barn boende i dessa byggnader bör hänvisas till andra gårdar.
- Vasakronan bör redovisa en referensstudie och en översiktlig programstudie av gårdarnas ytor för att skapa förståelse för hur stor del som kan användas till lek utan att skapa konflikt med andra funktioner.
- Byggnaden söder om Laboratoriebyggnaden i Vasakronans programområde har sina uteplatser i direkt anslutning till förskolegården. Här finns risk för konflikt mellan boende och förskola. Samma byggnad har ingen bostadsgård. Barn boende i dessa byggnader bör hänvisas till andra gårdar.
- Byggnaderna längst söderut i Vasakronans område mot Mälarparken får små gårdar (se bild 2). Det kommer att bli svårt att få in lek på dessa gårdar på grund av ytbrist. Materialet redovisar inte var dessa barn hänvisas.

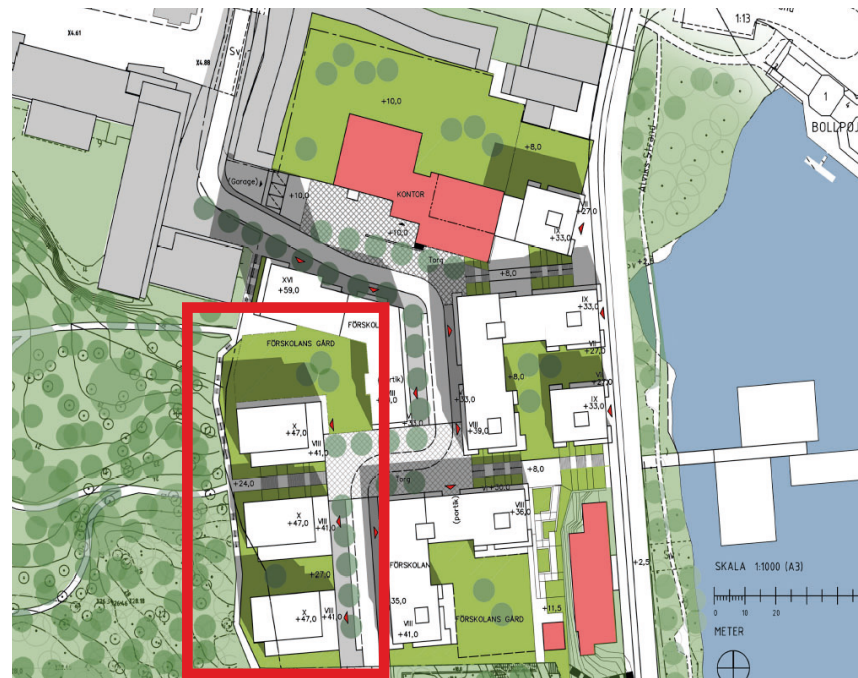

Bild 1. Situationsplan med JM:s förslag på punkthus utan bostadsgårdar. JM, delredovisning 2, 2016.

Bild 2. Situationsplan från Vasakronan visar bostadsgård i direkt anslutning till den friliggande förskolan. I den södra delen av fastigheten syns små bostadsgårdar nära tvärbanspåret. Vasakronan, delredovisning 2, 2016.

Friytor och stråk

Redovisat förslag:

Friytor såsom lekparkar, kvarterspark eller stadsdelspark syns inte i byggaktörernas redovisning. Sociotopyta räknas på befintliga ytor som Mälarparken, Alviksberget och Alviks Strand.

Vasakronan redovisar en enkel friyteanalys där Alviks Strandpark och norra Mälarparken utgör den största delen av friytan.

Synpunkter:

- JM bör komplettera sitt redovisningsmaterial med en friyteanalys för att tillgången av friyta ska bli överblickbar. Friyteanalysen bör redovisa friytor inom olika kategorier såsom lekparkar, gröna mötesplatser och gröna stråk. Analysen måste redovisa vilka grönytor som är tillgängliga och vilka som är rent visuella. Till vilka grönområden i närområdet hänvisar de barn och hur menar de att transporten dit ska ske. Det finns en risk att många barn hänvisas till samma platser. Höjder och sektioner behöver redovisas för hela planområdet.
- Det är otydligt hur torget och höjdskillnaderna vid det befintliga kontorshuset i JM:s område vid Alviks Torn kommer att fungera (se bild 2). Vilken blir höjdskillnaden ner mot trappan från Gustavslundsvägen söder om det befintliga kontorshuset? Kommer torget att få en privat eller offentlig karaktär?
- Vasakronans friyteanalys behöver förtydligas med kategorier och kvantitet (kvm-yta). De ytor som redovisas är i huvudsak hårdgjorda gaturum och gångvägar, alltså snarare stråk än sammanhängande friytor. Bryggorna ute på vattnet är attraktiva för vuxna och ungdomar men är inte säkra ur barnperspektiv. Det finns också ett behov av att kategorisera grönytor. Vad är tillgänglig grönyta, vad är kuperat och vad är visuell grönska?
- Den gröna "blomstertrappan" från strukturplanen finns inte med i Vasakronans förslag. Den framställdes som en viktig offentlig yta och social mötesplats men överförs inte i byggaktörernas planer. (Se bild 1 och 3).
- Alviksberget har många kvaliteter och kommer att vara en stor kvalitet som grönyta i området. Utbildningsförvaltningen uppskattar att det behövs två nya skolor inom planområde Alvik. Med stor sannolikhet kommer en att placeras på Alviksberget.

Bild 1. Situationsplan från Vasakronan visar inte kopplingen till Mälarparken tydligt nog. I situationsplanen syns inga spår av de offentliga rummet med den gröna trappan från strukturplanen. Vasakronan, delredovisning 2, 2016.

Bild 2. Situationsplan från JM. Förslaget redovisar inte hur kvantitet och kvalitet av friytor kommer att bli. 1. Exempel vid torget söder om kontorshuset. JM, delredovisning 2, 2016.

Bild 3. Strukturplan visar grönt trappstråk från konsultteamet, 151103, 2015.

Trots att detta inte är beslutat måste byggaktörerna vara medvetna om detta då Alviksberget är det enda grönområdet i Alviks Strand. Var hänvisas ska barnen vistas om Alviksberget bebyggs? Det måste finnas en plan för det scenariot.

- Ingen ny lekmiljö planeras i området. Sociotophandboken anger att närmsta lekmiljö bör finnas inom 200 m för att området ska anses ha god parktillgång. JM och Vasakronan bör tillsammans med Stockholms stad lösa denna problematik. En central offentlig mindre plan parkyta skulle lösa många problem. En lekmiljö i anslutning till Alviks Strands promenad kan vara ett alternativ. Behovet av lekmiljöer kommer att uppstå då barnfamiljer flyttar in, dessa platser bör planeras in i tidigt skede.
- Konsultteamet, som arbetat med strukturplanen för Alviks Strand, har visat att det behövs en förskola i Alviks Strand och en förskola vid Tranebergs Strand utifrån ursprungligt exploateringstal. 4 förskolor behövs för att klara byggaktörernas exploatering. Klarar områdetets friytor trycket från så många barn?

6. PROGRAMSAMRÅDSFÖRSLAG - KONSEKVENSANALYS

6. Programsamrådsförslag konsekvensanalys

Detta kapitel redovisar konsekvensanalysen av programsamrådsförslaget för Alvik Östra 2018.

Programsamrådsförslaget har sammanställts utifrån det gemensamma arbetet mellan Stockholms stad och de privata byggaktörerna. Nedan följer en analys av programsamrådsförslaget utifrån den ovan redovisade forskningen om barns utemiljö.

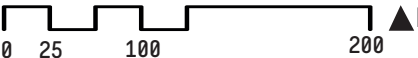
- FÖRSKOLA KV A: 54 barn
Förskolegård 810 kvm, 15 kvm/barn
- FÖRSKOLA KV C: 54 barn
Förskolegård 810 kvm, 15 kvm/barn
- FÖRSKOLA KV G: 108 barn
Förskolegård 1 608 kvm, 15 kvm/barn.
- FÖRSKOLA KV K: 126 barn
Förskolegård 1 840 kvm, 15 kvm/barn
- FÖRSKOLA KV O: 90 barn
Förskolegård 2 060 kvm, 15 kvm/barn
- FÖRSKOLA KV Q: 90 barn
Förskolegård 1 685 kvm, 15 kvm/barn

Situationsplan för programsamrådsförslag Alvik Östra.
Sweco 2018-03-01.

ALVIK ÖSTRA, PROGRAMOMRÅDE
SITUATIONSPLAN 1:3000 (A3)

bebyggelse	hårdgjorda ytor	gröna ytor
befintlig byggnad	gata	befintlig bostadsgård
särskilt värdefull byggnad	trottoar/torg	bostadsgård
ny byggnad	trädäck	park
befintliga träd	lek/idrott	gräsmatta
nya träd	skolgård	förskolegård

6.1 MILJÖ OCH HÄLSA

Här lämnas synpunkter om miljöaspekterna buller, luftkvalitet, solljus och hälsoaspekter.

6.1.1 Buller-, ljud- och luftförhållanden

Under planprocessen har bullernivåer och partikelhalter kring fastigheter i anslutning till Drottningholmsvägen ej redovisats. Utredning för luftkvalitet är 2018 framtagen för Alvik Östra.

Trafiken i området förväntas öka vid förtätningen, främst på Drottningholmsvägen och Gustavslundsvägen. Högre trafikflöden och förtätade gaturum innebär högre exponering och förhöjda halter av luftföroreningar. Vid de två planerade förskolorna i området är luftföroreningshalterna låga enligt utredningen.

I dagsläget överskrids miljökvalitetsnormerna för kvävedioxid och partiklar längs Drottningholmsvägen. Vid utbyggnadsalternativet, beräknat till 2030, överskrids dygnsnormen för partiklar men miljökvalitetsnormen för kvävedioxid klaras i hela området. Att miljömålen inte uppnås är problematiskt, särskilt för barn boende i kvarter V, med sitt kritiska läge i direkt anslutning till Drottningholmsvägen.

Det finns tydliga samband mellan luftföroreningar och hälsa. Att bo vid en väg eller gata med mycket trafik ökar risken för att drabbas av luftvägssjukdomar. Åtgärder bör vidtas för att miljömålen ska uppnås.

6.1.2 Ljusförhållanden förskolor

Nedan redovisas ljusförhållanden för planområdets förskolegårdar:

- Förskola i bottenplan kvarter A har goda ljusförhållanden från klockan 12.
- Förskola i bottenplan kvarter C ligger i skugga en stor del av dagen och året. Mitt på dagen och på eftermiddagen får delar av gården ljusglimtar.
- Friliggande förskola i kvarter G har sol på olika delar av gården under dagen.

- Förskola i bottenplan kvarter K har förmiddagssol under vår- och höstdagjämningen. Under eftermiddagen ligger gården helt skuggad. Under sommarsolståndet har gården förmiddagssol, delar av gården har även sol under eftermiddagen.

- Friliggande förskolor i kvarter O och Q har goda ljusförhållanden.

Sammantaget har förskolorna i bottenplan sämre ljusförhållanden än de friliggande förskolorna. Dessa förskolor kommer att ha ett större behov av att besöka friytor i närområdet där ljusförhållandena är bättre än på förskolegården.

6.1.3 Ljusförhållanden bostadsgårdar

Bostadsgårdarna är generellt skuggiga under vår- och höstdagjämningen. Kvarter N har förmiddagssol och kvarter A, B och L får sol under eftermiddagen. Under sommarsolståndet har kvarter N och K morgonsol. Delar av gårdarna får solljus mitt på dagen och eftermiddagen. Att bostadsgårdarna ligger i slagskugga stora delar av dagen är ett problem för barns hälsa.

6.1.4 Friyta – ljusförhållanden

Strandpromenaden Alviks Strand har ingen kvällssol. Enligt solstudien för programsamrådsförslaget ligger gångstråket även under vår- och höstdagjämningen i skugga under eftermiddagen. Platsen riskerar att upplevas som ogästvänlig och kall vid dessa tidpunkter, och barn och pedagoger kommer eventuellt att söka sig till andra platser.

Bristen på soliga platser har kompensrats med en ny ö och en ny pir som kopplar an till strandpromenaden. Tillskapandet av dessa nya platser är positivt för barn i äldre åldrar som eftersöker sociala mötesplatser. För yngre barn i förskoleåldern är dessa miljöer inga lämpliga lekplatser.

Idrottsparken har goda ljusförhållanden med möjlighet till lek i sol och trädskugga.

6.1.5 Förskola - utformning

I kvarter A, C, och K ligger förskolor i bostadshusens bottenplan. Förskolegårdarna tar upp större delen av bostadsgårdarnas yta i samtliga fall. Som framgått tidigare är samutnyttjande en viktig men svår uppgift att lösa. Samsyn och delaktighet av berörda parter är viktigt för ett lyckat resultat.

Ett exempel på hur framgångsrik just en sådan tidig strategisk planering kan vara gäller Mariehällsskolan i Bromma, som invigdes 2014. En av de planerande landskapsarkitekterna berättar i en intervju på telefon att man anlade förskolegårdar och skolgård i direkt anslutning till Centrala parken, där man också anlade en stor lekplats för områdets alla barn. Både förskolorna och skolan - i egna byggnader - fick egna gårdar. ”Ytorna kunde gå ihop” i och med att en samplanering ägde rum, säger landskapsarkitekten. För att uppnå detta ändrade man stadsplanen. Ett betydande strategiskt tänkande var med andra ord en förutsättning för det lyckade resultatet.

Förskola i kvarter O ligger på en något kuperad tomt. Då det i studier framkommit att förskolepersonal önskar plana ytor för sin verksamhet blir det viktigt att bevaka att detta säkerställs vid förskola O.

Sol- och skuggstudie Alvik Östra - Underlag till program för Alvik Östra 2018-02-09. Stockholms stad.

Vår- och höstdagjämning

20 mars kl 09

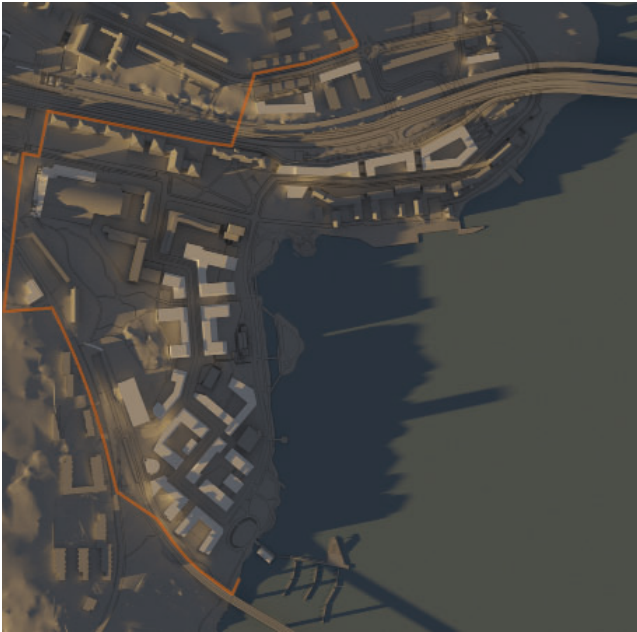

20 mars kl 12

Vår- och höstdagjämning

20 mars kl 15

20 mars kl 17

Sommarsolstånd

21 juni kl 09

21 juni kl 12

Sommarsolstånd

21 juni kl 15

21 juni kl 18

6.2 BOENDE OCH VARDAGSLIV

Här lämnas synpunkter kring boendemiljö, samhällsservice, aktiviteter och platser för alla barn, oavsett kön, ålder, socioekonomi, etnicitet och funktionsnedsättning.

6.2.1 Exploateringsgrad

Exploateringstal och BTA (bruttoarea) har under 2015 och 2016 års planprocess redovisats inkonsekvent. Därför är det svårt att analysera skillnader mellan delredovisningarna och programsamrådsförslaget. Nedan redovisas en jämförelse mellan programsamrådsförslaget och det parallella uppdraget, delredovisning 2, 2015. BTA redovisades kvartersvis och en jämförelse med motsvarande kvarter i Alvik Östra-området har därför kunnat göras. Exploateringstal redovisas inte i jämförelsen då detta inte presenterades för alla kvarter, delredovisning 2, 2015. Exploateringstal redovisas heller inte i programsamrådsförslaget.

Programsamrådsförslaget har enligt tabellen nedan en högre exploatering än det parallella uppdraget. 38 % högre än förslaget från team 2 och 13 % högre än team 1.

	Summa total BTA bostad (kvm)
Planprogram: Programsamrådsförslag Alvik Östra	235 904
Parallellt uppdrag: Team 1, 150429	208 085
Team 2, 150429	171 537

Byggaktörerna har inte redovisat exploateringstal och BTA konsekvent under processen. I Vasakronans presentation från 16-02-23 redovisas ljus BTA 90 000-95 000 kvm och 900 lägenheter. JM redovisar i samma delredovisning en exploatering med 550 lägenheter. I programsamrådsförslaget är andelen ljus BTA i Vasakronans planområde 78 200 kvm. En minskning av ca 11 800 kvm har således skett av ljus BTA.

Att Alviks Östra exploateras betydligt hårdare än i strukturförslaget i det parallella uppdraget är problematiskt. Det ursprungliga uppdraget från politikerna var 1500–3000 nya bostäder i Alvik.

Programsamrådsförslaget redovisar 1800 lägenheter i enbart Alvik Östra. Detta är en tillbakagång då exploateringsgraden 2015 sänktes från 4500 lägenheter till 3000 för hela Alviks utvecklingsområde.

I det parallella uppdraget införlivades barnperspektivet i strukturförslaget. Programsamrådsförslaget för Alvik Östra motsvarar inte framstegen i planprocessen. Att byggaktörerna inte har anpassat sig efter konsultteamets tidiga strukturförslag är ur ett barnperspektiv problematiskt.

6.2.2.Bostadsgårdar – tillgång och storlek

Punkthus som tidigare fanns i JM:s planområde har omgestaltats och försetts med bostadsgårdar. Även byggnader längst söderut i Vasakronans planområde har omgestaltats och bostadsgårdarna blivit större. Kvarter A har dock en förskolegård som tar upp en betydande del av bostadsgården. Den bostadsnära friytan på fastighetsmark således ökat vilket har efterfrågades under 2016 års delredovisningar.

6.2.3 Förskolor – tillgång och storlek

Att förskolorna med upp till 7 avdelningar har förskolegårdar med 15 kvm/barn är problematiskt, vilket har påtalats under delredovisningarna. Som då framgått är det med gårdsytor mindre än 25 kvm/barn svårt att upprätthålla en god kvalitet på verksamheten. Dialogprocessen har även visat att det uppstår en svårhanterlig situation på förskolegården då det vistas många barngrupper där samtidigt. Stora förskolor medför ett ökat friytebehov, vilket är svårt att tillfredsställa i en tätt bebyggd miljö.

Varje avdelning beräknas ha 18 barn. Skolverkets riktlinjer - som går att läsa i rapporten *Allmänna råd med kommentarer - Måluppfyllelse i förskolan (2017)* – säger att i grupper med barn 1–3 år är riktmärket 6–12 barn; i grupper med barn 4–5 år är riktmärket 9–15 barn. Dessa riktmärken är beroende av andra förhållanden på förskolan än antalet barn, nämligen förskolepersonalens utbildning, kompetens och antal. Vad som också är betydelsefullt är barngruppens sammansättning, dvs. barnens åldrar, behov av särskilt stöd, modersmål och närvarotider. Dessutom är den fysiska miljön betydelsefull för barngruppens storlek. Om den fysiska miljön begränsar möjligheterna att bedriva utbildning utifrån läroplanens mål behöver det enligt Skolverket vara färre barn i barngruppen.

Inom programområde Alvik Östra finns nu sex förskolor med totalt 29 avdelningar. Att antalet förskolor utökats för att klara inflyttningen av barn är positivt. Enligt USK, Stockholms utrednings- och statistikkontor kommer barnfamiljer alltid att vara en betydande del av de boende i nybyggnadsområden. Planeringen av förskolor måste vara realistisk från början, särskilt då det råder brist på friytor där paviljonger vid behov kan anläggas på tillfälliga bygglov. 2016 ställdes frågan om Alviks Strands-området klarar av de då fyra föreslagna förskolorna, då antalet friytor i området är få. Att programsamrådsförslagets 6 förskolor, med sammanlagt 522 barn, ska samutnyttja närmiljöns få friytor är problematiskt. Mälarparken och Idrottsparken är redan idag hårt använda. Majoriteten av nya lektytor som föreslås anläggs längs strandlinjen. En miljö som kan upplevas osäker för pedagoger med ansvar för stora barngrupper.

6.2.4 Alviks Strandsskolan – storlek och utformning

En skola för 900 barn föreslås på Alviksberget. Naturmarksytan är en av programområdets få friytor som bland annat används som lektytor för barn i mellanstadieåldern. Ur- och skurförskolan Musketören använder Alviksberget dagligen. Dialog och återkoppling måste föras med förskolan för att hitta en alternativ plats för deras verksamhet.

Alviks Strandsskolans skolgård har en ”trygg zon” närmst skolbyggnaderna för lugna aktiviteter och en ”vild zon” som utgörs av bevarad naturmark på Alviksberget. Förutsatt att skolbarnen och pedagogernas behov av plan skolgårdsyta tillgodoses intill byggnaderna är det positivt att naturmarken bibehålls. Lek i naturmark har enligt studier visat sig främja fantasifulla och jämställda lekar. Skolytan ansluter till branta partier och bergsskärningar. Gården måste avgränsas på lämpligt sätt för att skapa en säker situation utan kritiska fallhöjder.

Under programarbetet har tidigare Stationstorget mellan tvärbanan och Alviks Strandsskolan inkluderas i skolgårdsytan för att uppnå kravet på 22,5 kvm skolgårdsyta/barn. Skolgården ska vara en del av skolans pedagogiska rum och en plats för vila och lek under rasterna. Stationstorget är en allmän plats som kommer att präglas av stor rörelse under rusningstid. Att eleverna med stor sannolikhet kommer att använda denna yta som mötesplats betyder inte att det är en del av skolan. Uträkningen av skolgårdsyta bör fortsättningsvis inte inkludera det samutnyttjade torget.

6.2.5 Friytor och stråk – tillgång och utformning

Ett tydligare grepp kring Alviks Strand som har efterfrågats under planprocessen. Idéer från konsultteamets strukturförslag om utvidgat park- och aktivitetsstråk presenteras nu tillsammans med byggaktörernas strukturförslag. I södra programområdet finns en ny park med två mindre gräsytor och en lekplats. Vid parken finns även ett café och på en brygga en bit ut i vattnet finns en större soldäck. Något längre norrut i höjd med Vita villan finns en ny ö-formation med en gräsyta och soldäck. Här finns också en smal lekya längs strandpromenaden. I höjd med Sjöpaviljongen finns redan idag en mindre parkyta, denna kompletteras med soldäck och en lekya.

Stockholms stad har satt kravet att 15 % av programområdet ska vara sociotopyta och att det ska finnas 10 kvm sociotopyta/boende. Med sociotop avses allmänt tillgängliga friytor med sociala värden. Riktlinjen uppnås i programområdet, en majoritet av de boende kommer att ha mindre än 200 m till ett grönt rum enligt Friyteanalysen för Alvik Östra. Mätningen av sociotopyta blir dock ett trubbigt verktyg ur ett barnperspektiv. Alla grönytor, exempelvis bryggor och den föreslagna piren, är inte lämpliga lekmiljöer för små barn. Att Alvik Östra har godkänd sociotopstandard betyder inte per automatik att friytebehovet för barn är tillgodosett.

Idag är det bara Idrottsparken som uppnår kriterierna för grön mötesplats. En grön mötesplats är större än 1 hektar, är minst 50 meter bred, har en öppen gräsyta som fungerar för bollek och minst hälften av ytan är solbelyst klockan 12 vårdagjämning. Alviks Strandpark är i det nuvarande programsamrådsförslaget för smal och saknar sammanhängande gräsytor av tillräcklig storlek för att klassificeras som grön mötesplats. Detta medför att mer än hälften av de boende i programområdet kommer att ha längre än 500 m till en grön mötesplats. Att behovet av gröna mötesplatser inte tillgodoses i programsamrådsförslaget är negativt för barnen i Alvik Östra. Idrottsparken kommer att utsättas för hårt slitage och många barngrupper kommer att vistas där samtidigt. När konkurrens råder om gräsyta och lekredskap kommer större barn och individer som är vana vid att ta plats att gynnas. Barn som är mer försiktiga eller är i behov av lugna rum i avskildhet missgynnas. Samma problematik finns även i Alviks Strandpark som sannolikt kommer att få många besökare, även från andra stadsdelar.

Det gröna trappstråket vilket presenterades i det parallella uppdraget 2016 finns ej med i programsamrådsförslaget. Denna offentliga yta band samman Alviks Strands promenadstråk med Alviks Strands station och var för fotgängaren välgörande i en annars tät kvartersstruktur.

Föreslagna lekplatser på allmän platsmark ligger i Alviks Strandpark. Dessa lektytor som placeras i direkt anslutning till vattnet fungerar för större barns lek. Små barn behöver dock platser avskilda från trafik där de i en trygg miljö får förutsättningar att utmana sig själva. Denna typ av skyddade lektytor finns inte på allmän platsmark i programsamrådsförslaget.

En ny lekplats har tillkommit på privat mark i Kalle Schröders Park, norr om Alviks Torn. Under 2016 års planprocess efterfrågades en bättre användning av denna grönyta. Då det råder brist på friyta är det positivt att platsen tillgängliggörs för barnen. Lekplatsen ligger mer skyddad än lekytorna längs strandpromenaden och lämpar sig därför bättre för lek med små barn. Att lekplatsen ligger på privat mark är komplext då ingen garanti finns för att parkytan kommer förbli en lekmiljö på lång sikt. En god utemiljö för barn bör säkerställas utan att inkludera denna privata parkyta i beräkningen. För att undvika konflikt mellan barngrupper och anställda i kontorsbyggnaden blir dialog och information viktigt under fortsatt arbete.

6.3 TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

Här lämnas synpunkter gällande stråk, trafik och kommunikationer.

6.3.1 Biltrafik

Mellan Alviks Strandpark och bostadsbebyggelsen i Vasakronans och JM:s fastigheter ligger en bilväg. Detta är problematiskt för små barn. Det är av stor vikt att övergångar och torgytor utformas för att barn på ett säkert sätt på egen hand ska kunna ta sig till strandpromenaden.

Enligt forskningen har barns självständiga rörelse utomhus, att kunna gå på egen hand till skolan och till fritidsaktiviteter, har en grundläggande betydelse för barns trygghet och för utvecklingen av deras förmåga att lita på sig själva och sina bedömningar. Ju tidigare barn lär sig detta desto tryggare och självständigare blir barnen. Barn som går till skolan eller fritidsaktiviteter på egen hand har rikare upplevelser av sin miljö än barn som barn går i vuxet sällskap eller

färdas i bil.

6.3.2 Skolväg

För att barn på egen hand ska kunna färdas till skolan behöver säkra skolvägar säkras i fortsatt planering. På grund av områdets stora nivåskillnader kommer utformningen av cykel- och gångvägar, att behöva studeras mer noggrant i kommande detaljplaneskede. Dessutom ska antalet cykelparkeringsplatser enligt stadens cykelparkeringsnorm uppfyllas.

SISAB har gjort en trafikutredning för skolan. Där antas att 2/3 av skoleleverna kommer att bo i det planerade bostadsområdet Alviks Strand. Utifrån detta i kombination med begränsade parkeringsmöjligheter och den goda tillgången till kollektivtrafik görs bedömningen att relativt få fordonsrörelser alstras av skolan och idrottshallen. En genomsnittlig dag bedöms cirka 240 fordonsrörelser alstras av skolan.

Uppskattning att Alviks Strandsskolan kommer att alstra få fordonsrörelser grundas på den goda tillgången till kollektivtrafik. Redan idag finns god tillgång till kollektivtrafik. Trots detta råder en osäker trafiksituation vid Alviksskolan där föräldrar lämnar sina barn på en liten parkering som inte är avsedd för detta ändamål. All färre föräldrar låter dock sina barn gå till skolan och den fria rörligheten till skolan har reducerats kraftigt. En av anledningar till detta är att föräldrarna upplever att trafiken är farligare. Risken finns att samma situation uppstår vid Alviks Strandsskolan, vilket kommer att resultera i en ötrygg skolväg för barn som promenerar eller cyklar till skolan. Detta negativa beteende måste förebyggas genom dialog med pedagoger och föräldrar.

Barn som reser till skolan med tvärbanan kommer säkert att kunna ta sig till skolentrén från stationen utan att behöva korsa bilvägar. De skolbarn som måste passera Alviks Strandväg är beroende av säkra övergångar över bilvägen. Barn som promenerar från Alviks station till skolan behöver en säker passage över Gustavslundsvägen öster om SALK-hallen. Enligt SISABs trafikutredning kommer trottoarer i norra delen av JM:s fastighet att förläggas på den sidan av vägen där garageinfarter finns. Denna situation måste närstuderas för att skapa en överblickbar situation för promenerande barn. Skolbarnen kommer även att ta trappan väster om SALK-hallen upp mot Alviksberget. En entré i den norra delen skolgården och en gångväg ned till skolbyggnaderna bör därför anläggas. Säker övergång anläggs med fördel från Runda Vägen till skolgårdens västra sida.

6.4 Reflektioner från IBKA-teamet

Programsamrådsförslaget för Alvik Östra innehåller flera förbättringar ur ett barnperspektiv. Alviks Strand har utvecklats som parkstråk. En ny ö och en ny pir skapas för att utöka andelen sociotopyta med goda ljusförhållanden, och i Kalle Schröders Park vid Gustavslundsvägen anläggs en ny lekplats.

Fler bostadshus har fått gårdar och i flera kvarter har gårdarna förstorats. I bostadskvarteren prioriteras förskolebarnens behov då ytbrist råder, vilket är positivt ur ett barnperspektiv, trots påtalad komplexitet i samutnyttande.

Trots dessa förbättringar kvarstår bristen på friyta i relation till den höga exploateringsgrad som föreslås. Med stöd från aktuell forskning inom fältet barns utemiljö kan konstaterandet göras att programsamrådsförslaget inte redovisar en fullgod utemiljö för barn. Det finns även en differens mellan föreslagna planer och de ambitioner Stockholms stad och byggaktörer presenterar för sitt hållbarhetsarbete. IBKA-teamet förblir kritiskt till det höga exploateringstalet som inte har tagit väsentlig påverkan från den Integrerade barnkonsekvensanalysen för Alvik Östra.

Det hade varit fördelaktigt om kvarters- och grönstruktur i programsamrådsförslaget tydligare avspeglat strukturplanen från det parallella uppdraget 2016.

7. MEDSKICK TILL DETALJPLANESKEDE

7. Medskick till detaljplaneskede

7.1 Miljö och hälsa

7.1.1 Ljudnivåer och luftföroreningar

Enligt Miljömål 15 - God bebyggd miljö ska människor inte utsättas för luftföroreningar, ljudnivåer eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker. Åtgärder bör vidtas för att miljömålen ska uppnås.

7.1.2 Barnperspektiv i byggskedet

Som påtalats under planprocessen måste friytor finnas tillgängliga för de barn som bor i området under byggtiden. Förskolor och skolor ska kunna hålla en god kvalitet i sin verksamhet även under byggskedet. En god ljud- och luftmiljö samt en säker och trygg trafikmiljö måste säkerställas. Barnperspektivet måste finnas med även i byggskedet, som en naturlig förlängning av det integrerade barnkonsekvensanalys-arbetet.

7.2 Boende och vardagsliv

7.2.1 Topografi och användbarhet

Terräng och tillgänglighet på Alviksskolans skolgård måste undersökas vidare för att tillgodose elevernas behov av säker skolgårdsyta. Naturmarksdelens branta partier som möter bergskärningar bör undersökas vidare.

7.2.2 Vidare utformning av Alvik Östras friytor

Barns mötesplatser och aktiviteter bör utformas med fokus på mångfunktionalitet och ha ett varierat innehåll som gynnar jämställdhet, jämlikhet, kreativitet och skapande oavsett individuella förutsättningar. Enligt Stockholms stads *Vision 2040* behöver staden fler mötesplatser för flickor och hbtq-personer. Beakta detta i vidare planarbete och utformning av barns platser i Alvik Östra.

Lekplatser för små barn bör utformas i dialog med pedagoger från förskolor och familjedaghem i området.

Enligt Sociotophandboken är de sociala aktiviteterna de allra viktigaste för ungdomar och unga vuxna. Att ”hänga” med sina vänner är också att betrakta som en aktivitet. Skapa platser för social interaktion för denna målgrupp i fortsatt planarbete, så att Alvik inte fortsätter att uppfattas som ”bara transport” av ungdomar även i framtiden. Vid eventuell anläggning av aktivitetsytor under Tranebergsbron måste trygghetsförbättrande åtgärder utföras.

7.2.3 Vidare utformning av förskole- och skolgård

Alviks Östras programsamrådsförslag innebär ett samutnyttjande av bostadsgårdens yta mellan förskolebarn och boende, olika tider på dygnet. En strategi behöver utarbetas för hur detta samspel och denna dialog mellan användargrupper ska gå till.

Beräkna skolgårdsytan på nytt utan det samutnyttjade entrétorget. Denna yta är inte en del av den trygga skolmiljön. Närstudera också hur tillgänglig den vilda zonen av skolgården faktiskt är. Barn med funktionsvariationer måste också kunna vistas i naturmarken, särskilt då den utgör en så stor del av skolgårdsytan. Skolbyggnaderna bör placeras och utformas på ett sätt som skapar så stor tillgänglig skolgårdsyta som möjligt.

Förskola i kvarter O ligger på en något kuperad tomt. Plana ytor för verksamheten bör säkerställas vid fortsatt gestaltning och projektering.

7.2.4 Gestaltning av Alviks Torg

Gestaltning och programmering av Alviks Torg kommer att studeras vidare i fortsatt arbete. Alviks centrum är som kollektivtrafiknod och handelsplats en viktig mötesplats för barn i alla åldrar, vilket dialogprocessen har visat.

En allmän uppfattning hos barn och ungdomar är ”Alvik är bara transport” och ”torget är en stor asfaltsyta”. De ses inte i Alvik för att umgås, utan möts upp där för att ta sig till andra stadsdelar med kollektivtrafiken. Barn och pedagoger anser att det är otryggt att röra sig på Alviks Torg då platsen rymmer många olika trafikslag och inte är överblickbar. Den anslutande Drottningholmsvägen uppfattas som hotfull. Vägen är svår att korsa på grund av hård trafik och signalljus med korta intervaller. I tunneln som är en förlängning av Vidängsvägen, under Drottningholmsvägen vid Alviks station, finns det idag en alltför smal trottoar där det blir trångt när barngrupper möts. Torget med omgivningar är dåligt anpassat för gång- och cykeltrafikanten idag.

Barnen vill generellt att torget ska ha mindre trafik och erbjuda trygga vistelseytor som är anpassade för dem. Det ska vara roligare och finnas möjlighet till social- och kulturell aktivitet på platsen. Önskemål som dialogprocessen har påvisat är bland annat fler

platser för kultur, såsom lokaler för musik och dans. De saknar sittplatser och ”hängytor” där de kan samlas större grupper. Ungdomsrådet efterfrågar mer färg, belysning och växtlighet. Barn från mellanstadieåldern och uppåt vill ha mer handel och caféer.

Då Alviks Torg i dialogprocessen är utpekad som en av områdets mest välanvända platser ska beaktas barnperspektivet i fortsatt arbete. Torgets gestaltning bör svara på behov och erfarenheter som redovisas i denna rapport. Med fördel fredas torget från trafik i så stor mån som möjligt, för att skapa en tilltalande och trygg torgmiljö. Mötet mellan trafikslag bör anpassas för att skapa ökad läsbarhet och trygghet för barnen. Förbättringar för gång- och cykeltrafik bör prioriteras i fortsatt gestaltungsarbete av torget.

7.3 Trygghet och tillgänglighet

7.3.1 Biltrafik

Den enda publika grönytan som finns i anslutning till bostadsområdet Alviks Strand ligger längs strandpromenaden. Att detta parkstråk ligger på andra sidan av en väg är inte oproblemiskt. Säkra passager måste skapas över gatan för att tillgängliggöra Alviks Strand för bostadsområdets barn. Då barn under 12 år av utvecklingspsykologiska skäl har svårt att avläsa trafiksituationer måste passagerna utformas med fokus på säkerhet ur ett barnperspektiv.

Situationen där lokalgatorna kring Alviks station används som pendelparkering måste åtgärdas då detta skapar en otrygg miljö för områdets barn. Stockholms stad planerar att införa parkeringsavgift i Alvik. Uppföljning bör göras för att se om denna åtgärd ger önskad effekt.

Med erfarenhet från Alviksskolans kaotiska och osäkra situation där föräldrar lämnar sina barn på en parkering som inte är avsedd för detta ändamål, vill IBKA-teamet betona att dialog måste föras med pedagoger och föräldrar på Alviks Strandsskolan. Genom delaktighet kan sannolikt en otrygg trafiksituation förebyggas.

7.3.2 Skolvägar

Ett förtydligande behövs hur säkra skolvägar från Alviks Torg, Traneberg och Äppelviken ser ut, med utgångspunkt i Stockholms stads riktlinje *Plan för säkra och trygga skolvägar*.

8. REFERENSER

8. Referenser

Bergdahl, S. (2016), *Takgårdar för barn – ett aktuellt stadsbyggnadsproblem*, masteruppsats Alnarp, SLU

Björklid, P. & Gummesson, M. (2013), Children’s independent mobility in Sweden, Trafikverket 2013:003

Bodelius, S. & Kylin, M. (2014), Plats för lek i översiktlig planering, *Movium Fakta* #5, 2014

Boldemann, C. et al (2011), Preschool outdoor play environment may combine promotion of children’s physical activity and sunprotection, *Science & Sports*, vol. 26, 72-82

Bostadens grannskap: råd och anvisningar för planering av bostadsbebyggelse (1975), Statens planverk, Stockholm

Boverket, rapport PLABYG 30 Friytor vid skolor, förskolor, PBL-uppföljning 2018

Boverket, *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö* (2015), Boverket, Karlskrona

Bremberg, S. & Lager, A. (2004), Övervikt bland barn – nytt system för nationell uppföljning, Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut

Bråbäck,L., Bågenholm, G. & Ekholm, L. (2009). Fetmautvecklingen bland svenska 4-åringar tycks ha stanat av, *Läkartidningen* nr 43, 2009, vol. 106

Enfants et jeunes dans les espaces du quotidien (2010), I.Danic, O. David & Deapeau, S. (direc/red.), Presses universitaires de Rennes, PUR

Gummesson, M. (2007), *Barns säkra tillgänglighet till skolan*, CTH, Göteborg

Hansen, A. (2007), Barns lungutveckling påverkas av trafikexponering, *Läkartidningen* nr 10, vol 104

Hygge S (2011) Noise and cognition in children. In: J.O. Nriagu (Ed.), *Encyclopedia of Environmental Health*, Volume 4, pp. 146—151 Burlington: Elsevier

Jansson, M. & Mårtensson, F (2012), Green School Grounds: A Collaborative Development and Research Project in Malmö, *Children, Youth and Environments* 22/2012

Jansson, M., Sundevall, E. & Wales, M. (2016), The role of green spaces and their management in a child-friendly urban village, *Urban Forestry & Urban Greening*, 18, 228-236 et al 2016

Janz, K.F., Letuchy, E.M., et al (2010), Early physical activity provide sustained bone health benefits later in childhood, *Medicine and science in sports and exercise*, 42:1072-1078

Korpela, K. (1992), Children’s Environments IN Bechtel, R.B. & Churchman, A. (eds) *Handbook of Environmental Psychology*, New York
Kristensson, E. (2007), *Bostadsgården, vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt*, Formas, Stockholm

Kyttä, M. (2003), Children in Outdoor Contexts. *Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness*, Helsinki

Larsson, A-S. & Vamborg, I. (2017), *Är taggården lämplig som skolgård för barn? En empirisk studie av tre förskolegårdar på tak i Malmö*, masteruppsats hösten 2017, Alnarp, SLU

Larsson, T. (2013), *”Det blir viktigt när det är på riktigt!” Att stärka barns och ungas delaktighet och inflytande i fysisk planläggning*, Trafikverket, Borlänge

de Laval, S. (2015), *Bygga stad för barn – en kunskapsöversikt om barn och ungdomar, täta stadsmiljöer och metoder för delaktighet och barnkonsekvensanalys*, Arkus #73

Mårtensson, F. (2004), *Landskapet i leken – en studie av utomhuslek på förskolegården*, SLU, Alnarp

Mårtensson, F. (2013), Vägledande miljödimensioner för utomhuslek, *Socialmedicinska Tidskrift*, vol. 90, 502-509

Nordling, E. et al (2008), Traffic-related air pollution and childhood respiratory symptoms, function and allergies, *Epistemology*, vol. 19 (3), May 2008, 401-408

Nordström, M. (2010), Children’s views on child-friendly environments in different geographical, cultural and social neighbourhoods, *Urban Studies*, vol. 47. No. 3

Nordström, M. (2014), Med eller utan skolgård – gör det någon skillnad? I de Laval ,S. (red) *Skolans och förskolans utemiljöer – kunskap och inspiration till stöd för planering av barns utemiljö*, Skolhusgruppen, Stockholm

Nordström, M. & Wales, M. (kommande 2018), Enhancing urban transformative capacity through children’s environmental experiences and actions, *Ambio*

Normann Bjarsell, E. & Kylin, M. (2014), Säkerställ barnens utemiljöer!, *Movium Fakta* #6, 2014

Nyberg, G. (2009), *Physical activity in 6-10 year old children: variation over time, associations with metabolic risk factors and role in obesity prevention*, Division of Pediatrics, Karolinska institutet, Stockholm

Raustorp, A., Pagels, P et al (2012), Accelerometer Measured Level of Physical Activity Indoors and Outdoors During Preschool time in Sweden and in the United States, *Journal of Physical Activity and Health*, 2012, 9, 801-808

Saracco, S. & Strandlund, L. (2007), *Barnfamiljer i innerstan*. Planeringsideal och verklighet, C-uppsats, Kulturetogeografi, Stockholms universitet, Stockholm

Skolens utearealer. Om behovet för arealnormer og virkemidler (2003), rapport IS-1130, Sosial- og helsedirektoratet, Oslo

Skolverket, *Måluppfyllelse I Förskolan* (2017). Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Stockholm

Spolander, K. (1985), *Effekter av kampanjer, debatt och opinionsbildning? Förändringar i föräldrarnas omsorg om barnens trafiksäkerhet. Resultat från två rikstäckande undersökningar om barn i åldrarna 4-12 år*. VTI-rapport 296, Linköping

To år på taket (2015), Kristin Eimhjellen (red.), 2. utg., Trondheim kommun
Trafikverket (2012), Barns skolvägar, Borlänge

Voce, A. (2017), Paris to open school grounds as public spaces, www.childinthecity.org/2017/11/24